

LOCA ALI

QVOT EX POMPONIANIS COMMENTARIIS RE
 petita, indicataq; in quibus censendis, & estimandis Ioāni Camerti
 Theologo Minoritano, uiro doctissimo, suis in Solinum
 enarrationibus, cum Ioachimo Vadiano non
 admodum conuenit.

DE VADIANICIS, HOC EST NVMERIS OMNIBVS
 absolutissimis in Melā Cōmentarijs, Ad D. Ioannē Fabrū suū, literarū literato
 unque Meccenatem pientissimum Ioannis Alexandri Brasicani Elegadion.

Cum passim auratis studijs Germanicus orbis
 Surgeret, Oenotrijs clarior ingenijs:
 Cum passim uarijs campis Germanicus orbis
 Luderet, herbam omnem pollice utroque ferens:
 Scripta Melæ nigritenebrosa ubi πᾶσι καὶ ἀθῆναις
 Vidit, in omnijugos diua benigna libros:
 Concilium indicit superum uenerabile, & atras
 Qui pulset nubes, querit habere Melæ.
 Postulat ante omnes genij Vadianon amœni,
 Cuncta ait hunc medica posse iuuare manu,
 Iuppiter accedit, Cyllenius annuit, omnes
 Pierides plenis dant sua puncta modis,
 Dexter Apollo fauet, iustoque adspirat amice
 Iudicio, haud cunctis notus Apollo uiris.
 Docte Faber, quam se noster superarit amicus,
 Quam liquidis uincat Pallados auspicijs,
 Inuidia ipsa probat, Momus probat ipse scuerus,
 Germani laudant lumina clara soli.
 Quinetiam externos sensus si ex ordine uertes,
 Vndique par prisicis sicut Vadianus auis.

IOH. I.

MAT. 4

[23]
v346

IOACHIMVS VADIANVS HELVETIVS DOCTISSIMO IOANNI FABRO, REVERENDISS. EPISCOPI CONSTANTIENSIS VICARIO, COLENDISSIMO DOMINO, ET SYNCERISSIMO AMICO S. P. D.

Camertis
laus.

Camertis
Vadiano dis
sentit.

Vadiani syn
critas

Qua causa
Vadianus ad
respondendū
motus

Doctissimos
quosque Va
dianus appel
lat, & Fab
rum in pri
mis.

Necognoscenti mihi proximis mensibus, amplissime Faber, in absoluta illa nostra in Pomponium Melam commentaria, ut excusa typis denuo cura, & expensis Lucae nostri Alantsei bibliopole, in multorum manus auctiora paulò, atque emendatiora exirent: commodum adulescens quidam è Vienna profectus, Ioannis Camertis in Iulium Solinum enarrationes attulit, plenas doctrinæ, & diligentiae, ac omnibus modis tales, quales olim futuras in editis ante scholijs nostris præfagebamus. Nam acre ingenium hominis, studium indefessum, & multiuariam lectionem, ab his ferè annis, quibus illo per adulescentiam præceptore sum usus, non ignorabam. Has cum propere, & in transitu reuoluisssem, animaduerti Camertem, secunda editione non expectata, non paucis in locis, hisq; maxime de quibus minime suspicabar, non admodum cõuenire mecum, porrò & temeritatis nota haud ita merentem taxare. Quod sanè suorum cum nostris collatione facta, non difficile deprehendet quisquis legerit: etiam si à me nominatim indicando pro confessa fortassis amicitia nostra passim abstinuit. Id ego primum apprime miratus, cum alijs de causis, tum maxime, quòd præter opinionem id in ijsse consiliū Camertem deprehendisssem, quo nec iustis, nec multum attinentibus causis, nostræ se diligentiae opponere uoluerit: dolere fateor cœpi, neque Heraule parum: uidebam enim ita me inuito accidisse, ut retinendæ, aut certe explicandæ ueritatis studio, ab eo mihi uiro dissentendum foret, cum quo partim doctrinæ & humanitatis, partim perspectæ amicitiae nomine, nunquam antea non sensisssem. Postremo complura animo uolenti, & de Camertis uoluntate cogitanti mihi optimum factu uisum est, ut quoniam ab officio nostro, & candore alienum non esset, singula obiter loca ex nostris in Pomponium commentarijs, quibus mihi Camertis offendi uidebatur, cum sua legerem, huc huc deprompta, ac seorsum spectanda, cum alijs eruditis, tum tibi cum primis acerrimi iudicij uiro proponerem, ne quis post testatam utriusque monumentis mutuam beneuolentiam nostram, aut emulationem quampiam iniquiorem, quàm amicitiae ferret nomen, qualis mihi cum Camerte nec est, nec unquam fuit, aut aliud quidpiam non attinens, et nostræ culpæ tribuendum, qui illa legeret, suspicaretur: simul ut candido lectori quisquis ille foret, consilij nostri & sententiæ, qua pleraque omnia tradidisssemus, rationem redderem. Fateor autem ingenue taxare me potuisse, & Camertis placita, quæ non ualde offendebant, eruditi lectoris collationi, simul & iudicio bona spe committere, modo aliquis mediocris literaturæ censor obstrepuissset. At uerò ubi tanto uiro displicere mea semel cœpissent, nusquã ab eo aut citata, quod sciam, aut recepta, nisi ubi acri ferula castiganda ueniebant: & ego ueritatis studio ductus, iustissimis mihi causis motus uiderer ad ea tradendum, quæ ille carpit, minime tacendum esse putauit. Ea de re bonam in partem accipiant uelim, qui hæc nostra sunt lecturi, simulq; persuadeant sibi, me merito culpandum fuisse, si ab optima causa, & attinentibus nixa rationibus cecidisssem, & autoritatem ueritati prætulisssem: maxime quod libere de æternendi optimis quibusq; & doctissimis uiris copiam faciam: idq; interim bona fide tester, pluris apud me esse (modo ipse permiserit) Camertis amicitiam, & tot annis cum in clarissima Viennensi Academia profiteremur, sancte custoditam familiaritatem, quàm ut ulla literaria uelitatione per me uiolatam, aut tractatam indecentius cuiquã uideri uelim. Saltem hoc mihi, uel inuito in hanc iuuandæ ueritatis harenam tracto, detur ut uel Europæ testatum faciã, me in his æstimandis, quæ Camertis stomachum mouerunt, non usque adeo protritit fortasse & uulgatis, nec alieno adeò iudicio, nec perfricta, prostitutaue fronte fuisse. Quod ipsum si tu mihi ante alios doctissime Faber, qui non iniuria Camertis eruditionem admirari, amplecti, & prædicare uel me monitore soles, ex hac secundaria palilogia, seu mauis, declaratione nostra, non dabis, & pro doctissimo aliqui, & plurimæ lectionis homine Camerte nostro pronunciaueris: ita me ad quamuis palinodiam accingam, ut non solum errata, quæ admiserim, ingenue sim agniturus, uerum etiam gratias acturus meliora indicantibus, quod me decepto, denuo ueritatem nauiter iuuerint. Lege igitur ò Faber decus literarum, confer, iudica, & posthabito fauore acribus oculis nostra disspice: ita nanque paratus sum animo, ut uelim non tam alijs eruditis, quàm tibi, errorem indicanti submissee cedere locum. Vale, & iudica. Ex Imperiali ciuitate apud diuum Gallum, Idibus Aprilis.

Anno M. D. XXI.

IOACHIMI VADIANI LOCORVM ALIQVOT EX SVIS
IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

Pud Pomponium lib. ij. in Italię descriptione, Iulij Solini, & C. Sempronij locum quę de vrbis horoscopo & Tarutij autoritate attulerunt, primus, quod sciam, omnium nec laceffendi, deum testor, nec doctriņę venditandę nomine, a Collimitio meo alia quando monitus, vt corruptum & erroneum annotavi. Nec vquam dixi ita aut Sempronium, aut Solinum sensisse, sed in hanc sententiam retulisse. Camerti nobiscum in errore a me indicato, conuenit. Hoc male habet, quod ingens erratum Solino & Sempronio ascripserim: quasi vero male audire Solinus non debeat, quod manifeste falsa suis infulserit, quando non alio magis nomine Caius Plinius eruditorum iudicio incesfitur. Et quemadmodum lusciosos esse deprendimus, qui ad saxum truncumue quamlibet magnū impingere solent: ita certe nec doctriņę, nec diligentię, iudicio tribueris, si grandia quis errata prauaricando transmittat, maiori culpa, si pro veris, quę sunt falsa, recipiat. Equidem quod in hęc verba scripsi: Error inges C. Sempronij & Iulij Solini, & c. credo ea mihi ratione licuisse, nullo nouo dictionis genere usurpato qua plerique omnes errorem Plinij, aut locum Plinij vocare hactenus sunt soliti: qui tamen, si Camertem auscultamus, non Plinij sit, sed eius potius ex quo in sua isthęc trāstulit. Quamquam si ita sensit Tarutij autoritate Solinus, quis eum transmissio errore hallucinatū esse neget? Si minus, quę impostura fuerit in historia tradenda autoritatem veritati pręferret & cum Tarutio errare malle, quam cum Plinio bene sentire? Sed aliorum, ais, hoc negocium esse voluit, benene an male Tarutius. Probe teneo. Abstiniuit igitur a iudicando. Ceterū ita abstiniuisse, velis nolis, fateberis, vt eius dissimulatio erroris suspitione non careat. Porro quid Tarutio tribuendū existimarit Solinus, paulo acrioris iudicij lectorem, vel his suis verbis intelligere posse autumo, cum inquit: Sicut L. Tarutius prodidit Mathematicorum nobilissimus. Putamus Solinum hoc honore Tarutium dignari potuisse, si hominis autoritatem fide & veneratione dignam non existimasset. rursū Tarutij horoscopus in medium afferre ceu insignē, qui falsum tñ esse & erroneū vidisset? Equidē C. Solinū nunquā ita humanis exuam, vt nec labi, nec errare eū potuisse mihi persuadeam. Quod si quis in Solino modestię tribuit paruisse Tarutio, si modo par sit, ac non credidit potius: belle fero, modo mihi diligentię plus q̄ dissimulationi tribuēt molestus ne sit. Arbitror autem veteri lectio Tarutianę vitium librariorum culpa, vt sæpe fit, inditum, Planetas nec his in signis quibus ille, nec eodem ordine censentium. Nam vt a L. Tarutio assertum credam, quod illi referunt, adduci nō possum, ratione semel in Commentarijs nostris reddita: cum hic vel Solini testimonio mathematicus nobilissimus, & Chaldaicarū etiā literarū peritus, solius doctriņę opinor noīe M. Varroni & M. Ciceroni familiaris esse meruerit. Nec eū a Cicerone, vt imperitū cœlestiū, aut astrorū motus nesciū video fideri: odiosum enim hoc foret, vel in Cicerone: reici video & contemni, vt nimium Astrologię tribuentem, quippe qui fata vrbis ex astrorum se positura tenere asfirmarit. Qua de re sententiam meam hoc in loco non interposuerim. Id sane constat, Astrologiā prognosticis audentem, & fata rerum ex occulta quadam astrorum vi depromentem, non tam ab alijs, q̄ a M. Cicerone eo ipso in loco quem Camers citat, imprimis male audire. Ceterum cœlestium corporum motuumq; doctriņa præstantes viros, qui adeo hactenus riserit reieceritue, scio ex veteribus neminem. Cœlestes animi, quibus hęc cognoscere primum, Inq; domos superas scandere cura fuit. Porro qđ nō pauci de conditę vrbis origine diuersa tradidere, pleriq; etiam fabulosa, ad Tarutij locum intelligendum æstimandumue nihil facere arbitror: dummodo constet certis in signis fuisse Errones eo ipso die quo Roma cœpta est condi, idq; Tarutiū ad amissim, vt aiunt, referre voluisse: post accidisse, vt quę probe ille tradidisset, librariorum corruerit oscitantia, errore grassante, qui hoc modo & Solino & Sempronio imposuerit.

Libro. ij. Melę, vbi de mediterranei maris insulis septem a veteribus nominatas indicauit, solum Seruium nullo authore nouem fecisse. Miratur Camers esse potuisse, qui non animaduertent eundem authorem alibi septem nominasse, & in hęc verba infit: Quo in loco quidam, qui Seruij vix vmbra referunt, durius quam par est, læsę quasi maiestatis eū accusant: miror plurimum eos non aduertisse alibi a Seruio scriptum esse has insulas non nouem, sed septem esse. & c. Ego me Hercules, qui tum Singrenio Chalcographo spectatissimę fidei viro teste, celerrime, ne officinam morarer, conscribebā, nō animaduerti id alibi a Seruio dictum, cuius tamen nullum in Maronis opera verbum extat, quod non legerim: de hoc tantum mihi loco, qui est Aeneid. j. referre libebat. idq; non pro nostra solum, sed Hermolai quoq; Barbari censoris, minime credo liuiduli, sententia, qui super nono cap. tertij naturalis historie Plinij, Illud, inquit, in transitu monuerim, omnes veteres insulas Aeolias septem esse dicere vnū Seruium, nullo authore, nouem, & c. Atqui Hermolaum ita doctriņę Seruianę vmbra in omni disciplinarum genere retulisse existimo, vt eum ipsum vel Solino non dubitem antepone: Nec ambigā in opibus nature calamo reddēdis, in succincto floridoq; illo scribēdi genere, post Plinij præsertim recognitā historiā id præstare Hermolaum potuisse, nō multis mensibus, quod Solini nobis lucubrationes reliquerunt. Hermolao autē Philippus Beroaldus accedit, vix eximie doctriņę, & omnibus modis doctior, quam vt adeo false a Camerte

L. Tarutius
Ciceroni fa
miliaris.

Quidius

Laus Her
molai.

Solini Sōnus

morderi incessique potuerit: cuius in Seruianis illis annotationibus eadem sententia est. Quod si diuersum Seruius alibi sensit, estque sibi Camerte iudicante contrarius, nihil miror: cum sit humanum & procliue magnis viris in leuiculis quandoque rebus labi. Verum enim est illud Horatij: Atque opere in magno fas est obrepere somnum. Quale certe & hoc e Solini Somno est, quod Iolaum interim Iphich, interim Aristæi filium, tanquam sui oblitus, vt Hermolaus ait, fecit, quem locum equidem miror Camertem nostrum cum Hermolao acerrimi iudicij viro agnoscere, vt erroneum non maluisse, quam tot parergis, ne demum memoria destitutum Solinum crederemus, oblinere.

3 Apud Pomponium libr. tertio in Aethiopię descriptione, vbi de Lycaonibus scripsi, certū esse Plinianam lectionem lib. naturalis historię, viij. vbi de Lycaonibus, a Solino, vt sæpe alias, conturbatam esse. Hoc ipsum cum obseruasset Camers, indignatus, apud Solinū sic scripsit: Nec verum est a Solino Plinianam lectionem conturbatam esse, vt quidam existimant, cum hæc fera tam in Aethiopia, quam in Indis reperiatur. &c. Equidem non ea gratia dixi conturbatam a Solino Plinij lectionem, quod in Aethiopia Lycaonem censeat, cum in hoc cum Mela maxime cōueniat: sed propterea quod Tharandum feram colorem mutantem, sicut & Lycaon, in Aethiopia censuerit, & in Scythia hoc animal esse tradat cap. xxxiij. lib. viij. Plinius. Dignū autem admiratione fuerit, quid adeo Solinum impulerit, vt a Plinio suo, cui totam fere operis sui fœturam debet, ita distē tire voluerit, vt non Lycaonem solum, quem in Indis spectari Plini. ait, verumetiam Tharandum, quem Capi in Scythia non dubiū fuerit, eodem Plinio teste, ipse in Aethiopia quæredum existimauerit. At Camers, possibile est, inquit, vt in vtraque regione Tharandus proueniat. Ita ne? Possibile est, & in Alpibus nostris Crocū nasci. Equidem non quæro quid possibile sit, sed quid de Tharādo Plinius, quid rursus Solinus tradat, quod si authorē a Solino alium Camers appellauerit, qui Aethiopię Tharandum donet, pedibus in eius sententiam vadam. Quāquam constat, id naturam in terrarum animantibus discrimen seruasse, vt quę in Scythia & septentriōe insignia sint animalia, ea rarius in Indicis Aethiopicisq; spectari: rursus innumera esse meridiani tractus animalia insignia, quę Scythia prorsus ignoret. Quod si quę vtrinque oberrant, authorum illa testimonijs indicantur. At Plinius Tharandū multis describens, in Scythia eum, non in Aethiopia locat.

Tharandus
Scythia.

4 Libro. ij. Melæ, vbi de Rhamnunte fit mentio, dixi haud dubie hallucinatum, vt plerunq; soleat, Solinum videri, quod signum Phidiæ Dianę nomine donarit, quod Pomponius tamen, & plerique omnes, Nemesis esse tradant: quanquam de authore non admodum cōueniat, Pomponio Phidiam, Plinio Agoracritum indicante, &c. Quam annotationem nostrā Camers cum obseruasset, indignatus, Hinc, inquit, Solinum, vt solet plerunque, hallucinatum dicunt. Quid si vtriusq; Deę signū Rhamnunte fuerit? a Phidia vnum, alterum vero a Diodoro, vel Agoracrito sculptore confictū, Quid si rursus eadem fuerit Nemesis & Diana? &c. Primum hanc clausulam, (vt plerunq; solet) ex Hermolao mutuatus sum, qui primo cap. v. libri Plinij de Solino sic: Nam in Solino corrupte, vt pleraq; , Rutulorum pro Autololum. &c. Quod quia modestius paulo quam ego dixerim, Hermolaus prodidit, sententię haud dubie meę reddenda ratio est. C. Plinius, cuius simiam Solinum esse propter addictissimum imitationis studium, magni viri tradunt, lib. xxxv. narrat Agoracritum sculptorem Athenis ab Alcumene condiscipulo suo (ambos Phidias erudit) iniquis populi suffragijs victum, signum suū ea lege vendidisse, ne Athenis deinceps foret, & appellasse Nemesim. Id positum est, inquit Plinius, in Rhamnunte pago Atticę. &c. Apage dicat mihi quispiam, cur a Plinio suo, & veteribus, ipsoq; cū primis authore Agoracrito, qui nō sine causa opus suū præclarissimum, bona spe vindictę, quam a posteritate sperabat, Nemesim, non Dianam vocari voluerit? cur inquam ab his diuersus Solinus Dianam, quam Nemesim vocare maluerit? Sed Camers: Quid si vtriusque Deę signum Rhamnunte fuerit? a Phidia vnum, alterum a Diodoro vel Agoracrito. &c. Doce id nobilium scriptorum testimonio, & recantabo quod hætenus intendi. Interim ego grauium authorum testimonia leui coniecturarū aurę anteponā, Varro, Plinius, & Pomponius in celebratissimi simulacri nomine conueniunt, etiā si de authore dissentiant: quod euidenter tamen argumentum sit Nemesim dictam, non Dianam, quam aut Phidias aut Agoracritus fabrefecerit. Rursus inquis: Quid si eadē fuerit Nemesis & Diana? Demus, nihilo secius interim ex Agoracriti consilio palam fit, Dianā vocari non potuisse, quando aliud in Nemesis, aliud in Dianę voce intelligitur, & Agoracritus iniquo populi iudicio reiectus, vlticē deam, hoc est plane ipsam Nemesim delegerit. Quanquam, quod sciam, nusquā legi, idem harum dearum vnquā numen fuisse creditum: ne aut meę imperitię fauere videar, nil morabor, & herbam tradam, si quis mihi idem fuisse Nemesis & Dianę numen ex classicis, & assiduis authoribus ostenderit: tantum abest, vt friuole quicquam a nobis pronunciatum esse videri velim. Nec aliud hercle, nisi fallor, Coelius in antiquarum lectionum opere, loco quem Camers citauit, indicat, quam a Lactantio creditum eandem Ledam esse & Nemesim, etiam si Ausonius eas disparauit: porro & alios fuisse, qui Adrastiam & Nemesim pro eodem numine acceperint. De Diana interim nihil ille meminit. Qua de re ne pluribus candidi lectoris iudicium morer, & vt in vniuersum semel de leuiculis huiusmodi Solinianis lapsibus finiam, atque indicem me sane nec industriā, nec nomen nostrum in his indicandis, tanquā in præclaro quodam, plenoq; doctrinę negocio literarum, venditare voluisse: profecto non aliam ob causam studiosæ literarum iuuentuti, cui tum maxime laborabam, loca eiusmodi subindicare

Agoracri /
tus sculptor

Nemesis.

Diana.

Cur Solini
lapsus indi-
cavit Vadianus.

dicare volui, quam vt sibi incauta alioqui caueret, rectius cum alijs, quam cum Solino sensura, in columi interim nihilosecius tanti viri autoritate: quando idem ante me Hermolaus Barbarus, alijq; non pauci fecissent. Quis verò tam impudens, quis tam iniquus esse velit, vt Solino propter vnum & alterum erratum, doctrinæ simul & iudicij ornamenta adimenda esse existimaret? & quæ admodum Stoici sapientem effigiant, qui nusquam gentium reperitur: ita illi eum solum doctrinæ nomine dignentur, qui nec vbi errarit, aut nunquam vel leuiter magno in opere connixerit: quando diuinum sit, non humanum, tale quid præstare. Iam vero notum est, quam facile lapsus huiusmodi carptim atque obiter annotantibus irrepere soleant, quin & durare plerunque, si extrema lima stringi opus non detur: quam certe occasionem denegatam sibi ipse Solinus liminari ad Autium suum Epistola conqueritur: quem quidem, vt indignissimum sit, imperitiæ nota premi, ita sane fatendum puto, multa inesse operi suo, quæ incuriæ suspitione non carent. Qualis & ille ante alios insignis locus est, vbi Antiochum scribit Centaretrij in prælio occisi equo oppressum: cum Plinius. viij. libro dicat Centaretrio id contigisse, Antiochi equo insidenti. & c. sensu simul & lectione omnibus modis inuersis & conturbatis. Præterea & ille, quod ternis non amplius mensibus iuxta Taprobanem nauigari Plinius confirmat, Solinus manifesto accelerate scriptiois argumento quaternis mensibus id tempus finit. Eodem pertinet, quod Iassum Babylonie urbem esse credidit: nec est (quod Camertis pace dictum velim) vt de hoc dubitemus, cum Hermolao ita moneatur, tū prope confessa erroris occasione ex ipsis Solini verbis apparente, vt interim vetustissimi exemplaris, cuius mihi ex Sanctogallensi Bibliotheca nuper copia facta est, spectatæ fidei lectionem non afferam. Etenim Plinius cum capite. viij. noni libri Babylonis meminisset, in qua Neptuni sacerdotio puerum a Delphino amatum, Alexander magnus propitij numinis indicium ratus, præfecit, Iassi urbis ita meminit, vt quo in loco, quauē regione sita foret, inibi non meminisset: quæ res quam facile Solinum memoria fortasse lapsus, inducere potuerit, vt Babylonie esse Iassum crederet, candidus lector non difficile intelligit, Pliniana præsertim lectione ad Solini locum illum adhibita. Quandoquidem nec accersiti ex Caria ab Alexandro pueri vlla in Plinio mentio fit, referente id tantum ex Athenæo Hermolao: nec sane aliquid obstat, quo minus Plinianum locum repente intuenti, haud ita procul a Babylone Iassus abesse videri queat. Adde quod & mare alicubi Babylonie littus alluit. Sed nemo mihi, ais, persuaserit, vt loci quò Iassus foret, tum haud meminisset Solinum credam. Obsecro te, an non sæpe istud magnis viris accidit? extra ingenij etiam aleam positus, vbi imperitiā aut ignorantiam ne suspicari quidem, nisi magna impudentiā possis. Lucanus in Thessalia Dorion situm putauit, quod in Thessalia ex Homeri & Statij autoritate Hermolaus docuit: & fuere qui Tomon illā Ouidij exilio memorabilem in Colchidis littore statuerint, quæ in Thracia sit. Facit hoc securitas quædam doctrinæ, & exercitiæ fiducia lectionis: cuius persuasione, dū maiora vrgemus, in opere præsertim Miscellaneo, vbi tot rerum, tot vocum meminisse oporteat, leuiculi id genus lapsus non opinantibus obrepant, leui culpæ, siue incuriæ magis quam criminis tribue adi: quos certe sicut ingentium est indicasse, ita nō satis dextri mihi iudicij videtur, quoduis diuinare malle, quam erratum leui culpa admissum fateri, de quo doctiores tamen iudicio adhibito pronunciauerint. Equidem huius loci gratia, cuius a principio memini, haud vllas Tragedias mouerim: cum videamus Amyclas silentio perditas, quæ in Italia extitere, Solinum in Græcia quæsiuisse. Nec vnquam in eum scopum collimauerim, vt veteris lectionis fidem subruendam contradictissimorum hominum existimationem contenderem: quam adeo libenter vt inuiolatam agnoscit Hermolaus ille Barbarus, cum quo me Hercules in reliqua Solini incuria passim taxata, pro Camertis alicubi sententia, errare tutius fuerit, quam cum eo inferioribus, qui ariolatricem coniecturam sectantes, quo certius hominem exuisse, hoc est, non errasse Solinum credamus, in omnia sese vertunt, verum dicere.

Libro. ij. Pomponij, vbi de Danubio fit mentio, scripsi falsissime omnium de Danubij ortu tradidisse Herodotum, qui Pyrenæis eum iugis fontes habere credidit. mox subiunxi, in eadem sententia Aristotelem fuisse, ex libro eius de Meteoris secundo apparere. Camers hoc modo de Aristotele sentire paulo inhonestius ratus, cum multis præfatus esset suis alicubi in Solinum enarrationibus, tandem sic ait: Sæpe enim nobiles authores reperies alibi ex propria, alibi ex aliorum sententia locutos. & c. & paulo infra: Id, inquit, multo honestius quam Aristotelem hisce in rebus ignorantie arguere. & c. Primum constat falsum retulisse cum Herodotum, tum Aristotelem. Hic vero sua ne, an aliorum sententia ita tradiderit, alij doceant: ego vt diuinare nolim, ita sane pronuntiare nō ausim: cum quod aut horem, quem secutus sit, nō indicat: tum maxime quod alibi, quæ equidem legimus, fontium Danubij & originis eius ne meminit quidem, ne dum vt diuersum, & tanquam ex sua sententia profectum tradidisse eum deprehendere potuerim. Absit autem, vt propter Danubij fontes ignoratos, ignorantie suspitione Aristotelem principem philosophum premere velim. Careo enim Sophistica seueritate: nec adeo infero consequens esse, vt si quædam Aristoteles ignorauerit, ignorantie eum statim accusari posse. Nemo vnus omnia nouit. Et sunt hodie qui fuisse indicent, quæ Aristotelem latuerint, nec Deum eum, sed hominem fuisse fateantur: diuino tamen ingenio. C. Plinius decimosexto capite octaui de naturæ historia, quinquaginta ferme nobiles

Obiter animo
tantes facile
labitur.

Plinij lectio
a Solino conturbata.
Iassus.

Lucanus

Hermolao
Iassus.

Aristoteles
non omnia
nouit.

Aristotelis de animalibus libros in arctum collegisse testatus, demum nonnulla addidisse se inquit, quæ ille ignorauerat. Ea de re, vt vesano iudicio eos esse autumo, qui Aristotelem alicubi nō lapsum esse existimant, ita homines mihi videntur, qui nihil humani alienum ab Aristotele fuisse putant. Sed hac de re meminisse non est huius instituti. Vtrum autem impudentiæ fuerit sentire, vt ego candide in huius loci annotatione sensi, an dicere falsum non esse quod Herodotus, quodque Aristoteles de Istri fontibus prodiderunt, ita credo manifestum esse, vt nō poenituerit in hanc me peccasse partem, si modo peccat, aut inhonestius agit, qui locum in Aristotele manifeste falsum, sincere commonstrat. Plinius certe iusta admiratione ducitur, quod Herodoto credamus Padum nescienti: quum Thurijs tamen Italiæ oppido derebus terrarum gentiumque suam Historiam scriberet. Vt hæc quidem fontium Danubij ignorantia non possit quidem illi Historiæ parenti non condonari, præteriri autem quo minus annotaretur, non debuerit. Quod ad Aristotelem attinet, mirari satis non possum in hac Camertem sententia esse, vt Herodoti authoritati credere maluisse putet, quam ex animi sententia veritati patrocinari: quando huiusmodi dissimulationem in his etiam qui tepidius sapiunt, nemo sani iudicij æquo animo tulerit: nam falsum erroneumque sequi nemo solet alius, quam qui veri specie decipitur. Ingenti nimirum illa & detestabili animi libidine, si quis de industria, tanquam vera falsaque iuxta æstimet, in seria rerum historia nugabibus argumentis præuaricari pergat: Vero similia vero, & suis debita seculis si quis imitetur, citra ignominiam id fecerit. Quod igitur piaculum sit, si dicam in Danubij historia non aliud edoctum Aristotelem experientiæ penuria, cum suæ ætatis scriptoribus sentire maluisse, quam ridicule diuinare? Nam ex suorum temporum consensu, Electridas insulas in sinu Adriatico iacere putauit, quæ plane Plinio teste, eo in sinu nunquam fuerint. Præterea rem, vt erat, tradidisse Herodotus, & Istri fontes plane acu (velut aiunt) attigisse videbatur. Neque is erat Aristoteles, qui omnia coram videre atque experiri potuerit: qui, si Plinio credimus, bonam historiæ partem aliorum experientia edoctus, literis demandauit. In cætera vero naturæ quærenda veritate, quo ingenio, quantaque seueritate in veteres illos naturæ magistros fuerit, nouisse credo qui eius monumenta doctrinarum, vel a lumine salutarunt. Nusquam triumphat, ac ne ouat quidem, nisi hoste ex animi sententiâ profigato: porro omnes vetustæ Græcorum sapientiæ, vt sic dicam, forulos excutit, nihil intactum relinquens, ac nominatim etiam in harenam quosuis deducens, exerta iugulare manu ausus, quos ipse damnarit. Platonem præterea ob grauissimam illam suam de Idæis disputationem tantum non ridere libuit. Et Herodoti authoritatem veritati prætulisse Aristotelem putamus? Id dixerim, non parum mihi probato alioqui & recepto Aristotelis instituto abesse videri, qui contra veterem posteritatis prærogatiuam, ab antiquorum traditis, ceu oraculis quibusdam nos hæerere debere existimant: nephas esse ducentes, si quis in dubium vocare audeat iuuantem gratia veritatis, quod illi quondam tradidissent. Quod ipsum si maioribus placuisset, ne Aristotelis quidem, quod suspicor, extaret nomen.

- 6 Apud Pomponium libro tertio, vbi de Scythia & Hyperboreis facta mentio est, commodum locos duos C. Plinij ex duodecimo capite libri eius de historia naturæ quarti annotaui: in quorum priore credo mihi cum Camerte conuenire, nihil enim eius attigit, nec sane iniuria: cum contra constantem Plinianorum codicum lectionem receptissimi authoris existimationem ab errore tantum non Pædagogijs noto vindicare conatus fuerim, idque non admodum inepte, etiam si eruditissimi scriptores a me non nihil, quod infra docebimus, dissentiant. De altero tantum loco, cui euidentiore erroris næuum subesse dixi, haud ita Camerti nobiscum conuenit: nō quod male indicasse videri debeam, & de eius confessa falsitate adeo in dubium venire possit, sed ea causa magis, quod cum Plinio sic Vadianus agat, vt eum ita tradidisse ex sua magis quam aliorum sententia credat, eoque modo non admodum candide aliorum errata Plinio opprobret. Primum gaudere me fateor, quod de hoc loco paulo curiosius a Camerte nostro annotato, tandem mihi extra Commentarium meum (quam male suppetente ocio) ex animi sententia referendi occasio data est. Tunc enim cum commentarer, non vacabat: & verebar etiam, ne toties alioqui inculcata parerga nostra longiora frequentioraque Gæographiæ studiosis molestiam parerent. Igitur vt Camerti ex postulanti respondeamus. Non existimo in nostris Commentarijs ita deprehēdi, ut a Plinio Solinoue ita creditum dixerim, sed tantum in hanc sententiam vtrūque tradidisse. Quanquā quis non videt, suspicari me minime temere potuisse, ita vtrunque sensisse etiam, cum neuter aliubi diuersum prodiderit? Sed aliorum, ais, non suam sententiam vt ostenderet, continuo subdit: Ibi creduntur esse cardines mundi. &c. Ego creduntur expono, hoc est, consentanea veterum traditione existimantur, quo modo Plinij verba doctissimos accipere video. Et Solinus: Sunt (inquit) igitur in Europa, apud quos mundi cardines esse credunt, id est, nisi fallor, existimāt, & pro vero asserūt. Porro creduntur Plinius dixit, nōn, putantur: in hoc autem verbo suspitio non receptæ sententiæ inesse potuisset. Sicut paulo infra Solinus, Sunt, inquit, qui putant non quo cotidie ibi solem, &c. quod non inepte huic Pliniano quadrat, quod dicit: Non vt imperiti. Illis igitur verbis Plinium existimo non diuersum ab illorū sententiâ sensisse, sed magis certa quæ proderet, non habuisse, vt nō iniuria cum his interim sensisse videri queat. Iam quod ait: Gens felix si credimus, &c. & mox:

Fabulosi

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

Fabulosis celebrata miraculis, &c. ad felicem cœli temperiem gentis præsertim in extimam Scythiam remotæ, tum & ad mores, illamq; longævitatē credo retulit; idq; adeo quod ait: Nec libet dubitare de gente ea, cum tot authores prodant, & sub cardine mundi sitos esse ex sua sententia tradidit, quod infra mox docebimus. Porro quod prima illos Asiæ parte statuisse quosdam scribit, ac rursus alibi alios, haud dubiè testatur, de situ horum, quod ad longitudinem (ita Cosmographi vocant) attinebat, fuisse a veteribus dubitatum; de latitudine autem quando magno consensu sub cardine esse crederentur, consentanea tradita. Quod si quis ita mavult, vt aliud sensisse Plinius, aliud tradidisse credamus: quis non videat quam dispendioso non posteritati solum, sed etiam auctoritati suæ silentio veritatem obruendam existimavit? & commississe hoc Plinium putamus: qui Græcis toties, ac nescio an decore semper, leuitatem, illamque nugandi libidinem obijcit? Sed licet, ais, ex aliorum pleraque sententia tradere, non interim quæ tua sint, & quid ipse sentias referre: licet utique, verum tunc maxime quando veriora certioraque quæ prodamus, non habemus: quod obseruasse Academiam legimus. Id autem Plinius hoc ipso loco, quem versamus, ita egerit nec ne, mox viderimus: non ea quidem gratia, vt aut nostra defendamus, in quibus confessim apud Plinium errorem cum Camerte agnoscimus, aut illam recepti erroris notam Plinio in Commentarijs nostris vsquam inuiderimus: sed hac potissimum causa, vt intelligatur quam secure hunc locum legant, qui aliorum magis quam ex sua sententia de Hyperboreis Plinium tradidisse autumant. Iam Hermolaus Barbarus raræ doctrinæ, & acerrimi iudicij homo, suis in Pomponium castigacionibus, cum ad locum illum de mundi cardinibus esset ventum, iudicio suo fateor non interposito (aliena enim tunc castigare magis, quam sua prodere voluit) Plinius, inquit, contra sentit libro quarto. Nosce Faber optime, quantum ab Hermolai sententia abfuissem, si meis in Pomponium Commentarijs ita Plinium sentire magis, quam in hanc sententiam habere dixissem. Proinde Hermolauma Camerte in harenam trahi video, non me hic enim ita sentire Plinium ait: ego tantum in hanc sententiam habere aiebam. Porro non Hermolaum tantum, sed & Gulielmum Budæum trahi, inæstimabilis doctrinæ virum, plurimæque lectionis, & verendi iudicij, obque vtriusque linguæ ornamenta non suæ tantum Galliæ (ita sentio) sed totius etiam Europæ decus, qui libro de Asie & partibus primo hunc locum in primis scite & eleganter indicans, hallucinatum esse Plinium videri sibi ait, quod semestre illud lucis & tenebrarum spatium a solstitio ad brumam, non ab æquinoctij die ad alterum æquinoctium fieri contenderit. Sed verba eius huc attinentia citare libet, quæ in hunc ferme modum habent: Vt igitur illa omittam, quæ culpæ magis quam crimini dari possunt, neminem esse arbitror eorum qui Plinij studiosi sunt, qui Plinio patrocinari in eo velit, quod lib. iij. de Hyperboreis dixit, &c. Idem author, tanto scriptori nihil nõ daturus, alibi, Enimvero, inquit, in supradictis lapsum esse Plinium per rerum mathematicarum ignorantiam, vt persuadere mihi nolim, sic nequeam si velim, &c. Ac rursus alibi, Quanquã, ait, in nonnullis alijs quæque locis, vel amanuensium culpa, vel propria hallucinatione (vt fit in varia ac multiplici lectione) lapsus est: tametsi id fideri excedere videtur, virum vsque adeo & ingenio acrem, & industria accuratum, a pertis interdum rebus lapsum, ac ne id quidem modo, sed eidem etiam antedictorum obliuionem obrepisse: præsertim cum ad principẽ scriberet, & obseruari præterea se acribus obtrectatorum oculis, captarique non nesciret id quod facile intelligimus ex librorum præfationibus, interdum amarulentis. Hucusque Budæus, a quo nemo credo dissentiet, nisi cui persuasum esse se potest, opus adeo variū & luculentum, e veterum traditionibus sine discrimine, nec adhibito iudicio, vt quæque forte sese obtulerint, Plinium conscribere voluisse. Quod ipsum tantum abest vt admittam in viro præsertim lectionis tantæ, vt quamlibet insignibus erratis ostēsis, magno in opere Plinium aliquando dormisisse si quis dicat, perpeti malim, quam in illam sententiam inclinare. Connuere enim multo sæpius ac falli proprium est hominis. Nunquam autem adeo in veterum memoriam iniquus atque iniurius fuero, vt quæ probe & erudite dicta scriptaq; sunt, ea statim Plinio perinde atque authori relinquam: quibus autem erroris culpam eximere nequeas, ea veteribus vt obrudam, non Plinio, tanquam raro illi bene senserint, & Plinius sua prope omnia delectu iudicioque habito e veterum monumentis non transtulerit. Porro vt inique illi triumphus decernitur, qui in acienon stetit, non pugnavit, ac ne hostis quidem minacem vultum sustinere potuit, ita odiosa nimis mirum tergiuersatione, ab hac expostulationis alea subductus Plinius, in solo, eoq; vndique incolu mi doctrinæ nomine triumphauerit: cum ipse Plinius epistola luminari ad Vespasianum fateatur, vtilitatem inuandi prætulisse se gratiæ placendi, Liuiam ambitionem acriter stringens, quod is alicubi gloriæ se quæsitæ studio & scribendi oblectatione in opere suo absoluendo perseverasse falsus esset. Quid autem candidius, quid ingenue magis dici potuit, quam quod ipse in hæc verba dixit: Nec dubitamus multa esse quæ nos præterierint, homines enim sumus? &c. Vt parū Plinij manibus gratificari videantur, qui adeo hominem eum fuisse, hoc errare potuisse dissimulāt. Præterea vbi in tertij libri præfatione in hæc verba tradidit: Authorem neminem vnum sequar, sed vt quæque verissimum in hac parte arbitror, &c. putasne Pliniū ita in insigni scriptorum delectu feriatum fuisse, vt iudicium nusquam adhibuerit? Cur igitur non potius fatear, in paucis lapsum esse Pliniū, in pluribus ac fere omnibus doctissime tradidisse? Equidē, vt dixi, malim in hanc peccare partē, vt C. Pliniū nonnulla præterisse dicerē, q̄ in has salebras impigere, vt ingenij acrimonia posthabita, a

Hermolai
laus.

Budæi laus.

Decipi hunc
num esse.

Multa de suo
Plinius edidit

Camers Va/
diano pra/
molestus.

Vadiani mo/
destia.

Budæus

Plinius excu/
sus.

qua tamen Plinium commendari a doctissimis video, a lectione tantum perpetua, ab artifice ordi
ne, a conscribendi labore, quo tamen linguam latinam haud parum iuuerit, Plinij conatum commē
dabilem dicere, cætera captus & industrię gloria priuare viderer: præsertim quod multis in locis
deligere eum quod affirmet & sequatur, rursus coarguere, & præfidente libertate taxare, præ
terea non raro in alterutram sententiam pedibus ire constat. His accedit quod quædam apud se
nata in medium affert, nominatim admonens veteribus ea ceu accepta non referenda: velut de
cimo sexto capite secundi libri, in fine, vbi de errantium syderum absidibus locutus: hæc est, in
quit, si periorum stellarum ratio difficilior reliquarum, & a nullo ante nos reddita, &c. Hoc veluti
Parergon me attulisse sit satis, ne quis me solum Plinio obijcere existimet, quod candidè obij
cio: si quando ita in meis fors tulerit, vt Plinij errata dicam, ac non potius in Plinio quę legantur,
errata indicem. Hoc mirari me iure posse candidus fortasse lector non inficiabitur, quod cum alia
literatorū cohors frequētissime hæc verba in ore, inq; calamo habeat, Plinij locus explicatus, Pl
nius a calumnia defensus, Doctissime sentit Plinius, Vbi Plinius bene, ibi nemo melius, Plinius hoc
ignorauit, Illud Plinium præterijt, Item, Aliud erratū Plinij, Miror cur illud Plinius non animado
uerterit. Porro & hæc amarulenta: Vtinā tam Græce quam latine calluisset Plinius, Pleraq; græ
ca vocabula quid significarēt Plinius ignorauit, Ita quidē sentit Plinius, sed male. Id genus sex cē
ta leguntur, æquo animo doctorum iudicio hæctenus admissa. In solo Vadiano religio sit, idq; cen
sente Camerte, dicere ex sua sentētia Plinium dixisse videri, aut locos manifestissime falsos in Pl
nio indicare: siue horum saltem meminisse, quę iustissimis de causis in quæstionem venire quirent?
Diuinare mihi non licet: ac ne si liceret quidem, hoc in loco vellem, Fateor interim nescire me vn
de illud odium mei proficiscatur. In me culpam Camers quod in alijs permittit irreprehensum: cūq;
modestius alijs egerim, sit tamen vt culpæ in me nomen habeat, quod magnæ in alijs gloriæ tribui
tur. Præceptor fuit olim Camers: fauere discipulo nihil committenti debebat, in errore præsertim
quem indico adeo manifesto confessoque: maxime vero quod antea sic Plinium aut Solinum crede
re non dixissem, etiam si iam dicam argumentis paulo infra reddendis. Amicus est Camers? Ami
citiæ fuisse monere saltem, & quo in Plinium animo forem, coram vt potuisset, aut literis expisca
ri. Quod si illud molestum est, quod homo sum Germanus ex Heluetijs: aut si imperitiorē me pu
tat, quam vt cum veteribus agere mihi ex officio non licuerit, rem ipsam, non hominem æstimare
oportebat: quando non ei solum, de cuius tamen iudicij æquitate nihil mihi nō pollicebar, sed opti
mis & doctissimis quibusq; intra extraq; Italiam viris, de Scholijs nostris ante æditis nimirū co
piam fecerim iudicandi: hac tantum adiecta conditione, si iuuentuti me, nec sane omni, sed paulo
rudiori, hoc est Germanicę laborasse, idq; tumultuaria lucubratione meminissent. Et eram culpam
fasturus, sicubi illi mihi citra calumniam erratum indicassent, suisq; confodissent rationibus: quod
ipsum quoniam suis in enarrationibus non fecisse mihi videbatur, ea modestia respondere volui, vt
nihil mihi tribuerem, sed plane optimi & doctissimi cuiusque literarum, & Cosmographiæ profes
soris iudicio relinquerem, æque ne an inique nostra ille inceserit. Sed annosi fortassis æui præroga
tiuam secutus Camers, eam vetustati Asylum statuit, ex qua non modo iure vi ve non trahi vete
res illi Scriptores, sed ne indicari quidem sicubi peccauissent, aut publici commodi gratia leuiter
reprehendi debeāt. Id si ita est, vt certe de quouis alio citius mihi quam de Camerte persuaserim,
vito omnibus modis erudito, non alia quam Budæi longe verissima plenaque candoris sententia
diluere libet. Huius de veterum autoritate doctissime differentis, lib. de Assē & part. primo, hæc
fere lōgiuscula quidem, sed mire tamen ad rem attinentia verba sunt: Ego, quod ad me attinet, non
vsque adeo sacrosanctā Plinij autoritatem, ac ne cuiusquam antiquorum debere esse censeo, vt nō
præsentissimum veritatis numen fuisse semper apud æquos bonosq; iudices meminerimus: cuius
vt sacerdotes multi olim fuerunt, sic Plinius ipse antistes mihi fuisse videtur. Non enim tantū ma
ioribus ipse tribuisse videtur, vt eorum quaque in parte culpam obruendam silentio censuerit poste
ritati dispendioso, nedum vt cuiusq; errata quo iure, qua ve iniuria tueri institerit. In quo mihi, in
quit, nostræ memoriæ homines doctissimi absurdula quadam religione obstinuisse æqualium suo
rum, & posterorum iudicia videntur, qui quidem eorum exemplo antiquitatis nomen nudum vene
randum esse numinis instar putant. Ego antiquos quoque illos homines fuisse vt nos puto, & ali
qua etiam scripsisse, quæ parum intelligerent. Nec ita annosi æui prærogatiuam sequor, vt non in
opus hoc Plinianum eximium omnino, & rerum prope omnium vt digestionē confertum, sic varie
tate distinctum, errores quosdam irrepsisse affirmare præfidenter ausim: quos nemo: quantumuis
acer, modo non impudens sit, defendendos recipere velit. Hæctenus Budæus, qui cādide, vt solet,
hominem fuisse Plinium agnoscit: huius nomen tamen nunquam ita superstitione amplexurus, vt
oracula esse putare velit, quæ ille ex sua etiam sententia posteris tradidisset. Sed vt euagatus lon
giuscule, me tandem cohibeam, adq; ea reuertar, quæ ad institutū attinent: nostra interfuerit Pl
nij verba ex. xij. capite quarti libri huc adducere, vt liquido constet, sua ne an, quod Camers mihi
obtendit, aliorum sententia ita prodiderit. Plinij verba hæc sunt: Ibi creduntur esse cardines mun
di, extremiq; syderum ambitus, semestri luce, & vna die solis auersi, nō (vt imperiti dixerunt) ab æqui
noctio verno in Autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur his soles, brumaq; semel occidūt. &c.
Sic habet lectio frequens, agnoscente eam Hermolao, Cæterum te compello doctissime Faber, an
non pro

non pro sua sententia ita tradidisse Plinius videri debeat: qui iudicio interposito, & diuersis sententijs collatis, non vt imperiti dixere, ait, tanquam peritius ipse tradat, quem indubium fuerit legisse cum alios diuersum sentientes, tum ipsum Pomponiū: cuius auctoritatem ita alioqui veneratus est, vt totos eius versus in sua transtulerit: maluisse autem in hanc sententiam pronuntiare, q̄ cum Pomponio, & ipsa veritate sentire, magna nimirum in curia, si modo hæc nubes Plinium commentantem, ac non potius amanuenses obruit, quanquam hæc verba, non vt imperiti dixere, Plinij esse plane videantur. Demus autem, vt iam citatum locum ex alio quopiam scriptore transfumpserit: quo tandem lenocinio aut iudicij, aut doctrinæ, illam oscitantiam vesties: quod Melæ sententiam adeo consciam veri, vt sphaericæ rationis rudimenta edocti negare nullo modo possint, auersari voluerit, iudiciumque paulo acrius sine vlla animi intentione aut labore promendum, adeo insigniter sese ingerenti veritati non adhibere, qui toties antea adhibuisset. Hæc autem verba, non vt imperiti dixere, doctissimi literarum professores ita Plinio tribuunt (ne meum hoc glossema Camers esse putet) vt non dubitent diuersam sententiam ab eo reprehensam, & Pomponium inter illos taxatum, qui Plinio censente, Sphaericæ rationis ignari fuerint. Mihi autem, quo minus a Camerte acribus oculis captarer, non profuit, quod Plinio patrocinaturus aliam lectionem non admodum alienam indicaui: talem tamen fateor, vt ad priorem collata, torta coactaque videri queat, & a genuino sensu deflectere. Qua de re non sim magnopere constitutus, si quis ita æstimet, quod indicare tantum veritatis iuuandæ occasione, non etiam confirmare aut asserere voluerim. Mouit me, fateor, vt ita proderem, codex impressus Plinij, a Ioanne Mario Norlingano, cõtubernali olim nostro, doctissimo viro, a quodam, qui bonis in literis in Italia promouisset, emptus: in cuius margine viri, existimo, non indocti manus, vt non imperiti, pro eo quod legitur, non vt imperiti, verbis in contextu expunctis emendauerat. Quæ lectio arridebat, cum quod tanti viri doctrinæ cõsentanea, tum etiam quod a Mela Pomponio, quem diligenter a Plinio obseruatum multis argumentis constat, transumpta videbatur: postremo quod lectio nihil minus tersa & integra videretur, modo solstitij & Brumæ vocabula non rigide, aut proprie nimis interpretaremur, eo maxime modo quo indicaui. Quo minus autem hac leuis testimonij coniectura fida diuersa facit eruditorum sententia, a qua dissensisse vt impudens fortasse fuerit, ita non adeo reprehensum iri me sperabam, quod hanc monendi occasionem in errato, præsertim adeo insigni non præterierim. Eodem vero loco de Hyperboreis tradens Plinius in hæc verba inquit: Alij medios fecere eos inter vtrunq; solem Antipodum occasum, ex orientemq; nostrum: quod fieri nullo modo potest constare, tam vasto mari interueniente, &c. Cui loco næuum inesse dixi, nec sententiam mutauit: cum id non solum rationibus suaderi, sed demonstrari etiam sphaericorum instrumentorum fide queat. At aliorum hæc sententia fuit, non sua. Ita ne? Demus igitur. Atqui si damus, nihil minus fatearis necesse est, ex sua, non aliorum tantum sententia, quod veteres illi recte affirmassent Plinium reprehendisse, quando dicit, quod fieri nullo modo potest constare, &c. rem veram, aut vero certe similem, falsa nec attinente ratione confutantem. Vt mirari satis non possim, quidnã Plinio hæc scribenti in mentem venerit, vt non a Mela solum verissime tradente, sed ab illis etiam vetustioribus, qui inter Antipodum occasum, & nostrum ex orientem Hyperboreos statuerunt, ex diametro (quod aiunt) dissentire voluerit: & constet tamen Antipodum, vt cunque statuatur, modo Antipodes sint, vnum eundemque finitorem esse, non diuersos, quod Plinio placuit, tantum mare interuenire arbitrato. Præterea demonstrari posse Antipodes esse, ad quorum horizontem freques longe lateq; mortalium habitatio existat: quod tamen nullo modo fieri posse Plinius ait. Quem profecto vellem pari cum Camerte voto ex aliorum magis, quam sua sententia tradidisse: ne quis antiquitatis præco deprehendere in loco posset, quo iure (sic Budæus ait) quæue iniuria priores se aut tueri, aut incessere voluerit. Ex his hæctenus per me allatis in mediū candidus puto lector, tuque ante alios doctissime Faber non difficile accipietis, quam belle Pomponium exponenti mihi scopum attingere licuisset, si modo eo collimassem, vt ex sua magis his de rebus, quam aliorum sententia Plinium tradidisse senserim, quod ipsum tamen, etiam si obrudit Camers, nõ feci: miratus tantum, quod multis in locis, in quibus æstimandis exactius iudicium adhibere potuisset, auctorum se fide tutari maluerit. Iam tertius locus eodem in capite, in Commentarijs meis silentio obrutus, huc afferendus est: hac solum causa, ne quæ præcedunt, quæue sequuntur verba apud Plinium parum attente legisse me quis suspicetur. Plinij verba inibi hæc sunt: Qui alibi quam in semestri luce constituere eos, serere matutinis, meridie metere, occidente sole foetus arborum decerpere, noctibus in specus condi tradiderunt, &c. Demus vt ita tradiderint aliqui, quemadmodum Plinius indicat: id tamen obiter monendū, nullis magis hanc operæ partitione conuenire, quam illis qui semestrem lucem vna die habent, temporis ratione per omnia quadrante. Nam cum sex plus minus mensibus noctem & hyemem habeant, Sole demum in Arietem regresso, primum ipsis Sol oritur, & ad felicem cœli temperiem verni temporis accedere tepor incipit. Matutino igitur semestris diei ortui Arietem & Taurum dabimus, meridiei Geminos & Cæcrum, vesperi & occasui Leonem & Virginem, ita fiet, vt quod nobis sex mensium mora perficitur, id ipsis pari temporis, sed vno tantum diurnæ lucis spacio contingat. Verno tempore serimus nos & plantamus, Arietem & Taurum Sole permeante: In æstate, hoc est in Geminis & Cancro meante Sole, metimus,

Plinius Melam legit.

Vadlanus Plinij iura re conatus.

Ioannes Marius.

Alius Plinij locus.

Locus Plinij

illos interim Sole altissime ambiente. In Leone & Virgine illi Autumnum habent, nos tardius quidem, quippe quibus nulla nox in Libra obtingat, foetus tamen arborum, Leonem & Virginem Sole tenente communi cum illis labore decerpimus, vvas legimus, vinum cōdimus, tempore pro regionum situ paulum variante. Habent igitur illi in ortu Solis Ver, in meridie aestatem, in occasu Autumnum, reliquis sex mensibus signisq; noctem; ita tamen vt in aliquot Librę partibus diem habeant, sicut & in vltimis Piscium gradibus, Sole etiam sub horizontemmerso: quo modo nos ante Solis ortum, & post eius occasum, liquidum diem habemus. Ita verisimile foret, vt Sole in Piscibus ad horizontem approximante, necdum orto, illi sese ad vernam operam accingerent: finito vero autumno suo, Sole iam occaso, fruges nondum defecta in vniuersum die, intra specus cōderent: quam operam in noctes idētidem referre possent. Quę fabulosa videri sibi paulo ante Plinius magno eruditum consensu indicat: Horum ratio a nobis perinde reddita atque Aristoteles de vacuo in Phisico auscultatu, deque infinito differit: cum vacuum nusquam sit, nec vsquam infinitū habeat locū. Quāquam (quod pro Aristotele dixerim) magnę doctrinę est, vel de his apte quærete, quę aut nō sunt, aut esse non possunt: vt aut non esse intelligamus, aut discamus qualia aut quo itidē modo forent, si ita caderet, vt alicubi gentium extarent. Postremo Camers noster (cur enim non nostrum dicam, quo cum plus decem annis in clarissima Viennensi Academia adeo amice, familiariterq; atque inoffense vixi) Albertum mihi Germanum obiscit, clauum puto trusurus clauo: eoque ipso indignatus, quod paulo acerbius quam deceret, Solinum a me tractatum esse iudicasset. Ego Solinum exculari posse docui, non alio magis quam imitationis prætextu: quam tamen postergata candidi officij ratione ita vsurpauit, vt non potuerit vel ab Hermolao ingratitude non accusari, Plinio fere ad verbum transcripto, & suppressa authoris, a quo sceneratus esset, mentiōe, quod ipsum an incolumi candoris nomine licuerit, ex luminari epistola doctoris sui intelligere debuit: quāquam ne hoc quidem vsipiam, quod sciam, in Commentarijs meis opprobraui. Porro quod Simiam vocaui, doctissimorum exemplo feci, toties illis Plinianam Simiam Solinū nominantibus. Si vero acerbius a me dictum existimas, susq; deq; tulero, dum videam leuius crimen esse imitationis accusari quam ingratitude, quandoquidem non raro seruire hoc, illud etiam ingenuū fuerit. Quod ad Albertum attinet, fateor me grauissimum authorem magno æstimare: idq; non Germaniæ solum exemplo, sed & Italię. Nemo tamen adeo stupidum esse me sibi persuadeat, vt in manifestis erratis veniam ei tot iustam nominibus non precari malim, quam culpam deprecari. Germanus fuit, non aliud crede manes sui (si modo is affectus manes habet) orant, iubent, efflagitāt, quam vt Germanice, hoc est candide de suis æstimemus. Homo fuit, labi potuit. Nec alio consilio lucubrasse eū putamus, quam vt gratia apud posteros adiutæ, aut saltē indicatæ veritatis studio inita, tum demum digna Cedro locutus videri debeat, si ea tradiderit quę aut recepta veterū authoritas, aut ratio euidens verisimilisve tueri possit. De oculis corruptis toties, & in hoc authore deprauatis nihil dico: tantumq; abest, vt harum vel acrem annotationem Camerti intuideamus, vt summopere etiam sim posteritati congratulaturus, si quando sua opera, grandiora scriptorum errata iustis confutata rationibus, in manibus habitura sit: cum id ipsum & nos longe impares, in Pomponianis Commentarijs citra calumniam passim præstiterimus. Porro vbi ita ausum esse Albertum constiterit, vt aut temere & fidentius carperit, quę carpi non debebant, aut falsa esse contenderit, quę vera sunt, quantumlibet receptę authoritati magis, quam aut rationi, aut demonstrationi acquiescentem, siue pertinaci fastu, obturatis ad quaslibet persuasiones auribus, persistentem, ita me in aciem vlciscendæ frontis accingam, vt nemini magis hosti quam Alberto, Germano etiam bellum indicturus sim. Tantum abest, vt me aut meorum fauore, aut exterorum, odio veritatis, neglecta occasione, prænaricari voluisse suspicari quisquam debeat.

7 Apud Pomponium libro primo vbi de minori, hoc est ea quę proprie Africa dicitur, mentio fit, dixi Plinium nescio quomodo connixisse, quod Africam quarto capite quinti libri a Tusca fluuii orsus cum esset, mox tanquam priorum oblitus in hæc verba scripserit: Ad hunc finem Africa a fluuiio Ampsaga, populos viginti quinque habet. Quibus sane verbis non a Tusca, sicut prius, sed ab Ampsaga cum Pomponio quem frequentissime imitatus est, Africę principium ab occasu sumpsisse videtur. Cui sententię Camers apud Solinum, xl. capite refragatus, cū multa in Plinij defensionem adduxisset, in hæc tandem verba inquit: Asscripsi hæc, ne quis existimet Plinium conuiuere, cū inquit: Ad hunc finem Africa, &c. Fit enim, ait, plerunq; a nobiliori denominatio. Equidem C. Plinium conuiuere dixi, non quod adeo labi, aut falsum mihi dicere visus esset, quando & Ptolemęus & Pomponius ab Ampsaga minoris Africę initium sumunt, cum quibus Plinio optime conueniebat: Sed ea causa, quod cum Tusca fluuiio, qui vltra Ampsagam est in ortum, Africam finisset ab occasu: eodem in capite verbis iam nunc citatis, in enumeratione populorū a præscripto limite, hoc est a Tusca amplius terris extensis, ad Ampsagam declinarit, velut cum Pomponio sensurus. Sentiant autem alij quod velint, ego in priori sententia persto, nihil nostra offendentibus quę in medium Camers attulit. Dixi enim a Ptolemæo ea loca, quę in Numidię parte Pomponius censet, in Cæsariensi prouincia fere, a Plinio autem in descriptione Tingitanę numerari. Nec aliam Numidiam Ptolemęus fecit, quam nouam cognominatam, quę minoris Africę sit pars, statim ab Ampsaga cœptam, Plinius autem a Pomponio & Ptolemæo diuersus, non ab Ampsaga, sed a Tusca Africam

Camers Vadi-
diano Alber-
tum obiscit.
Solinus igra-
tus.

Solinus Si-
miam dicitur.

Albertus.

Africam orditur, Numidia inter hunc & Ampsagam memorata, quæ ab Africa omnino alia sit, ideoque proprio in capite ab eodem relata Plinij verba in tertio capite quinti libri hæc sunt: Ab Ampsaga Numidia est, Masiniffæ clara nomine, Metagonitis terra a Græcis appellata. &c. Ab Ampsaga, id est supra Ampsagam in ortum versus, vbi minor iam Africa Ptolemæo incipitur, & Pomponio Numidia finitur, nam libro primo hic, Ab eo, inquit, Mulucham intelligens, Numidia ad ripas exposita fluminis Ampsagæ, &c. Iterum Plinius eodem capite, Tusca, inquit, fluuius, Numidiæ finis. &c. & mox a principio quarti capitis, A Tusca, ait, regio Zcugitana, & quæ proprio vocetur Africa est. Quibus verbis facile intelliget fidus lector, quam accurate suis terminis hos tractus Plinius clausit, quam manifeste minorem Africam a Numidia seiunxerit. At vero paulo inferius de eadem Africa locutus, Ad hunc finem Africa, inquit, a fluuio Ampsaga, xxv. populos habet. Quæ verba si non vrgemus, nec oblique interpretamur, Ampsaga claudunt Africam. Quid si, vt ego quoque semel diuinem, de industria coniuere Plinius voluit? vt incertos eius oræ limites esse lectorem moneret, interim Tuscam, interim Ampsagam nominans. Video enim in alio nimirum insignius dissentire Plinium & Pomponium, tanquam plane ignoratis limitibus, aut huic, aut illi culpa non possit non irrogari. Nam vltra Ampsagam, Sittianorum Cirtam in ortu Solis Plinius statuit, Pomponius citra occasum versus: quanquam video Plinio cum Ptolemæo conuenire. Quod si qui sunt, quibus verisimile esse potest, a nobilitate factam esse denominationem, vt hoc modo & Numidiæ populi sub Africæ nomine censerentur potuerint, nihil refragor: nec mea sane interfuerit, quam quis sententiam sequatur, modo meæ non iniquus nimium esse pergat. Natiuum enim lectionis & sponte sese offerentem sensum, illæsa Plinij authoritate secutus sum, tutius fortasse, nec temere: qua de re velim interim candidus lector cognoscat.

Apud Pomponium libro primo, vbi de Mauritania, scripsi spacium freti a Bellone Hispaniæ oppido ad Tingi Mauritanie Plinium, xxx. millibus passuum mensum: eoque modo in Solino legendum, in quo auctor extaret numerus: Camers indicauit a Solini sententiâ Capellam esse, ideoque Solini lectionem emendatiorem quam Plinij videri. Primum Plinij verba caste atque emendate legi: cum commentarer, mihi persuadebam, cum quod Barbarus ea recepisset, tum etiam quod plerique docti viri in hunc modum citassent. Quod si cuiquam cum Camerte suspectus est Plinij locus, nihil refragor: præsertim quod notas numerorum in Plinio fluxæ fidei esse magni authores produnt. Spero interim mihi, qui Plinij lectionem vereri volui, gratiam a studiosis habitum iri, quod locum fideliter indicarem. Verba autem nostra in Scholijs recognitis emolliui paululum, ne cui duriora viderentur: idque iure quodam meo feci, qui secundam æditionem adeo cõstanter fuerim pollicitus, nec tertiam etiam aut quartam retractem, modo vitam mihi longiorem fata velint: ne quis obiter arrogantie tribuat in nostris, quod diligentiæ debebatur: aut perniciæ accuset, quæ tam facile meliora certioraque tradentibus cessurum intelligit. Vt autem fatear Iulium Solinum ipsumque Capellam, qui non pauca ad verbum ex Plinio transcripserunt, viam mihi Plinianæ lectionis indicasse, locum Plinij ex cap. xij. libri quarti de Istri ortu huc adducam, qui in hæc verba habet: Ortus hic in Germaniæ iugis, montis Arnobæ ex aduerso Taurici Galliæ oppidi. &c. Quem ex vnus Solini lectione in Scholijs nostris alicubi emendari posse rebar. Quâdoquidê Rauricos Solinus, non Tauricos nominauit, vt veterum quoque exemplariû fides testatur, a cuius lectione & Marcellinus est, quem solum tum citabam, Rauracos tantum mutata litera vocans, quemadmodum & Cæsar R. litera incolumi. Proximis diebus cû obseruassem Camertem nostrum Taurici vocabulum in Solino, Plinio, & Ptolemæo præfidenter defendere, veritus ne in celeri, vt fit, scriptione lapsus essem, Hermolaum consulo, idque cum ante egisse reperio, quod tum solus agere mihi videbar. Sed Hermolai verba citare libet, quæ super. xvij. caput quarti libri Plinij sic habent: Ptolemæus quidem Raurici & Raurica, item supra Plinius hoc libro, Ex aduerso, inquit, Raurici Galliæ oppidi, &c. Cæsar tamen Rauricum vocauit, & municipes eius Rauracos, itemque Ammianus Antoninusque: hætenus Hermolaus, cuius equidem loci cum illa scriberem, non vacabat meminisse, tantum monebat C. Solinus. Quapropter coniecturæ Camertis de Plinij numeris ob consentaneum præsertim Capelle locum, minime refragandum duximus.

Apud Pomponium libro primo in Africæ minoris descriptione, dixi Solinum in enumeratione trium promontoriorum, Candidi, Apollinis, & Mercurij, a Plinio aque Pomponio diuersum. Candidum orientale putasse videri. Quod Plinius & Mela primum in eo littore ab occasu statuerunt, Camers negat se videre quomodo aut Plinio aut Melæ contrarius sit Solinus, etiam si alio quam illi ordine iam dicta promontoria censuit. Ego sane non pronuntiaui, sed modestius, ita mihi videri dixi: Primo, quod hic in Libyci littoris enumerandis locis cum Plinio, cumque Pomponio ab occasu ortum versus progressus est: eaque in re cum constantem alioqui ordinem cum illis seruauerit, quis non videat incuriæ tribuendum, quod in enumerandis promontorijs diuersum ab utroque seruauit ordinem, cum vtrunque tamen ad manum haberet, & sequi recte potuisset? Iam illud in Solino nouum non est, Plinianam lectionem inuertere aliterque putare, ac ille tradidisset, id quod ante allatis in medium exemplis docuimus. Ne quis frontem perisse de rebus clamet, quod hoc in loco non ordine tantum vocabulorum, sed re ipsa sensuque alio, diuersum a Plinio suo & Mela nostro credamus: sustinentes interim vt libere quisque quod velit sentiat: tantum molestum non sit hoc

Plinius & Pomponio diuersus.

8

Numerorum characteres fluxæ apud Pliniû fidei

Locus Plinij

Camers ab Hermolao dissentit.

9

fit hoc in loco argumenta, quæ me sibi deuinxerunt, prodidisse. Post Mauritiam primam ab oca casu Africae prouinciam, mox Numidiam redditam, eo ordine quo Plinius, illam quæ proprie Africa est describere, locis dignis memoratu enarratis Solinus cœpit. Vbi illud obseruandum, prius eum Numidiæ proxima, mox Cyrenaicam versus, in Aegyptum expansum littus legisse, ac primū quidem. Omnis, inquit, Africa a Zeugitano pede incipit, promontorio Apollinis Sardinia cōtro uersa, &c. At Plinius capite quarto quinti libri sic: A Tusca Zeugitana regio, & quæ proprie vocet^r Africa est: Tria promontoria, Candidum, mox Apollinis aduersum Sardinia, Mercurij aduersum Sicilia in altum procurrentia, &c. Vides Plinium cum Pomponio primum Candidum statuere? cum dicat: Mox Apollinis, &c. ut hoc secundum sit, tertium verò extimūque in ortū Mercurij, id quod ex Plinij verbis quæ sequuntur, euidentissime deprehenditur: Subdit vero Solinus promontorio Mercurij procedens in frontem Sicanam. Proinde extenta in duas prominentias, quarum altera Candidum dicitur, altera quæ est in Cyrenaica regione Phycuntem vocant, &c.

Quorū verborū nimirū natiuus hic apertusque sensus est, quod Africa (hoc autem nomine & Cyrenaicam ambit) post Mercurij promontoriū extenta, duas prominentias habeat, alterā ceteriorē in Candido, vltiorem Catabathmon versus in Phycunte, eo in loco Candidū prominere opinatus, vbi cæteris Mercurij est. Negas? Age probemus. Cl. Ptolemæus libro Cosinographiæ quarto in descriptione parallelorū latitudinis demonstrat Africū littus nostri maris nusquam latius contra Europam extendi & prominere, quam in Mercurij promontorio: quod ipse sicut Strabo Hermean vocat a Mercurio, qui Græcis Ἡρμῆς dicitur: sicut illud quod Plinius & Mela Candidum dixerit, ipse Hippis promontorium vocat, a quo Hipponensi sinui nomen est Plinio: secundo autem loco Phycuntem prominere maxime, ut hæc duo promontoria doctissimis quibusq; non possint cū Solino inter memoratas Africae prominentias non censerī. A Mercurij enim promontorio sensim sese littora in Syrtes retrahunt, quæ a Philenorū aris, & principio Cyrenaicæ mox reflexa, in Botion & Phycuntem abeunt, inibi rursus maxime prominentia, & in Creticū expansa mare, cætera fere vsque in Aegyptum plana id quod præter Plinij & Melæ traditionem, ex secundæ & tertiæ tabulæ Africae pictura deprehenditur: minime vana illa nec oblectationis tantū gratia inuenta, sed Ptolemæi traditione in longitudine & latitudine locorum obseruata, congrua. Ex Solini autē lectione dubium esse nequit, quin post Apollinis & Mercurij promontoriū ipse alteram prominentiarum censere voluerit, modo verū & sponte sese offerentem sensum non urgeamus. Ut apud me dubium non sit eo loci Iul. Solinū Candidū statuisse, vbi Plinius, Mela, Strabo, & Ptolemæus Mercurij promontorium statuere, vbi Clypea illa est, Aspis ante Siculis dicta, cuius Solinus in transcurso cursu meminit. Quod si quis vocabulū, proinde, apud Solinum nō accipit pro eo quod est, deinde, vel sequente loco, sed pro ideoque, siue propterea (hoc enim lenocinio eludere aliquis posset) ut a Candido tanquam primo horum, non postremo promontorio alteram prominentiam indicare voluerit: maiori errore Solinum implicat, cum vel Apollinis promontorium altius emineat quā Candidum, littore illo a Numidia sensim se, omniū testimonio in altum fastigiate. Ex his igitur paucis, quæ leuiculo in negotio fufius Hercle quam volebam, afferre coactus sum, existimo candidum lectorem videre posse, quā non arroganter natiuam lectionem secutus Solino incuriā obijcere potuissem, qui consueta modestia tamen malui dicere, ita mihi videri, quā ita esse pronunciarē. Ut interim non dicā quanta facilitate totū illud Solini de Africa principium transmiserim in excussū, in quo non solum perplexæ pleraque tradidit vsque ad Syrtium explicationem, verū etiā Cyrenaicam ab Africa contra sui Plinij diligentiam non seiunxit: in qua quidē re parua culpa fuisset, nisi sibi demū hoc ipsum placuisset, ut inter duas Syrtes Cyrenaicam statueret, a suo Plinio, nec eo solū, sed a Ptolemæo, Strabone, & Pomponio, ut hos interim solos nominem, diuersus. Quod Camers si non vidit, non admodum intendit animum: si vidit, dissimulare voluit, candidi interpretis officium esse ratus, auctori quem exponendum suscepit, priuati honoris gratia parcere.

Error Solini
in conuincitur.

Vadiani modestia.

10

In Pomponij libro primo, vbi de Oea Africae oppido, dixi Tripolim Africanam a triū urbium numero dictā Solino, Oeæ videlicet Taphræ, & Leptis magnæ, mox subiunxi quosdā Abrotanū, in his numerasse, sed falso, Camers mihi non lectionē solū, sed & iudiciū & auctoritatem Hermolai obijcit, qui super capite quarto quinti libri Plinij, in hæc verba Solinū citat. Achei Tripolim sua lingua signant de triū urbium numero, Taphræ, Abrotani, Leptis magnæ, & cætera. Quo loco non admonet Hermolaus, nec censet adeo ita legendum, sed tantū Solini locum in hæc verba citat: ne quis ex Camertis traditione Hermolaum ita legendum contendisse, aut monuisse arbitretur. Porro vetusti codices Soliniani, & simul recens æditi libri Oeam retinent, Abrotani nulla mentione facta, hoc modo codex, quem venerandæ vetustatis nuper ex Bibliotheca Sæctogallensi in petraui, qui titulo indicante ex archetypo Solini recognito transcriptus videtur, Oeam habet. Quanquam sint volumina quæ pro Taphræ Sabatræ nomen præferunt, videre tamen mihi nō contigit, qui pro Oea Abrotanum habuerint. Equidem video non dubitasse Hermolaum de Abrotano, nihilominus autem de Oea contenditibus reliquisse locum, quando nullam lectionis rationem studiosis hac nuda citatione præscripsit, & aliud sit ita legere, aliud ita legendum pronunciarē seu contendere. Præterea cum viderem Pomponij lectionē Abrotani vocabulo, quod in Tripoli censeretur, non parum patrocinari, malui tamen communi exemplarium fide periclitari, quam Pomponianæ

Pomponianæ lectionis occasione, Oea expuncta Abrotanum substituere: præsertim quod obsecra-
uassent a Ptolemæo proximam Taphris, siue, vt ipse nominat, Taphruræ Oeam locari. Vt cūque,
id me egisse puto, vt temere me apud Solinum Oeam pro Abrotano substituuisse calumniari nemo
queat. Absit autem vt Hermolaum falso Abrotanum adnumerasse Tripoli vnquam dicam, cuius
lectionis cum commentarer, Hercle non succurrebat. Illos notare libebat, qui Hermolaum fortas-
se secuti Abrotani meminere, qui tum mihi minime recte id facere videbantur, nulla aut veterum
authoritate, & ratione quæ id suaderet, in medium allata; refragante denique, vt dixi, exemplari-
um fide. Porro illud, falso, quod Camerti adeo stomachum mouit, confestim expunxi, ne quod in ce-
leri commentatione obiter iustissimis causis motus asseruissem. Liuiduli censores sinistram in par-
tem interpretati, Hermolai me authoritati, quam vbique in Scholijs meis tantum non adorauit,
obtexisse suspicari possent. Iam autem meo quodam iure mihi licuit, qui secundam æditionem a
deo candide pollicitus fuerim, haud nescius inesse meis quæ aut mutanda, aut de medio tollenda
posterior diligentia iudicaret. Quamquam quod ad Oeam attinet, hodieq; in priori sententia ma-
neam, donec futurus sit, qui non Oeam, sed Abrotanum legendum, apicem saltem literarum, quæ in
Solini veteribus libris extant, argumento comprobet. Porro quæ affinitas Oeæ sit cum Abrota-
no, si forte a librarijs vitiatam lectionem hac occasione corruptam suspicaris, non video. Profecto
Abrotani nulla vestigia supererāt in impressis scriptisq; quod viderim, codicibus. Silius autem li-
bro tertio Oeæ commemorat, & Lepti connumerat. Et inter Tripolis oppida Isidorus libro deci-
motertio censet: quamquam huius authoritate parum niterer, nisi a Camerte adductam vidissem,
qui secunda æditione nostra nō expectata, tutius interim arbitratur errare cum Hermolao, quam
cum eo inferioribus verum dicere. Acri certe nec ineleganti iocatus ironia: quando minime aut tu-
tum sit, aut decorum errare. Ego vero extra iocum quod candide dixerim, cum Camerte bene sen-
tire malo, quam errare cum Hermolao, sicubi errasse Hermolaum, quem & ipsum hominem fuisse
scimus, constiterit. Quamquam non possim illud non satis admirari, quomodo acciderit, vt huius
consilij sui tenore constanter nō seruato in Raurici Galliæ oppidi vocabulo, quod apud Plinium
de Danubij ortu, & apud Ptolemæum Hermolaus agnoscit, Camers suo Marte verum dicere ma-
luerit, quam cum Hermolao ac prope omnibus quos legerim errare: ipsum etiam Solinum Tauri-
cos vocasse cōtra veterum exemplarium fidem arbitratus. Præterea tot insignibus locis magno
iudicio, & singulari ingenij acrimonia ab Hermolao illo adnotatis, & obelo cōfossis: quoduis exco-
gitare & prætexere malle, ne errasse Solinum credas, quam cum Hermolao tutius errare. Rursus
ægrissime ferre quod Seruium taxauerit in septenario Aeoliarū numero tanti viri doctrina ad Ser-
uiam vmbra vix collata. Item in Hermolai de Oaxe traditiōe post Politianum etiam ædita,
nō quiescere magis, quam tutius cum Hermolao errare. Postremo cum in Iassu situ lapsum esse, So-
linum cōstanter & omnium eruditorum hætenus consensu pronunciarit Hermolaus, Camers tan-
ti viri authoritate posthabita, Babiloniæ vocolam vt subditiciam & adulterinam suspicari ma-
luit: illud addens, Plinium Babiloniæ in illa pueri historia non meminisse, quo tamen in loco tutius
us multo mea quidem sententia cum Hermolao errare potuisset, quam suo indulgere iudicio. Eo
tantum loco quo mei puto taxandi captata occasio est: errare cum Hermolao tutius duxit, quam
cum eo inferioribus verum dicere: censuram secutus, quæ nusquam extat, cum tantū ita legat Her-
molaus, nō etiam ita legendum censeat. Quod ipsum tantum abest vt culpam, vt gratiam etiam
Camerti habeā, quod sponte currentem illo vrgere calcari voluit, ne in alijs iuxta obseruandis, si
paulo negligentior futurus sim, acribus me obrectatorum oculis carere posse sperarē.

Camers ab
Hermolao
dissentit.

Apud Pomponium libro primo, vbi de Cyrenæica Solini sententiam de cōdita Cyrene, cum ad
Eusebij traditione omnibus modis diuersam obseruassent, adnotare placuit: neque id alio modo
quam quod ei cum Eusebio nō cōuenire lectorem monerem. Hic enim quamquam diuersa de Cyre-
nes origine pro variorum puto authorum sententia tradat, nusquam tamen sibi cum Solino conue-
nit. Et in proximo quidem supputationum cōfinio Eusebius quadragesimam Olympiadem, eamq;
solam complessæ ætate sua Ancum, nec amplius tradit. Quando & Halicarnasseus Dionysius, quæ
Camers citat, anno secundo quadragesimæ primæ Olympiados obiisse Ancum scribat: vt dubiū
nō sit, quartum annum quadragesimæ primæ Olympiados Ancum Martiū nō vidisse. At Solinus
quinta & quadragesima Olympiade Ancum res Romanas tenuisse ait. Obsecro te docte Faber,
diligentisne, an curiosi magis videri debeat isthæc annotasse. Porro quod Eusebius a se dissentit,
nihil ad me: hoc tantum mihi detur, quod omnibus modis a Solino dissentit, cum in tempore cō-
ditæ Cyrenes, tum etiam in annis Anci Martij. Sed Camers propter curiosos, inquit, aduertendū
fieri potuisse, vt Ancō Martio res Romanas tenente Cyrenæ cœptæ fuerint ædificari, licet post
huius regis obitum finem acceperint. Ego an ita factum sit, nescio, nec diuinare mihi tum licebat:
nec quicquam Camers probat, sed ita fieri potuisse indicat æque, atque ego sum an ita ceciderit du-
bius. Quod si veterum scriptorum per incuriam aut celerem scriptionem admissos lapsus his cō-
iecturarū lenocinijs obumbrare, eoque modo authoritatem vindicare licet, nullū adeo grande cru-
dumve in aliquo authore vlcus erroris fuerit, quod non illico (quamquam haud magna lectorum
fruge) id genus Medico splenio, si non curari, obduci tamen & foueri possit. At vero Plinianæ va-
letudinis Aesculapius ille Hermolaus Barbarus, magna eruditione & acerrimo vir iudicio, quiq;
exemplum

Nota.

Hermolai
laus.

exemplum esse alijs nō leui præiudicio meretur, cum anxie plerunque medeatur, & ad temperandum pharmacum nullas nō pyxides excutiat, omnia accuratissime collibrando, illo tamen malagmate rarissime quidem vtī cōsuevit: coniecturam leuiusculam nō admittens, nisi morbo ex corruptissima lectione ita incrudescente, vt aliorum etiam consilijs ad medelam ex cogitandam admittis ipse de salute polliceri nō audeat. Proinde vbi sanum lectionis corpus (vt sic dicam) fuerit, & genuina passim vitia prominent, quæ a genitura indita altius iecere radices, quam vt curam facilem recipiant, inde cora fateri mauult quā vlla Calcythe, vt eximantur inurere, siue mox malagmate fouere insalubri, quando multa sunt id genus errata, quæ morbū exprimant, nō ægritudinē, quæ curari possit, nec infestent malicia, sed specie tantum, & situ dehonestent. Camers autē vt Solino suo more patrocinetur, & curiositatis notet diuersa sentientes, ex Cincij traditione & annis regnorū, Romuli, Numæ, Tulli, Anci Martij supputatione facta, Ancū Martiū Olympiade, xlvj. mori potuisse colligit. Quod si permittatur, dubium nō fuerit, Ancū Martiū Olympiade, xlv. res Romanas tenuisse, id quod Solinus tradit. Ego vero calculo, ne quid temere committerem, repetito, reperio ex Cincij traditione, & illis quatuor regū annis in trigessimā nonam Olympiadem durasse Ancū, nec multo amplius: præterea magis a Solino dissentire Cincij quā Eusebiū deprehendo, Camertis coniectura non consistente. Quandoquidem anni, cxxxvj. Olympiades, xxvij. efficiunt, vno die reliquo: quibus si duodecim Olympiadas addis, vna summa, xxxix. efficiet, die vno residuo. In supputandis enim temporibus Olympiadi annos quinque tribuimus, id quod notius est quam vt multis hoc loco explicari debeat, quanquam Camers quatuor tantum annos Olympiadi reliquit: quippe qui ānis, cxxxvj. Olympiadas trigintaquatuor cōfauerit: quod si permitteremus, quatuor agones Gymnici, qui spatij viginti ānorum āplectuntur, sedecim nō amplius annos haberent, quatuor annis pessum elabentibus: quod ipsum quantum annorum dispendium in longa Olympiadū supputatione pareret, nemo nō nouerit, pereuntibus nimirum ipsis Agonum ānis, hoc est Olympiadum certaminibus, quæ Camers vna cum suis ānis in calculo suo præterist. Agon enim Gymnicus annum habet nimirum quo peragitur, isque Olympiadis initiū facit, mox secundum numeramus, dein tertium, postremo quartum: vt gratia exempli, Olympiadis primæ anno secūdo, Olympiadis primæ āno tertio, quartoque, id est vltimo, & cætera. Ineunte enim Olympiade, id est anno certaminis prioris Olympiadem finitam esse intelligimus. Vbi autem seorsum Olympiadem ponimus, ipsum agonis Gymnici annum indicamus, qui nō a numero primus, sed ab Agone Olympiadis tantum vocabulo censetur: quanquam constet inter Olympiadē & Olympiadem quatuor nō amplius ānos interuenire, quos si solos supputando colligis, nō Olympiadas, sed Olympiadum interualla numerasti, ipsis Agonū ānis effluentibus. Porro & Grammatici Olympiada dicunt id Græcis spatium esse, quod Latini Lustrum vocent, quinque annis cōprehensum. Proinde Pausanias tradit Herculem Olympiadem instituisse quinquenniū spatio ob quatuor fratres suos, Pæoneū, Epimenidē, Iasiū, & Idā: quibus ipse cōnumeratus quinariū cōpleisset numerū. Hoc Camertem nescisse credam: minime. Quid igitur? Dū in Solino ab incuria vindicando, & me capiēdo, ne dicam carpēdo, paulo curiosius occupatur, tantilla incuria labitur, quod humanū cū sit condonari debet. Hoc miror Camertem in supputato annorū conditæ Romæ numero fateri voluisse, firmiorem Dionysij supputationē esse quā Solini: hoc vero, cuius iam memini loco, donare mihi noluisse, quod pari candore, nec minus vere quā candide Solinū ab Eusebij traditione dissentire affirmauit, idque ea modestia, vt dicerē nō quidē errasse Solinū, sed apud alterutrū in supputando erratū esse suspicari me ostenderē: cū tamen Eusebij loco quē citauī, Cinciana supputatio susfragetur, nemine, quod equidē sciam, Solinianā assertionem iuuante.

In Pomponij libro tertio, vbi de India paulo fufius ob fideliter instituendam iuuentutem de vmbribus differui, quod eam rem a Grammaticis passim cōmentantibus, rarius pro fide, proque rei dignitate & vtilitate traditam obseruassē. Interque alia, quoniam ita incidisset, Lucani loci memini ex libro tertio, eūque obiter intranscursu sum interpretatus. Nō Hercle ea gratia quod nodum inesse loco arbitraret: quis enim rudimentorum Sphæricæ rationis peritus, hoc est tantū nō Astronomiæ principiorum ignarus, inibi nodū tanquā in scirpo quærat? Sed magis ne quis occultiorē quandam doctrinam inesse ei suspicaretur, adeo facile capiēdo, si paulo accuratior interpretatio adhibeatur. Tantum aberat, vt gloriari mihi libuerit nodum me, quē nō offenderim, sustulisse. Porro sicco pede præteritū ab expositoribus dixi, nō quod siluisse adeo, aut falsa tradidisse putauerim, sed magis quod ieiune, nec satis explicite quædā adduxerint. Id quod adeo mecū Camers fateri voluit, vt occultiorē etiā doctrinā rimatus, multis eū locū ex Macrobio, Cleomede, Aristotele, & Seruio magnis authoribus, quibus cū belle mihi cōuenit, enotare voluerit, additis quæ me non præterierant, ipse tantū præterij. Iā quod Lucanus sinistrarū meminisset, quis neget attingerē vt vterq; paulo fufius, cur sinistras vmbas Lucanus nominarit, quoue modo, aut cuius positionis respectu sinistrae dicerentur, differuissent: aut saltem alteruter id lectori explicuisset, quod sinistrae forent quæ in meridiē cadunt, dextræ quæ in Septentrionem: quod tamen vterque præterij. An nō igitur ieiune interpretatos dicam, qui in vmbraū ratione indicāda, ne hoc quidem attingissent, sine quo reliqua sciri nō possēt? Sulpitius Solinū citās, Vmbrae, inquit quæ nobis ad Occidentem cōuersis dextræ sunt illis sinistrae: mox Iani de sacro Busto verba in mediū affert, quibus hoc tamen

Quomodo
Olympiades
supputantur.

Olympiade

Camers libi
vnt.

12

hoc tamen non agebat Ianus, vt dextri & sinistri rationem redderet, qui indicare tantum voluit ex autoritate Lucani, inter æquatores & tropicum habitantes, quorum in numero bona Arabum pars foret, duplex vmbra meridiana genus habere. Porro neque hoc dictum, ad cuius vmbrae proiectum isthæc dextri & sinistri ratio potissime referenda, Orientis ne solis, an Occidentis. Atqui constat plerosque ex nobis, qui ad Arctum habitamus, paulo grandiori latitudine, cum in Cancro sol est, vmbra habere ad meridiem, hoc est in sinistram inclinantem, sicut & Arabes, sole scilicet oriente aut occidente; quod cum demonstrari possit, multis probandum non est. Ad solam igitur meridiem vmbra Poëtæ respexisse docere debebāt: quam aut in meridiem aut Septentrionem vergere, si catheto non incidit, necesse est: cum interim Orientis & Occidentis vmbra non raro ita incidat, vt nec dextra sit nec sinistra, quando super illorum vertices siue Zenith sol meat: & vt dixi, ad Septentrionem etiam remotis, non solum Arabibus sinistra esse possit. Quæ nouisse interim mire referebat ad Lucani versiculum doctè explicandum. Camers priorem Sulpitij expositionem tum veram esse, tum Poëtæ sensui plurimum consonam ait, quod si permitto, hoc consequens non est, vt Poëtæ sensum accurate explicet, vt ne dicam interim, quæ lubrica sit Soliniana lectio, quod mox docebo. Omnibonus audiamus, qui sic inquit: Nam his qui habitant in Oriente, cum sol ad occasum tendit, vmbra sinistrorsum vergitur: sed habitantibus in Occidente, sicut nos, cum sol tendit ac Occasum, vmbra dextrorsum vergitur, sicut apud Indos, vbi dicitur Maleum montem sex mensibus in Austrum, id est in dextram partem vergere vmbra, & totidem mensibus in Septentrionem, &c. Vides lector optime, qua moderatione animi dixerim, sicco pede hunc Lucani locum ab interpretibus præteritum: cum dicere potuissem non sicco tantum, sed luxo etiam & varo presum. Vmbra hic Austrinam dextram vocat, Borealem sinistram, contra Lucani sententiam, præterea Orientem & Occidentem ita inculcat, tanquam Occidente Arabes, nos Oriente careamus, quasi vero referat in Occasum ne an in ortum abeas, vmbra mutaturus: cum latitudo, hoc est abscessus a Tropici in alterutrum latus hoc vmbrae genus, dextri scilicet & sinistri variet, non autem Oriens aut Occidens, quorum vtrunque Arabes cernunt. Nam qui extra Tropicos, habent alterum vmbrae genus: qui intra Tropicos, vtrunque vident. Præterea Arabes, inquit, populi sunt Orientis: qui quia habitant in Oriente, ideo admirati sunt cum venissent in Occidentem, &c. Fateor Arabiam non paulo magis Orientalem esse quam minor Asia aut Thessalia sit, in quam Arabes venisse Lucanus scribit. Cōstat tamē hos alterum vmbrae genus habere non potuisse, non ea causa quod in occasum, sed quod in Septentrionem abiissent. Neque nostris in locis tantum qui in occasum vergunt, sed apud Syros, Medos, Bactros, quiq; magis in Orientem prominēt Indos, idē Arabibus vsuuenire poterat: cum bona etiā Arabiæ pars nostram tantum, hoc est dextram vmbra habeat. Adeo nihil ad hanc vmbrae dextræ sinistræ rationem respectus orientis aut occidentis facit. Porro si quis intra Cancrī tropicum maneat, & ex Arabia in Atlanticum, in extimos Aethiopas, qui ab occasus latere Hesperij dicti sunt, abeat, nihil ille vmbrae rationem mutauerit. Nimirum quod longitudinis variatio nihil attineat: sed sola, vt diximus latitudinis. Quid igitur oportebat occidentem inculcare, vbi Septentrionis rectius meminisset. Sed de his olim fortasse nobis seorsum differendi occasio dabitur: tantum ita fors ferat, vt ociari a professionis molestia, & tantisper ad literas reuerti occupatissimo mihi liceat. De Solino videamus, cuius de vmbra locum doctè a Camerte explicatum lubricæ fidei suspicatus sum, & dubium esse dixi quod ille tradidit, non etiā incuria notauimus. Vmbrae autem quæ nobis dextræ sunt, illis quoque dextræ sunt, & sinistræ esse non possunt. Est enim omnino diuersum vmbrae genus, quod in Boream cadit: ab illo quod in Austrum projicitur, & vmbrae quas ipsi sinistras habent, tales sunt vt dextræ esse nequeant: quæquæ & dextras habent, tamē alio tempore habent, & diuerso solis positu. Huc accedit quod sinistrarum vmbrae ita meminit Solinus, vt putare possis non aliud Arabes vmbrae genus quam sinistram habere, cum nobis dextras tribuat, nec aliud interim innuat. Quod si Solini verba hoc sensu accipimus, vt sole nobis sinistro, illis interim dextro vmbrae ipsi suas in Austrum vergentes habeant, nostris eodē tempore in Septentrionem abeuntibus, quis non videat vere dictum: ita tamē vt diligentia sit, non curiositatis lectorē monuisse, ne aliud sibi ex Solini verbis obiter persuadeat: quando in clariore Lucani loco Omnibonus, doctissimus alioqui interpret, longe a scopo aberrauerit. Proinde in Seruii loco, quem Camers citat, idem moneo. Sunt enim nobis cælum intuētibus sinistra, quæ & ipsis sinistra: rursus dextra illis, quæ & nobis dextra: ut simpliciter ille locus, nec accipi recte, nec intelligi queat: sicut & illud Macrobij libro de Somnio Scipionis secundo, vbi ait, nunquam vere solem sinistram Septentrionis admittere. Sunt enim in nostro latere ad Septentrionem remoti, qui viginti quatuor horarum spacio elabente Orientalem & Occidentalem vmbra, tum & dextram Septentrionis & sinistram Austrinam habent: ad quos si Arabes illi Pompeiani peruenisset, dextras vmbrae in ignoto orbe agnouissent: quanquam impossibile Macrobius autumat. Ego ad demonstrandum id ipsum dubitantibus me offero, nec multis opus est, res ipsa certissima est, & cognita facillima. Primum omnium hi quibus aliquot saltem gradus Cancrī sub horizontem non merguntur, latitudine ultra sexagesimumseptimum gradum expansa, spacio minimum viginti quatuor horarum præsentē sole fruuntur, nulla prorsus ingruente nocte, quo spacio volente sole, cum nobis mediæ noctis horam efficit, apud illos supra horizontem extans, vmbra projicit

T in meridiem:

Omnibonus

Scrutus

Nota

in meridiem: estque ea vere sinistra umbra, quam frequentius habent, quibus multi dies nulla nocte intercepti, luce coherent. Velut hodie de his qui ultra parallelum Arcticum summouentur, experientia deprehensum est. Cæterum illud umbræ genus quod sinistrum est, a sole meridiano, hoc est ab eo puncto meridiani in quo si sol ipsis occideret, meridiem metirentur, habere nequaquam possunt: cum eo tempore nostrum latus terræ solem semper a sinistris habeat: eoque modo Macrobius intellexisse existimandum est. Libuit hæc adscribere, prolixa fateor, sed attinentia tamen, ne quis existimaret me sine causa Lucani expositorum meminisse. Simul ut candidus lector cognosceret, quarum rerum apparatu me ad Lucani locum interpretandum accingere potuissem, si is mihi animus fuisset, ut de re tantilla gloriandum vnquam duxerim, obseruatione præsertim sinistrarum umbrarum ab ignoto Arabibus orbe in medium producta, de qua equidem dicere ausim, ante me nenuinem recentiorum, mansuetiores literas professum, quem quidem legerim, indicasse tradidisseque.

- 13 Apud Pomponium libro tertio, vbi de Tigri & Euphrate inter alia fit mentio, Solini locum de fertili ad modum Nili Euphratis rigatione ex Gnomonicorum sententia in medium attuli, primum, quod dignissimum mihi animaduersione videbatur; mox etiam quod nec attinentem, nec veram iudicabam; ita tamen egi, ut pro solita modestia mea, eius rei peritis, hoc est Cosmographis iudicij copiam non detrectarim: quorum sententiæ, si vnquam a nostra illa diuersa futura est, non grauabor ita cedere, ut gratiam etiam habiturus sim meliora docentibus, eoque me scrupoliserantibus; tantum id non friuolis, sed suis, hoc est dignis fide rationibus agant. Eo loci Cameracum Solinum premi iudicasset, non hoc asseruisse Solinum, sed id Gnomonicos contendisse ait, satis his verbis testatus quid rationi illi tribuat, quando in Gnomonicos quam Solinum culpam referri mauult. Equidem non nesciebam ita Gnomonicos contendisse. Cæterum dignam fide esse Gnomonicorum rationem Solinus crediderit nec ne, id in questionem vocamus: quod si tribuisse quicquam ei videbitur, & sit qui falsam esse conuincere queat: communi certe aut incuriæ aut ignorantia culpa non vacabit; de qua tamen præfidenter nihil pronunciaui, nedum ut Solino eam ceu compertam vsipiam obijcere voluerim. Age quando Cameracum noster ex Plinij, cui fudit, sententia alicubi dixit, experientia constare, ut vbi in die umbræ non sint, ibi Septentrionem non conspici. Probari autem vel Plinij autoritate, demum & demonstrari queat falsum esse, quod Cameracum ex Plinio prodidit, putasne, in solum Plinium errati culpam, ac non in Cameracum etiam, qui id aut non viderit, aut certe videre præfauore noluerit, rei sciendam, quanquam illum incuriæ, hunc etiam fidentia accusare possis, qui refragante veritate, a Plinij sententia velis, nolis, stare velit, quicquid tandem aut rationes aut demonstrationes occlamarint. Demum autem, ut Gnomonicorum rationi nihil tribuisse Solinum verisimile sit: nihilo secius mea referebat, ut quæ ille ex Gnomonicorum sententia tradidisset, propter iam dictas causas in questionem vocarem. Cæterum si hoc modo culpæ eximere Solinum libet, cum prope omnia ex Plinio mutuatus sit: non video quantum illi scriptori posteritas debeat, extante præsertim Plinij opere; nisi bonam eum partem probasse, & pro sua quoque sententia aliunde desumpta adhibito iudicio posteritati relinquere voluisse fatearis. Mihi certe nemo persuaserit ut credam, admiratorem illum Plinianæ doctrinæ, tot efficacissimis rationibus præteritis hanc vnā solāque, nec Plinio, nec alijs quos legerim familiarem, ita de Euphratis auctu in medium afferre voluisse, ut de ea tamen tanquam indigna fide suspicaretur. Non existimo hunc morem veteribus scriptoribus fuisse, ut pro certis dubia, pro veris similia vero mandare literis, & posteritati relinquere dignum duxerint: melioribus interim aut cælestis inuidia, aut malevolentia dissimulatis; tanquam illis hoc modo illudere, nobis ceu falsis imaginibus, ac non potius sincero iuuandæ veritatis studio prodesse libuerit. Quin rectius credimus doctissimum quenque, & optimum scriptorem in naturæ præsertim historia referenda, vera compertaque, aut ea saltem, in quæ aut veterum inclinaret autoritas, aut temporum ratio, quæ artium peritiam non æqua lance simul aut omnibus distribuit, consenserit, indicare bona fide voluisse.
- Quamquam video plerumque Solinum, & frequentissime C. Plinium, aliosque non paucos ita solere, ut in causis rerum æstimandis, magis quid alij senserint in medium afferant, quam priuatim de suo quicquam depromant; præsertim vbi rei difficultas decernendi fiduciam adimit meditati, aut rationum verisimilitudo dubium suspendit in diuersa tractum: quando in aliorum traditis argutari tutius iudicatur, quam in propria, aut vna quapiam sententia confirmanda periclitari.
- Quod ipsum quanquam plenum est verecundiæ & modestiæ, & plane Academicum, cum multis veterum, tum ipsi ante alios Archelæ attributum, vitio tamen non caret, & oscitantia cuiusdam non potest non tribui: si illud ita agas, ut sine iudicio & delectu alba, ut dicitur, linea copia quadam affectata, ne quid præterisse te credamus, quæuis ut obuia fuerint infulseris, nec priuatim quædam eruditorum obseruatione fretus, ut manifeste falsa coarguis, quædam autem ut frigide & ieiune dicta conuelis, aut ut non attinentia reijcis. Quam rationem inter nostros seuerissime custodisti diuus Hieronymus, accuratissime præstitit Augustinus, constanter retinuit Ambrosius, & mira sequutus est felicitate Cyprianus. Nec sane deserit Lactantius, nisi quod hic author, amore credo iuuandæ religionis, veterum sapientiæ non iustis semper causis refragari voluit. Ex veteribus autem naturæ interpretibus, Aristoteles princeps & ipse philosophus, magna fiducia & minime infelici libertate, tantum

Simile

Mos veterum scriptorum.

Nota.

Lactantius. Aristotelis fiducia.

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

tantum semper presentissimo veritatis numini tribuit, ut eximiam veterum doctrinam, & seculis etiam adornatam auctoritatem contemnere maluerit, quam sua negligere, si quando attingere (quod aiunt) scopum, suisque consistere rationibus viderentur, pro his cum suo Platone, immo cum suo quoque seculo depugnare paratus. Ac illis quidem hac tantum re fauet, quod vestiganda veritatis viam sibi fecissent. His etiam risu molestus est, quod aliud sentire auderent, quam ipse opinaretur. Nunc ut ad institutum reuertamur. Qui sciamus peritissime Faber, cum Gnomonicis Solinum non sensisse, ac plane non credidisse quod illi tradidissent de Euphratis auctu, propterea quod illos ita contendisse ait: cum solam tamen hanc rationem adducat, nec rejiciat nominatim. Porro si varias causas attulisset, nec indicasset quam praecipue probandam existimaret, dubitare de Solini sententia iuste potuissimus: iam quod hanc solam attulit, quid dubites verisimilem sibi visam esse? Doce autem quo sensu haec eius verba accipere debeam: Vnde apparet ista duo flumina, &c. Ego verbum apparet, pro eo accipio quod est, videtur, siue verisimile est: nec video quid aliud indicet: ut minime temere dixisse videri debeam ita credidisse Solinum. Quod si Camers non est daturus nobis, & putat conuincere me non posse, ut eo modo Solinum sensisse existimemus: id credo dabit quod ostendere ipse non possit, C. Solinum Gnomonicorum sententiae non accessisse. Igitur ne verba perdamus amplius, ut iudicij mei rationem reddam studiosis, & illam temeritatis suspicionem amoliar, simulque Solini locum a Camerte in meis reuellendis occupato praeteritum explicem. Solini verba ex capite quinquagesimo afferam, quae in hunc ferme modum habent: Mesopotamiam Euphrates opimat annuae inundationis excessibus, ad instar Aegypti annis terris superfusus, innecta soli fecunditate iisdem ferme temporibus quibus Nilus exit, Sole scilicet in parte Cancri vigesima constituto, tenuatur cum iam Leone decurso ad extrema Virginis facit transitum, quod Gnomonici similibus parallelis accidere contedunt, quos pares & caeli & terrarum positione aequalitas normalis efficit lineae: vnde apparet ista duo flumina ad modulum eiusdem perpendiculari constituta. Haec Solinus. Quorum sensum ut obiter reddam, satis fuerit illud nouisse a Graecis τοῦ γνῶμονοῦς doctos siue scientes appellari, non raro quando τὴν γνῶμονην & scientiam & consilium vocet. Sed a Solino hoc vocabulo cecos videri, quos recentiores Cosmographos frequentius nominant, descriptis terrarum locis, caeli etiam positum ad exactam parallelorum longitudinis latitudinisque observationem accommodantes, cum explicatione quantitatis lucis, hoc est diei, & umbrarum meridiei, quas diuersa ad Gnomonem proportionem longiores breuioresque esse contingit, prout longius ab aequatore abscesserint, siue a loco Solis abfuerint paralleli. His autem nomen est ἀπὸ τοῦ γνῶμονος, hoc est a Gnomone, quo Graeci stylum etiam horas indicantem appellant, a quo Gnomonice ipsa ars & ratio solariorum dicitur. Proinde Gnomon & umbilicus solis vocatus, quoniam in umbrae quantitate metienda summitas eius umbilico, id est centro Solis respondet, quando quidem centri terrae summitas illa vice gerit. De hoc Plinius. lxxiiiij. capite secundi, ubi de Gnomonica. Solis itaque umbilici, quae Gnomonem appellant, umbra in Aegypto, meridiano tempore, aequinoctij die, paulo plus quam dimidia Gnomonis mensuram efficit. Idem li. vj. ultimo cap. In hoc caeli complexu equinoctij die media, umbilicus, quae Gnomonem vocat, septem pedes longus, umbram non amplius quam tuor pedes longam reddit. De eodem Vitruuius libri noni capite octauo. Namque, inquit, Sol aequinoctiali tempore Ariete Libraque versando, quas ex Gnomone partes habet nouem, eas umbram facit octo in declinatione caeli, quae est Romae. &c. Quia vero Gnomon umbrarum, siue in planicie horizontis, siue in superficiem Zenith (ut Gnomonici hodie vocant) infigitur semper cum umbra a se proiecta rectangulam facit, eo nimirum ad perpendicularum directo: factum est ut a Geometricis & Architectonicis instrumentum, quo recti anguli deprehenduntur, ad perpendicularares lineas exactum graecis Gnomon dictus sit. Latini veteres normam vocarunt, tribus rectis regulis siue lineis trianguli forma coeuntibus, quarum vna cubitos tris, altera quatuor, tertia cubitos quinque longa fuisset, velut libro nono tradit Vitruuius. Non refert autem utcunque dispares sint longitudine regulae, modo duarum regularum ancones ita coeant, ut perpendicularo decursus marginum respondeat. Gnomon vero solutus ea linearum paritate constabat, ut quadratum perfectum duobus Gnomonibus, siue quod idem est, duabus Normis conficeretur. Hic est Gnomon cuius in praedicatione Aristoteles meminit, quadrangulo additum, eum angere quidem quadratum asserens, verum nihil aliud fieri a quadrangulo. A Norma illa linea normalis, cuius meminit Solinus, dicta est a suis auctoribus pro ea quam alij perpendicularem siue perpendiculararem, graeci Catheton vocant, rectum seu rectos angulos cum linea recta, in quam incidit, constituentem. Proinde Quintilianus libro vndecimo, Normalem angulum dixit, quae alias rectum vocant, & Cesorinus in libello de diuina tali normale eo modo lineam nominauit, ut alicubi doctissime decus illud literarum postliminio reuersarum Gulielmus Budaeus prodidit. Aliud autem est perpendicularum, aliud norma: ne quis idem significare autumat, quanquam normale a perpendiculari non differat. Norma enim ut ad angulorum rectorum rationem exigendam utimur, ita perpendicularum ad altitudinum aequatarum observationem accommodum est, quemadmodum longitudines regula metiri Architectonici solent. Vitruuius libro de Architectura septimo: Longitudines, inquit, ad regulam & lineam, altitudines ad perpendicularum, anguli ad normam respondentes exigantur, & caetera. Est igitur verborum Solini sensus Gnomonicos contendisse horum annuum defluxum ita controuersa positione aequari,

Locus Solini
ni obscurus
explicatus.

Gnomonici.
Cosmographi.

Gnomon
quid.

Norma
quid.

Linea Normalis.

Perpendicularum

vt quantum Euphrates in Septentrionem a meridie, & austro a parallelo solstitiali seu Cancrī tropico, ad quem auctus Nili fieri solet, recedit, tantum a luo suo Nilus opposito latere a Septentrione & Borea in meridiem & Austrum sese retrahat; eoque modo fontes annuum parallelis subesse similibus, id est pari distantia a loco Solis diuersis, easdem incrementi causas propter parem declinationem habere; vt gratia exempli, parallelum. xv. gradus declinationis Borealis similem esse dicimus parallelo quindecimi gradus Austrinae declinationis; a quorum medio, hoc est puncto meridiano æquatoris, si perpendicularem demitti super axe mundi imaginarij, erunt anguli recti pares; & vt Solini verbis vtar, modulus eiusdem perpendiculi pares habebit hinc & inde ad parallelos procurrentes lineas, conformi Gnomonis ratione, & vmbrae æquinoctialis pari quantitate, licet diuersi sint, id est contrapositioni paralleli; qui pares tamen dici possent tum propter æquidistantiam & magnitudinem, tum etiam quod pariter habent quæ iam diximus, Sole æquinoctium faciēte. Ad Euphratem autē & Nilum si respicis, inuenies plus minus viginti tribus gradibus Euphratis fontes a Tropico abesse Cancrī, Ptolemæo; rursus Nilum vbi iam Nilus est & dicitur, hoc est iuxta Meroem, vbi Astapus & Astaboras eidem authori corriuant, prope tantundem a tropico distare, vt similibus hoc modo parallelis subesse videri queant hi amnes. Sed non exacte satis hoc quadrare indicat, quod non a fontibus, sed manifesto amnis Nili defluxu hæc distantia ratio sumitur, vnde cunque tandem Nilum manare putes; quanquam Solinum non fontium, sed amnium meminisse videmus. Quod si quibus sententia Camertis arridet, vt per similes parallelos eodem quibus hi finij alicubi subsunt, intelligamus, quemadmodum & ego intelligi posse in Scholijs obiter innuebam, nihil proprium Euphrati illi tribuēt; quãdoquidē & Ganges & Indus, simulq; Tigris in Asia, in Africa autem Cyniphs, Bragada & Ampsaga, vt alios interim his non minores prætereamus, id ipsum cum Nilo, cumque Euphrate commune habent; vt necesse sit opinantem, aut ab isthæc sententia cadere, aut permittere, vt amnes iam nunc a me recenseri pari cum Nilo auctu redūdēt, sitque vulgare pluribus fluminibus, quod hæcenus in paucis añibus vetustas mirata est. Porro vt dubitari nequit contrario fluxu contra se tendere Nilum & Euphratem, hoc in Meridiem, illo in Aquilonem abeunte, ita certe ex Ptolemæi traditione constare potest, eorūdem longitudinem longo interuallo secerni, vt ne hoc quidem modo perpendiculo contrarij incessus respondeant, & longe remotos habeant circulos meridianos, illo demum in nostrum mare, hoc in rubrum mare, hoc est sinum Persicum exeunte. Quo in loco (quemadmodum ita incidit) fateor mirari me Camertis nostri opinionem, mare rubrum a sinu Persico ita separantis, vt Hieronymi & Iosephi de Euphratis exitu, itemque Herodoti, Curtij & Diodori sententiam, Plinij, Solini, & Ptolemæi contrauenire traditioni existimauerit. Dicit enim apud Solinum cap. xlix. Diuus Hieronymus, Iosephus capite secundo primi antiquitatum, & plures alij asserunt Tigrim amne non in sinu Persicum, sed in mare rubrum inferri, &c. Quum hi tamen sola nomenclatura diuersi eundem sinum intelligant; est enim rubri maris pars sinus Persicus, quæadmodum & Arabicus, id quod Plinius, & Pomponius docēt, & .xiiij. libro præclarus author Strabo testatur. Herodotus quoq; libro quarto sinum Persicum rubrum mare vocans, Altera, inquit, ora a Persis incipiens porrigitur ad rubrum mare, quod & Persicum vocatur; dein gradatim Assyria atq; inde Arabia, desinitq; in sinu Arabico Plinius libro nono de vnionibus; Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri, &c. Est ergo rubri maris vocabulum generale Persico & Arabico sinui, ipsiq; vtrūque sinu fundente Oceano, quo felix Arabia clauduntur, quod videre Camers potuisset, si tantisper tabularum pictura sese oblectare voluisset. Isthæc autē persequi iam nunc non vacat, ac ne si vacaret quidem, liberet; tantillum enim ocij quod in præsentia dabatur, in nostris explicandis magis quã alienis annotandis infumēdum ducebamus, atque vtinam ferri nobis in vniuersum Camertis æquanimitate licuisset, sed de hoc suo loco. Nunc dico me non videre, quomodo ex parallelorum obseruasse ista, qua Gnomonicorum ratio, & Solini sententia nituntur, auctus aut Nili, aut Euphratis deprehendi queat. Nec dubito (quod citra arrogantiam dictum volo) deceptos esse & Gnomonicos & Solinum, eoq; modo libenter periclitor, donec extēt, quibus gratiam habere possim, hoc est qui his nostris certiora dicturi me hallucinatum, non friuolis coniecturis, sed attinētibus argumētis conuincant: Ne quis obiter gloriatur causam se incrementi Nili aut Euphratis reddidisse, quod Mosis testimonio producto, eodem illos principio, hoc est eodem Paradisi fonte oriri amnes contendat, ac propterea eos sub vno aliquo perpendiculo constitutos videri velit. Hoc enim si est, ab vna eadēque plaga fluere eos dicemus, non diuersis plagis, velut Solinus ait: rursus vni a fonte parallelo subesse, non similibus; hoc sensu cum Solini lectione se collidēt. Fateor autē nunquam me in Mosis testimonio dubitasse, cæterum quo minus ab hoc fonte (etiam si hæc parallelorum obseruatio quicquam ad rem attineret) incrementi causam petamus, recentium Theologorum coniecturæ monent; adeo nunquam eum videlicet, aut pluuijs vndis, aut nivalibus augeri posse tradentium; quippe qui perpetua serenitate tranquillus maneat, ac ne diluuij quidem vndis obrutus fuerit. Et alias constabat me in explicanda Solini & Gnomonicorum ratione Mosis autoritate non vrgeri; quando nec hos, nec quenquam veterum Ethnicorum fuisse in hanc vsque horam legendo, audiendoue obseruare potuerim, qui Gangem, Nilum, Tigrim, & Euphratem ex eodem oriri fonte affirmauerint; tantum abest, vt Gnomonicos Mosis autoritate

Camers Per
sicum sinum
a rubro m. /
si separati.

Mare rubrū

te monitos,

te monitos, ita tradere voluisse credere debeamus, & persuadere nobis Mosis historiam Gnomonicis aut Solino notam fuisse. Quid igitur proderat Camerti nostro, in Solini vindicanda auctoritate ad eam rationem confugere, quam pro recenti præsertim Theologorum opinione, ne Solinus quidem, si reuiuiscat, vnquam sit agnitus: nec Gnomonici vt eam admitterent, facile persuaderentur; nisi fide nostra, cuius nullæ in Solino reliquæ extant, hanc scripturæ reuerentiâ exhibere didicerint: vt quæ Moses tradidisset, temere negare nō liceret. Dubitamus autem, Iulium Solinum hunc quatuor annium insignem fontem, in historia rerum in orbe memorabilium præterire potuisse, si vnquam legisset fuisse qui ita prodiderint, nedum credidisset. Fuere quidem, sicut Philostratus scribit, qui Indum & Nilum eundem annum crediderunt: rursus qui Euphratem a Nilo non alium esse vel incrementorum paritate moniti putarint, quos si bene scire Solinus existimasset, non paulo minus his quam Gnomonicorum sententiæ cædo accessisset. Cæterum falsum tradidisse illos ante Strabo monuerat: & Moses monet ne nos eosdem putemus, quos diuersos esse ipse docuit. Constat autem præter Platonem, non paucos veterum, si Eusebio credimus, e Mosis historia promouisse: vt mirum sit, si neminem pari sententia de iam dictis annibus tradere voluisse constare queat. Quis autem non videat, nos qui fidei munere exultamus, hanc veritatem christianæ religioni debere, occasione nimirum nouæ legis Hebræorum recepta historia, quam toties recipiendam ipse, cui vitam & salutem debemus, Christus monuit. Porro quod dubitare contingit de fonte illo vno altius cogitantes, nihil mirum: cum & Ambrosius sola allegoria nitatur, & Augustinus libro super Genesim octauo, de se factum esse tempus, quo fieri nō posse crediderit, vt omnia quæ de Paradiso Moses tradidit, ad historicum sensum referri commode possent. Proinde duos cōtra Manichæos de sensu scripturæ libros allegorica se tantum interpretatione fulcisse ait, historia posthabita. Sed de Paradiso quatenus ad ea explicanda attinuerit, quæ in commentario Pomponiano descripsi, ne quis aliter atq; ego senserim suspicetur, mox referam. Ad Euphratem reuertamur, quæ hac quoque ratione, quam Thales prodidit, augeri posse Camers indicat, ventorum impetu suspendente vndas, & harenis agitatæ simul ostia obducentibus. Cui equi dē vt non accedo, ita sane homini hac de re molestus non fuerim. Tātum id monere cædidum lectorem libuit, Euphratis defluxum ab Etesijs iuari, nō suspendi: simul enim secundo amne in meridiem abeunt, nec verisimile esse posse, vt quo tēpore annui Aquilones Nili decursum contrario flatu suspendere dicuntur in littore nostri maris, eodē tēpore Austrini flatus sinum Persicum, & rubrum Oceanum trahant: vt hoc modo vicina amnium ostia diuersis plagis simul egressos ventos vno tempore præcludere verisimile videri debeat scilicet. Alioqui qui credas, iisdem ventis, hoc est Etesijs vtriusque amnis vndas suspendi, cum hic secundos, ille cōtrarios habeat: rursus ex diametro, quod aiunt, & ad perpendiculari æquationem, vt Gnomonici cōtenderūt Soliniani, contrapostis illis: vt ne referam interim, quam non certa Thaletis ratio existat, nō temere a Seneca, Herodoto, ipsoque principe Philosopho Aristotele, sicut alibi idicauimus, reiecta cōiutataq; Quod si tabularum picturis sese oblectare Camers noster, & coram videre voluisset, quam nihil Euphratis decursu flatus Etesiarum obsit, Thaletis, puto, rationem a Nili ostijs ad Euphratis aluēum non transtulisset. His igitur atque alijs hucusque argumentis, vt obiter reminisci potui, allatis, facile erit cuius lectori, modo attentius legerit, intelligere quam non arroganter Gnomonicorum sententiam in quæstionem vocauerim, deq; ea æstimanda situs terrarum peritis fecerim copiā: præsertim quod alibi tradidisset accessum solis ad Cancræ parallelum, & latus nostrum potissimam incrementi causam illis annibus mouere: nec illis tantum, sed alijs pluribus lōge citra vniuersæ Armeniæ limites ad Vrsas remotis, vbi nulla normalis lineæ æqualitas, præsertim ad Nilū collata, locum habeat, idem præstet: quando diebus æstiuis longissimis, radioque minus obliquo, nec imbecilli, sole terras nostras proxime altissimeque illustrāte, infimus aëris tractus radiorum paulo firmiori reflexione acceditur: eoq; modo pertinax montium frigus expugnans, in vndas niues resoluit, & oppletis fluminū alueis (mirā naturæ prouidentiam) ficcis terris riguam vndarum vim elargitur. Quod ipsū terrarum situs peritissimus author Strabo lib. Cosmographiæ. xvj. in Euphratis effluuio agnoscens, Exundat, inquit, Euphrates in æstate, a vere incipiens, cum iā niues in Armenia liquefiunt, vt necesse sit stagnare arua atque obrui. &c. Idem & Nilo geminam ob causam obtingere posse, verisimili coniectura ex varijs grauium authorum argumentis in Commentario meo Pomponiano nō ita pridem differui. Et constat experientia (vt de nostris annibus comperita referam) Rhenum a fontibus, sole iuxta Cancræ tropicum obuersante, propter Rheticarum alpium liquefactas niues, & antea cæ hyemis ratione, plus minusve accrescere, noxia plerūq; accolis undarum vi longe lateque intumescente, maxime vbi hymbrium vbertas effluuium auxerit: proinde Brumæ tempore limpidum tenuemque patenti in alueo residere, cum nulla non æstate intumescat. Quod & in Danubio principe Germanorum fluuio obseruauimus, qui glacie verno sole dehiscēte, sensim crescit, ac non raro exundat, sed æstiuis mensibus frequentissime tamen, Autumni tempore sese in alueo cohibens: mox nisi pluuiosa obturbet hyems, liquidus perspicuusque defluens, cum tota æstate cœnosus ob agitatæ harenas, flauusque descendat. Nec dubium fuerit æstate eum multo maiorem, quam hyeme ferri: quod ipsum Herodotus nesciuit, & contra constantem experientiam negauit Seneca. Iam de Rhodano & Athesi non attingā, Plinius libro

Nota.

Fluxus Euphratis ab Etesijs impellitur.

Causa incrementi annuum.

Strabo

Rhenus.

Danubius

Padus

tertio cap. xvj. Padus, inquit, augetur & Canis ortus liquatis niuibus. &c. Quibus putas niuibus? nempe in alpinis: quæ adeo medijs etiam æstibus lente cedunt, vt in frequentibus Leopontiarum & Rheticarum alpium iugis perpetuæ sint, ne quis putet verni tantum solis materiem esse alpiu niues, quas absumat: atq; iisdem causis Euphratem & Nilum ab immanibus Tauri & Atlantis iugis augeri posse diffidat. Porro quod in Scholijs nostris in horu annium vestigandis incrementis, ad fontes recurrendum esse dixi, idque adeo plerunq; falsum Camers affirmat, candidi leætoris iudicio relinquo. Equidem de alijs fluminibus non pronuntiabam, de Nilo tantum & Euphrate memini: quorum alterum augeri vndis ab ostijs suspensis Herodotus, Aristoteles, & Seneca, vt dixi, negant. Alterum Etesijs stagnare non posse demonstraui. Et a fontibus, hoc est defluxus principio Euphratem Armeniæ liquatis niuibus Strabo tradit. Sentiant autem alijs quod velint, mihi verisimile non videtur. Nil fluens a vlla ventorum vi adeo retroagi posse, vt infundare tātopere hac causa cum credamus, quando Aethiopiæ quoque partem longe ab ostijs remotissimā longe & late vndis obtegit. Neque vero sum nescius æstu maris stagnare annes, vndis videlicet ab ostijs regurgitantibus: velut Bethym Tagumque in Hispania, Ligerim & Garumnam in Gallia, Rhenum, Amisiū, & Albim in Germania, alibique alios: verum nullis Etesijs, nec plane illo incrementi genere quo Nilus, nec æstate, & sub Cancri ardoribus tantum, denique non nisi Oceani æstu, quantos in nostro mari nullus existat. Quod si sunt qui reciproco procellarum impetu ventorum violentia suscitato suspendi defluxus annium contendat, nihil moror verisimilem sententiam: modo ne quis eo nolentem me adigat, vt hanc vnam tantarum inundationum causam esse credere debeam. Scimus enim aliquando non rigasse Nilum, nihil minus interim credo & Etesijs fiantibus, & Aegypti littoribus ventis æstibusque infestatis. In hæc diuertisse candidi lector, molestia non sit: vberiores enim, ne dicam loquatiores, vt essemus placuit, non tam vt nostra tueremur, quā vt omnis consilij nostri, quo illa scripsissemus, ratione prodita, bene ne ansecus de Solini loco senserimus, intelligere sine labore posses.

Æstu maris
anes stagnat

14

Apud Pomponium libro tertio, vbi de Tigri mentio fit, obiter memini nostrorum sententiæ, qui Mosis auctoritatem secuti, Tigrim, Euphratem, Nilum, & Gangem e Paradiso re ipsa manare re confirmant: quod me non videre dixi, quomodo verum esse queat, nisi aut allegoriam sequamur, aut terram habitatam Paradisum esse intelligamus. Quo de loco tametsi a nemine hactenus male, quod sciã, auditu, referendū tamen aliquid dignū duxi: ne quis me solam allegoriã sequi suspicaretur, tanquā plane ab historia abhorruerim, & Augustini cōtēpserim auctoritatem. Dixi enim Paradisi situm adeo nostris incertum, vt quo loco sit, aut quid sit, ipse nesciam. Quod quidem vt facerem, partim Augustini monuit auctoritas, partim in causa fuere recentium Theologorum frequentissimæ opiniones: quæ sine scriptura, sine veterum auctoritate, ita de Paradisi situ decernunt, vt qua fidentia fuerint, qui ita tradidere, videre quidem possint paulo eruditiores: cæterum quibus causis moti vt ita traderent, nemo facile dixerit. Nisi suspicari licet Aristotelico instituto animatos illos, id sibi persuasisse: vt quæadmodū Aristoteli in naturæ tractata varietate pro veterū Philosophorū reiectis, aut receptis opinionibus, pronuntiare libuit contra receptum Academiae morē, cū ipse Peripateticā instituisset, ita nostris in sacris literis exponendis, vt de multis inuestigare diligentius, ita pronuntiare de omnibus contra veterū scripturæ interpretū modestiō liceat. Cū Augustinus tamen in Paradisi historia texenda nihil se temere affirmaturū dicat, quin & meliora afferentibus libenter cessurū: frequenter interim monēs sine affirmandi temeritate quærenda esse quæ non aperte scriptura loquitur, sicut in Paradisi mentione: quem vt re ipsa esse non dubitat, ita locum eius ab hominum cognitione remotissimum esse credendum existimat. Et pietissimus ille scripturæ æstimator Ambrosius, in eo libello quem de Paradiso scripsit, rem esse periculo obnoxiam existimat, si quis etiam sciens certusque de Paradiso indicaret: quapropter in solam allegoriam, & spiritalem captum fuis, locum quidem esse Paradisum non negat: cæterum talem esse indicat, qui spiritu magis cerni, dum quæritur, quam sensibus deprehendi queat. Ego sane cum Augustino libro super Genesim octauo, non dubitabam Paradisum re ipsa locum esse, terram videlicet vbi habitaret homo terrenus, locum vtique amoenissimum, & fructuosis nemoribus opacatum, eundēque magnum, & magno fundo fecundum, quem Augustinus alicubi latæ regionis terrā vocat: non raro admonens non posse eū non spatiosum esse, sicut Iosephus locū vocauit referitū arboribus, virgultisque plurimis. Lactantius quoque. xiiij. cap. libri secundi, hortū fecundissimum & amoenissimum, quem Deus in partibus Orientis omni genere ligni arborumque conseruisset. Porro Græcis *παράδεισος* hortus dicitur, Hebræis Ran dictus, teste Hieronymo. Vbi vero ille esset, edito ne i loco, an humili, quā āpla, quibus terminis, quoue sub cælo sita, nesciebā: quippe cū ne quærendū quidē Augustinus existimaret, & cōtēceret inquirentē religione diuus Ambrosius. Tantū abest vt attigisse hactenus scopū credere debeamus, qui inquirere, & pronuntiare sunt ausi: adeo diuersa pugnātiaq; cōmēti, vt nisi quis naso caret, odorari queat, quam nihil habuerint pēsi, quod deprōpsissent. Lōge illis mea sētētia, cū iudicio & eruditione, tū singulari quadā animi moderatione vincētibus, qui in Petri Lōbarði libris interpretādis locū illū de situ Paradisi, aut præterierunt inexplicatum, aut leuiter attigerunt. Demus autem vt Peripateticum sit singula excutere, & vbilibet pronuntiare, vt plane scire frequenter videantur qui pronuntiant. Pij tamen & eruditi scri-

Recentium
Theologorū
opinionesAugustini
modestia.Locus Para-
disi a cog-
nitione homi-
num remo-
tissimus
Paradisus
terrestris

diti scripturę interpretis fuerit, veterum ecclesię Doctorum vestigia sequi magis, quam ad Aristote-
 telis diligentiam respicere: præsertim quod nusquam maiori laude fateri queas ne circe te quod ne
 scias: & sint quædam quę nescire prætet, quædam etiam quę sciri ab homine citra reuelationem
 non possunt. Vt ne dicam interim, quam foedum istud plerunq; temeritatis, & inscitie cõsili-
 um sit, si quis aut vanę glorię studio, aut arrogantis doctrinę persuasione, scripturę diuinitatem huma-
 nis opinionibus vrgendam duxerit: quod ipsum ne quis vnquam ineat, non solum Augustini & Am-
 brosijs grauis in primis authoritas iubet, sed publicus etiam studiorum consensus vetat. Iam, vt ad
 Paradisum reuertamur, sunt qui sub æquatore illum locent, sicut qui sub Cancri tropico, quidam in-
 terim sub Capricorni sydere, quod ea terrę pars præstantius influenti celo subit: & conitet, Aristote-
 tele teste videlicet, polum Austrinum sursum versus situm esse: nostrum vero, id est arcticum deorsum,
 ad mundi positionem respicientibus illis. Fuere præterea, qui prope fortunatas insulas, rursus
 qui in Oriente statuerent, nulla amplius terrę partereliqua, in qua illi Paradisi delicias non quæ-
 rint. Multis etiam anxie contendentibus, ne credamus vlllo in loco arctici lateris sitam esse: etiam
 si sint, qui Hyperboreis clementissimi cœli auram tribuant. Porro & altissimo in loco situm contē-
 dunt, ac ne hoc quidem modo pariter omnes. Sunt enim qui ad globū Lunę attingere dicāt: sunt
 qui sub æquatore ad initium medię regionis aëris statuunt, vt scilicet ex reflexione radiorum adu-
 rente, amœni loci delicias eximant. Alij rursus in parte infima supremę regionis aëris locant: eo
 quemodo factum aiunt, vt nec diluuij vndę attigerint, neque hodie imbres, & reliqua cœli iniuria
 illic defæuiant. Quibus alijsque cogitandis sententia Bedę presbyteri occasionem, puto, dedit:
 hic enim sine vlla aut scripturę, aut veterum authoritate ad Lunarem globum attingere Paradi-
 sum credidit. Quod alijs ad historiam referentes constanter negant: alijs doctius, velut diuus Tho-
 mas primę partis eius operis, quam summam vocant, secunda & centesima quæstione ex Isidoro,
 a Beda ita dictum videri ait: non quidem propter situs eminentiam, sed similitudinem quandam
 ob perpetuam aëris temperiem, quę in Paradiso esse credatur. Idem Thomas nihil alioqui de situ,
 aut altitudine ex sua sententia afferens, tantum ait credendum esse Paradisum in loco temperatissimo
 constitutum, seclusum etiam a nostra habitatione, aut mōtium mariumq; obstaculo, aut æstuo-
 sę regionis tractu, quę pertransiri nequeat. Quod vt scripturę authoritate probare nequit, ita in-
 tra coniecturę limites relinquat necesse est. Memini vero me nō ita pridem magni nominis Theo-
 logum, cuius recentissimi extant in Lombardum commentarij, in ea sententia deprehendisse, vt
 diceret Paradisum prope Hierosolyma in terra promissionis ad Orientem probabiliter statui: nec
 esse vt Sanctis aliquot diuersa sententibus fidem adhibeamus, quando sine scripturę testimonio
 sua tantum prodiderint, causa etiam, cur ita sentirēt, non reddita. Idem pater, Tigris, Euphratis,
 Gangis, & Nili nomine, alios quosdam ab his annibus, quos Augustinus censet, intellecturus erat,
 nisi adeo constantem Sanctorū de prædictis annibus opinionē inualuisse animaduertisset. Quod
 certe vel hac de causa retulerim, ne quis mihi alicubi dubitanti molestus esse pergat, quando ne hu-
 ic quidem vel ex professo Theologo grauissima Augustini sententia satisfecisset. Iam quod ad dilu-
 uij vndas attinet, non video quo scripturę testimonio illud obtineri queat, vt opus habeamus cre-
 dere diluuij vndas Paradisum terrestrem non obtexisse: cum Moses Genesis. viij. capi. interprete
 Hieronymo, in hæc verba referat: Porro arca ferebatur super aquas, & aquę præualuerunt nimis
 super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub vniuerso cœlo, quindecim cubitis altior fu-
 it aqua super montes quos operuerat, &c. Quibus verbis vniuersam terram, & omnes montes sub
 aqua fuisse manifeste indicat, atque ita sane accipit hūc locum, & defendit vltimo capite de cimi-
 quinti de ciuitate Dei diuus Augustinus. Sed ita fieri potuisse ais, vt undarum illuuiem Deus a Pa-
 radiso coërcuerit? Hoc est coniecturis agere, non scriptura. Denique neque verax hoc modo Mo-
 sis historia fuerit, omnes sub vniuerso cœlo montes opertos fuisse asserentis: vt pro scripturę fide
 prope necesse sit, aut soli allegorię relinquere locum Paradisum in cœlo quærenti, quo modo fecit
 Ambrosius, quod certe ab historię Mosaicę decoro alienum fuerit: aut cum Mose dicere terrestrem
 Paradisum, hoc est terrę habitatę tractum amplum, qui Adam recens creato ad inhabitandum
 destinatus fuit, vndis diluuij obrutum fuisse. Quid autem obsit quo minus ita sentiamus? quando
 Adam foedere Paradisi violato, omnem hominem eius decore, quę maledictio abstulerat, priuauit:
 & immortalitatis contempta lege, ac mandati transgressione, spiritalem voluptatem, quę in obo-
 dientis animæ beatitudine sita erat, alteram scilicet voluptatis Paradisi partem amiserat: & gra-
 ue mortalitatis iugum mundo præuaricatus, & carni nobis, qui sua sumus proles, imposuerat. Po-
 stremo Cherubin & flammeo illo gladio, ac versatili inter nos, nimirum a spiritu ad carnem perfu-
 gas, ac terrenis illecebris delibutos, & lignum illud communionis vitæ æternæ ad custodiam in-
 terposito, particeps esse cœlestium bonorum amplius non poterat. Ac mihi quidem contemplan-
 ti sæpe visum est, eum terrę habitatę locum, in quo Christus saluator homo factus, natus, in quo
 captus, & pro nobis passus est, qui defixam in vili terra crucem domini, erectamq; salutis mer-
 pansis brachijs, & tenso corpore in altissimi mysterij consumatione sustinuit, non paulo sanctio-
 rē, præstantiorem, & memorabiliorem esse eo ipso, in quo Deus Adæ, si modo operatus fuisset, &
 custodisset, incomparabilem Paradisi voluptatem adparasset. In hoc enim violatum præceptum
 fuit, in illo consummatum: in hoc peccati catena fabricata per hominis lapsum, in illo rursus alli-

Nota

Diuerse de
Paradiso se-
tentia.Diuus Tho-
mas.Paradisus
prope Hiero-
solymaParadisus
an sub vndis
diluuij fuerit.
Moses

Coniectura

Chryso-
stomus.

Nota.

Augustinus.

Lignū uitæ.

Paradisus in
noua lege.

Paulus.

gato serpente, id est Lucifero, Christo nato disrupta est: & in hoc quidem mors falsis consilijs admissa, in illo veraci repromissione vita instaurata. Porro sicut illic per inobedientiam vnus hominis, velut dixit Paulus, peccatores constituti sunt multi; ita hic per obedientiam vnus hominis iusti constituuntur multi. In hoc tantum huic cum illo conuenit, quod vbi semel in primo homine lapsus est omnis homo nunquam labi & peccare desinimus; neque vnquam tantum vacat, vt carnis & sensus imperio non vrgamur. Hoc solo bono firmiores, quod cœlestis Paradisus (solus hic supererat) qui post Adam lapsum clausus erat, Christo moriente & resurgente reclusus est. Et patet hodie peccatori pœnitentiam agenti ad felicitatem via, quæ nullis antea virtutibus, nullis meritis eluctabilis erat. In hanc sententiam pedibus it diuus Chryso-stomus super illo Matthæi. xviii. Domine quoties in me peccabit frater meus, &c. homilia septuagesima quinta, Dei in nos collata beneficia commemorans: Omnia, inquit, propter nos creauit visibilia, cœlum, mare, terram, & quæ sunt in eis, omnia animalia, plantas, semina (opus est enim succidere propter immensum operû pelagus) immortalem nobis animam viuentem ex omnibus, quæ sunt super terram, inspirauit; plantauit Paradisum, adiutorium dedit, omnibus præfecit brutis, gloria coronauit & honore. Mox effectum in benefactorem ingratum maiori dignum munere censuit, &c. Et paulo infra: Postquã enim ex Paradiso proiecit, & illis innumeris affectis bonis, & infinitas instituit dispensationes: suumq; misit filium pro affectis beneficio, licet exosis, cœlumque nobis aperuit, & ipsum patefecit Paradisum, & filios instituit inimicos & ingratos; propterea nunc opportunum est dicere: O altitudo diuinitatis sapientiæ & scientiæ Dei. Huc vsque Chryso-stomus, manifeste testatus munus redemptoris nulla in parte inferius fuisse munere plantationis Paradisi: quine tiam patefactum Paradisum ait, tanquam terrestri illo abdito, cœlestem hortum sanguine Christi repastinatum, ad colendū nobis relictum esse intelligere debeamus. Locum autem, quem ad docendum & humanū genus redimendum Christus elegerat, frequenti hominum, atq; vtinam non rebellium & Ethnicorum habitatione aspersum cum videamus; quid prohibeat & illic homines habitare, vbi terrestris Paradisus a mundi initio plantatus fuit? Est enim locus terrenus Paradisus, cœterum talis, vt quæ spiritalia fuerunt, & inuisibilia, in eo capienda longe terrenis antecesserint: sicut in fidei nostræ cardine magis, quæ spiritus sunt voluntur, quam quæ carnis aut sensus. Nec sensibus obuia tantum in Mosis historia referuntur, sed præter Allegoriam, cœlestia quoque & spiritalia, quæ nullus capiat sensus, nedum vt vlllo sermone recte accipi queant, nisi spiritalis ille sit, & reuelationis conscius, per quæ modestissime tamē indicare Paulus magis, quam explicare quæ viderat, voluit. Doctissime igitur Augustinus libro super Genesim. viij. cum diuersam esse scriptorum de Paradiso traditionem indicasset, multis corporaliter, plerisque spiritaliter tantum eam intelligentibus, mox subiungit fuisse, qui Paradisi historiam alias corporaliter, alias spiritaliter intellexerint: breuiterq; inquit, vt dicam, tertiam mihi fateor placere sententiam. Eodem in libro ostendit non parum multa in Paradiso etiam si re ipsa extiterint, magis tamen spiritalis historiæ sacramenta quædam fuisse, velut lignū vitæ in medio Paradisi, quod sapientiam interpretatur: quæ vtique vita est amplectentibus eam, vt sapiens dixit. Hoc modo Dauid virum iustum, sicut diuus Hieronymus interpretatur, arbori vitæ, quæ in Paradiso est, comparans, inter cæteras virtutes hoc etiam intulit: In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Quod certe non inepte quadrat ad hoc quod scriptura dicit, Dauid Adam posuisse in Paradiso, vt operaretur, & custodiret. Etiam Augustino, qui iam citato libro hoc inter cætera (ne quis male Allegoriæ fidat) docet, Deum sine mysterijs rerum spiritalium corporaliter præsentatis hominem in Paradiso agere noluisse: vt quemadmodum in arboribus et cæteris alimentum fuerit, ita in illa vitæ, itemque in alia dinoscentiæ boni & mali, etiam sacramentum esset. Porro in ligno dinoscentiæ boni & mali præcepti transgressionē figuratā fuisse ait, non vnquam ligno datam, vt ne de fructu quidem aut pomo quicquam huiusce efficacie fuerit: sed ab ipsa magis re, quæ secutura erat, si quis lignum contra vetitū tetigisset. Id quod Lombardus distinet. xvij. secundi variarum sententiarum, ex Augustino mutuatus tradidit. Præterea videmus ab initio nouæ legis Paradisi mentionem factam quidem a Christo & Paulo, sed spiritalis. Nam quod Christus latroni dixisset: Hodie mecum eris in Paradiso Lucæ. xxiii. fatetur Augustinus videri sibi latronem de cruce missum in Paradisum spiritalem, longe alium a terrestri illa mansione, quæ Adæ præceptum seruatur plantata erat, quanquam non facturus est, vel de corporali negocium: modo quis ostendere argumentis non leuibz queat, animas a corpore exutas locis corporaliter visibilibz contineri posse: quod adeo ipse cognitu difficile iudicauit, vt pronuciare noluerit. At Origenes homilia. xiiij. in Ezechielem hunc Lucæ locum tractans, terrestris Paradisi non meminit. Paulus autem cap. xij. posterioris Epistolæ ad Corinthios, scribit sese fuisse raptū ad tertium cœlum, & in Paradisum, vbi audierit arcana verba, quæ homini profari nō licet. Quæ verba ad Paradisum spiritalem, hoc est tertium cœlum, & beatitudinis sedem referenda esse, peculiaris hodie Theologorum sententia confirmat: etiam si diuus Augustinus leui passu per omnē Geneseos interpretationem, nequid temere asseruisse posteritati videretur, incedens, decernere noluerit, tertio ne in cœlo Paradisus a Paulo nominatus existeret, an verisimile fuerit, prius in tertium cœlum Paulum, mox in Paradisum raptum. Quam tamen Augustini diuisionem sunt qui argutiorē esse arbitrentur, quam simplex & aperta Pauli sententia ferat; nec terrestrem, sed spiritalem intel-
ligant:

ligant: quod codices tam Græci quam Latini indicent arcana verba in Paradiso audisse Paulū, quæ profari non liceret. Ita diuus Ambrosius Pauli ante citatum locum exponens, cum eum ultra omnia mundi sydera dubium in corpore an extra, raptum fuisse dixisset, demum sic inquit: Bis se raptum dicit, id est hinc vsque ad tertium cœlum, deinde in Paradisum cœlestem: in quo latroni dixit dominus, quod futurus esset cum eo in Paradiso inquit patris illic, vbi ciuitas dicitur, & Hierusalem mater nostra. &c. manifeste indicans se in Paradisum terrestrem non intelligere raptum Paulum. Athanasius quoque in secundam ad Corinthios sic de hoc raptu, A tertio, inquit, cœlo in Paradisum sum raptus. Sublatus est igitur in Paradisum, ne in eo fruendo inferior cæteris Apostolis esset, qui cum Christo iam versarentur, &c. Ecce Paradisum intelligit, in quo Christus agit, apud quem nostræ beatitudinis locus erit. Ita sane & Lactantius Firmianus, capi. xiiij. libri secundi, Tum Deus, inquit, eiecit hominem de Paradiso, sententia in peccatores lata, vt victum sibi labore conquirent: ipsumque Paradisum igne circumvallauit, ne homo posset accedere, donec summum iudiciū faciat in terra, & iustos viros cultores suos in eundem locum morte sublata reuocet. &c. Constat autem in cœlos nos reuocatum iri, vt non alium quam cœlestem Paradisum superesse horum testimonia indicent. Et Adam e Paradiso eiectum hac quoque parte Lactantius innuit, quod cœlestium rerum communione priuatus erat, quam demum Christo redimente retinuimus. Vt cūq; constat Augustino auctore libro super Gen. xij. verbo translato omnem spiritalem regionē, vbi animę bene sit, Paradisum vocari posse: vt non tertium cœlum tantum, quicquid illud est, quod profecto magnum, sublimeque, & præclarum est, verum etiam in ipso homine lætitiæ quædam bonæ conscientię Paradisus sit. Proinde Ecclesia, inquit, in Sanctis temperanter, & iuste, ac pie viuentibus Paradisus recte dicitur, pollens affluentia gratiarum, castisq; delitijs, in tribulatione gloriā, in patientia gaudium quærens. Qua de re aliquot adductis scripturę locis Ambrosius agit ad Sabinū scribēs, libr. Epistol. sexto. Et quoniam certo scire nequibat Paulus an in corpore, an extra corpus in tertium cœlum raptus esset, non video quid adeo horum sententiam refellat, qui Heliam in cœlum raptum suspicantur, sicut quarti regnorum secundo capite scriptura testatur, & quinto capit. Geneleos tradit Moses Enoch a Deo sublatus non apparuisse amplius: nulla aut hic, aut illic terrestris Paradisi, ac ne Paradisi quidem mentione facta, nisi idem cœli & Paradisi nomine intelligendum esse putamus. Sed obijcis mihi Ecclesiastici. xliij. caput, in quo dicitur: Enoch placuit deo, et translatus est in Paradisum, vt det gentibus sapientiam. Respondeo me locum agnoscere, verum quem eo ipso in loco Paradisum intelligat dubitari posse iustissimis argumentis. Quorum primum est, quod Ecclesiasticum in suis sapientię præconijs Mosē imitatum esse constat, sicut & regnorum libros, & Prophetas non paucos, ex quibus velut racematione quadam, sui operis materiam desumpsit. At vero Moses in Enoch historia Paradisi non meminit: & capite. ij. quarti regnorum, vbi de Helia, cœli mentio fit, non Paradisi. Accedit ad hoc, quod diuus Hieronymus in prologo historię regum, librum Iesu filij Sirach, qui hodie Ecclesiasticus appellatur, in Canone receptę a veteribus scripturę non esse constanter asseuerat. Magis igitur placet, vt verbi translatione in Paradisi voce locum spiritalem, siue aëreum, vbi homini iustitia delibato bene sit, intellexisse Ecclesiasticū existimemus. Sicut alibi eodem, vt videtur, tropo vsus. xli. capite, Gratia, inquit, sicut Paradisus in benedictionibus, & misericordia in seculum permanet, & iterum: Timor Dei sicut Paradisus benedictionis, &c. voce ad spiritualia translata. Augustinus autem cap. xix. libri. xv. de ciuitate Dei, scribit in raptu Enoch figuram fuisse resurrectionis Christi & nostrę. Quod si est, a terris eleuatū magis quam in terram translatus esse verisimile fuerit. Porro sancta Mosē historia, vt Enoch in terrestrem Paradisum translatus intelligamus, non permittit: nisi imple aliquis manifestum eius sensū detorqueat velit. Omnem enim terram tempore diluuij sub vndis fuisse Moses asseuerat, & ante diluuium raptum esse Enoch idem scribit. Proinde libenter fatebor nescire me, quem in locum rapti sint Enoch & Helias, in consolationem gentium & Iudeorum asseruati prophete, etiam si in Paradisum terrestrem raptos non existimem: idque citra periculum, puto, aut impietatis aut ignorantie fecero. Nec me offenderit, si constare queat hos sanctos viros eo tempore, quo raperentur, cœlesti beatitudine propter primi parentis præuaricationē perfrui non potuisse. Medius enim locus est Augustino præstantior Paradiso, & cœli mansione inferior, in quem Enoch & Helias transferri potuerint, Mosē hoc modo historia incolumi. Sed Augustinum adducamus, qui libro super Genesim nono, de loco deliciarum, in quem vt meliorem e Paradiso homines iusti & innocentes transferri potuerint, aperte testatur se non sentire, aut Enoch aut Heliam in terrestrem Paradisum ad plantatum olim, fuisse translatus, & inter cætera: Neque enim arbitrandum, ait, Heliam vel sic esse iam, sicut erunt sancti, quando peracto operis die denarium sunt accepturi pariter: vel sic quem admodum sunt homines, qui ex ista vita nondum emigrarunt, de qua ille tamen non morte, sed translatione migravit, iam utiq; aliquid melius habet quam in hac vita posset. Hactenus Augustinus: qui nimirum hoc agit, ne credamus Heliam in ea esse felicitatis conditione, in qua sancti futuri sūt, cum accipiunt laborum mercedem. Quam suspicionem facile haud dubie amoliri potuisset, si in eū Paradisum, in quo Adam fuit, translatus Heliam dixisset: quod quia non dixit, ne sensisse quidem eum verisimile fuerit. Eiusdem libri loco alio clarius: Si Enoch, inquit, & Helias in Adam mortui, mortisq; propaginem in carne gestantes, quod debitum vt soluant, creduntur etiā redituri ad hanc vitam,

Ambrosius,

Athanasius,

Lactantius,

Paradisus
multiplexHelias in cœlum
raptus.Enoch raptus.
Ecclesiasticus.

Hieronymus

Nota

Augustinus

vitam, & quod tamdiu dilatatum est, morituri, nunc tamen in alia vita sunt, vbi anteresurrectionem carnis, antequam animale corpus in spiritale mutetur, nec morbo, nec senectute deficiunt: quanto iustius atque probabilius primis illis hominibus præstaretur, sine vlllo suo parentumq; peccato uentibus, vt in meliorem aliquem statum filijs genitis cederent, vnde seculo finito, cum omni posteritate sanctorum in angelicam formam, non per carnis mortem, sed per Dei virtutem multo felicius mutarentur. Videntur asseuerare Augustinum Enoch & Heliam in loco quodam, vbi eis bene sit, agere credidisse, in qualem & Adam & posteri, si in innocentia persistissent, e Paradiso terrestri genitis filijs transferri potuissent, atque inde in fine seculi demum in angelicam formam mutari. Quod si hos in hortum terrestrem translatos existimasset, hoc certe Enthymemate vsus non fuisset: præterea breuiter in Paradiso esse eos dixisset, quod non fecit, etiamsi Ecclesiastici more vel hunc locum Paradisi nomine donare potuisset. Porro, xix. cap. libri de ciuitate Dei, xy. vbi de translatione Enoch, Paradisi non meminit: sicut nec in Helie historia penultimo capite vigesimi libri. Et Ambrosius ad Horontianum libro Epistol. sexto, Helias, inquit, in terris vicit, in cælo triūphauit. Qua de re vt impiū fortasse fuerit, libentius affirmare quicq; ita sane digna ea est, quæ p scripturæ reuerentia, & absconditissima consiliorum Dei ratio, in dubio relinquatur. Nihil enim ad nos, si quos ita manere voluerit, donec sit venturus. Vt igitur ad terrenum Paradisum reuertamur, fateor in illa me, cum in Pomponium commentarer, de Paradiso nec impia, nec aliena adeo a scripturæ sensu sententia fuisse, Paradisum videri tractum amplissimum, & iustam habitabilis terræ partem, cui a principio Deus benedixisset, & in habitationem selectam in Oriente Adamo de limo terræ formato reliquisset: in quo quidem priuatim illi lignum ostenderit vitæ, & dinoscentiæ boni ac mali, spiritualium bonorum sacramenta, & immortalitatis alimenta quædam e cælo profecta: ac soli innocentie, quam originalem iustitiam nostri vocant, plantata. Minime vero conuincere, vt angustum fuisse intelligeremus, cum Deus (scriptura testante) dixerit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæque terræ, omniq; reptili, quod mouetur in terra. Quibus verbis nondum creato homini, imperium quoddam in mare, terras & animalia a se creata, iam tum Adæ & progeniei suæ, pro innocentie etiam statu, & præcepti reuerentia constituisse Deum cõuincitur. vnde primus homo etiam Ambrosio κοσμοπολίτης dictus est, hoc est mundi ciuis. Accedit ad hoc quod nomenclaturam omnium animantium terræ & volatiliū cæli Adæ in Paradiso voluptatis posito obtulit Deus: manifesto argumento, quod ea ipsa hominis causa creasset, quodq; in ea longe lateq; pascencia hominis potestas eximia futura esset: non lapsi tantum & inobedientis, cum illa omnia creatorem destinasse scriptura indicet, antequam Adæ præceptum daretur, sed in innocentie etiam statu posito, in qua nimirum, si Dei voluntati magis quam suæ parere voluisset, persistisset. Bene igitur Augustinus, Sicut, inquit, factus est homo propter Deū, hoc est vt ei seruiret: ita mundus factus est propter hominem, videlicet vt ei seruiret, homine hoc modo in medio posito, vt & ei seruiret, & ipse seruiret. Idē author libro super Genesim nono de iustorū, si persistissent, propagatiōe locutus, An vero, inquit, ita quis cæcus est mēte, vt non cernat quanto terris ornamento sit genus humanū, etiā cū a paucis recte laudabiliterque viuatur. &c. Et paulo inferius: Quis autē ita sit excors (ait) vt putet eam minus ornari potuisse, si iustis non morientibus impleteret? Ecce fatetur Augustinus etiam iustis innocentie statum seruantibus terram implendam fuisse. Ita Ambrosius ad Horontianum libro Epistol. vi. hominem postremo creatum scribit, vt subiectas haberet omnes mudi opes, omnia volatilia, terrestria, etiam pisces, & vsus maris, tanquam rex elementorum, ac sine labore, sine indigentia, ad imitationem & similitudinem venerandi authoris, abundaret omnibus, atque in summa degeret copia, & vias sibi aperiret, gradusq; adiuuaret, per quos ad cæli ascenderet regiam. &c. Item Lactantius libro, ij. Deum Adæ foeminam iunxisse scribit, vt propagata sobole omnem terram multitudine opplerent. Fuit ergo Paradisus terrestris nil aliud quam terra longe lateq; homini iusto ad inhabitandum disposita in Oriente: ne quis hortulum fuisse Paradisum putet, præcellis munitum incensibus, velut pictorum tradit licentia, & auiles referunt fabellæ. Proinde quoniam ex fide scripturæ possessio terræ, repletio, & subiectio diuino verbo Adæ & suis promissa esset cum benedictione, vbi capite primo Genesim legitur: non dubium videbatur Paradisum a principio plantatum, eximium quædam locum habitabilis, vt dixi, terræ, non angustum, nec difficili secessu secretum, nec adeo eleuatum in aërem, sed loco quopiam quo hodie frequens etiam mortalium habitatio existeret, intra quatuor annuum, quos nominat Moses, capita longe ac late patetem. Idq; ipsum verisimile fecit, cum memorata hodie Syrie, Indie, & Aegypti fertilitas: a qua æstimari etiamnum posset amoenitas, qua germinauit Paradisus antequam in opere Adam lapsi terram maledixisset Deus. Tū vero maxime nota ex Hebraica historia vetustissimarū gētium, & primorū hominū ab India & Assyrie Babylone memoria, quæ omnia Paradisum Orienti non possint non tribuere. Qd si quæ illic loca postea aut calore adurente deserta facta, aut siccitate & squalore harenæ inhabitabilia reddita sunt, nil offenderit, cum tantæ temperiei & clemētis aëris scriptura non faciat mentionem, & alioqui non ambigendum esse videbatur, quin tēpore benedictionis diuini verbi omnia tēperata amœnaq; & quemadmodum veteres Poëtæ de aureo illo Saturni seculo meminert, perpetuo vestita vere fuissent: mox peccato ingruente, & præcepti neglecta reuerētia, spinas & tribulos terram germinare

Paradisus
quid?

Augustinus.

Nota.

Ambrosius.

Lactantius.

Nota.

minare cœpisse: cætera præterea elementa, quando vsui esse homini miseriam relicto cœpissent, a sua quoque non nihil puritate defecisse. Quod ipsum vel Iosephi verba libro antiquitatis Iudaicæ primo testantur, sic interprete Rufino; Deus autem Adam victum cōsilio mulieris, pœnæ subiecit, præcipiens terræ ne quicquam eis sponte proferret, sed laborantibus, & operatione contritis alia quidem fructus daret, alia denegaret. Quanquam propter alimētum ligni vitæ, cum dono immortalitatis Adam & Eua perfruerentur, nullam intemperiem, quam alicubi natura suis acta legibus efficeret, molestam esse potuisse verisimile est. Hæc monendi tantum gratia dico, non nescius quidem quam pleriq; de rebus ad Paradisi historiam attinentibus, nullis veterum testimonijs nixi, nulla ratione persuasi, ac ne coniecturis quidem satis attinentibus moti, præfidenter asseuerare quæ monere maluerint, quos equidem nihil moror, tantum id non ambiant, vt quæ sua sunt, scripturæ esse, & sacræ historiæ credere opus habeamus. Augustinus certe libro super Genesim primo, quæ in scriptura ambigua sunt, & salua fide alias atq; alias sententijs parere possunt, præcipiti affirmatione in alterutram partem non esse trahenda docet. Nanque euenire non raro videmus, vt diligē tiori scrutatio indagata veritate, illi diuersa tradendo, fateri cogantur non scripturam se diuinam, sed humanam ignorantiam prodidisse. Sane fontem istum seu fluuium de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum egressum, & mox diuisum in quatuor capita, Oceanum esse arbitratur, occultis meatibus terram subintrantem, & passim amnium venis erumpentem, vberem in terras fertilitate inducta. Hic enim ille est fons, qui cum Deus super terram nondum pluisset, e terra ascendebat, testante scriptura, & vniuersam terræ superficiem rigabat. Hic est fons, quæ diuersis regionibus terrarum scaturire, quem præaltis etiam montibus erumpere veteres tradiderunt, artifice natura aquarum copiam in hunc non temere vsu ordinante. Quam etiamnum videmus rigandæ terræ gratia (quis enim imbribus omnia inundarit?) ingentes sinus in terram immisisse, velut a Borea Caspium, ab Occasu nostrum mare, a Meridie Arabicum, Persicum, Gangeticum, & illum, qui magnus siuus Ptolemæo cognominatus est; non alia magis causa, quam vt fluminum vi adacta propius, edendo pabulo, & mouendis frugibus, nec animalibus plane, nec homini deesset. Vnde & Damascenus, non tam doctrinæ præstantia quam sanctimonie fama clarus author, nono cap. secundi libri, Oceanum delabi per terram putat, eoq; fluxu dulcorari etiam, & alicubi fluuiorum esse authorem: vt hoc modo Oceanum non Oceanum, sed fontem amnium, & dulcem, & magnum appellare rectissime queas. Porro nec is locus refragatur, qui apud Ecclesiasten legitur: Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Ambrosius autem manifestiori sententia libro Epistolarum sexto ad Sabinum Episcopum scribens, Iosephus, inquit, vtpote Historiographus Paradisum dicit locum refertum arboribus, virgultisq; plurimis, irrigari etiam flumine, qui diuidatur in quatuor fluuios. Collecta etenim in vnum congregatione aquarum, non se penitus exinanituit terra, & fraudauit irriguis suis; sed hodieq; in fontes prorupit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora sua quasi pia mater plenis lactat vberibus, &c. Quibus verbis diuinus ille scripturæ interpret indicat, aquis in suum locum segregatis terram nihilominus partem sibi vndarum vendicasse, qua amnibus alimenta subderet. Has autem vndas & ab Oceano latetibus, vt dixi, venis ingredi verisimile est, etiam si non sit obscurum alias quoque amnium fontiumq; causas, quo minus deficiant, existere. Sed Iosephi verba libro antiquitatis iudaicæ primo, quæ explicauit Ambrosius, interprete Rufino hæc sunt: Rigatur vero hortus hic ab vno flumine circa omnem terram vndique perfluente, hoc in quatuor diuiditur partes, &c. Iam doctrinarum fons Homerus libro Iliados. φ. fontium amniumq; parentem Oceanum esse scriptum reliquit. Consentanea veterum, & recentiorum frequenter, inq; primis Alberti nostri sententia. Quid autem obsit candide lector, quo minus fontis nomine, dum amnes fundit, cenferi Oceanus debeat? Sed alienum esse a scriptura sensum hunc ais. An minus alienum non a scripturæ tantum sensu, & historiæ etiam gratia putes, quod sint qui sub concauo orbis lunæ quatuor magnorum amnium fontem quærunt? qui in media aëris regione, supraq; eam scaturiginem esse Tigris & Euphratis, Gangis & Nili existimant, interim alijs iam ab ortu, alijs a meridie, porro nonnullis a Septentrione etiam & Austro immanium fluuiorum fontes quærentibus. An vero nescire potes, diuinam prouidentiam, vt elementis remotioribus, ita Oceano terris proximo, & velut regnorum participatiōe quadam, decretis limitibus innixo, id inter cætera tribuisse, vt terræ, quæ suapte natura sicca atq; arida est, natiui humoris copiam subministraret, vt amnibus alijs atque alijs productis, quibus temporariæ alioqui aut niuibus liquatis, aut hymbribus obortis incrementi causæ forent, rorem fecundi fetus aspergeret? Fluuius igitur scaturiebat de loco voluptatis, in quatuor diuisus capita: quatuor enim Orietalis & meridiani lateris potissimos amnes Moses nominat, quibus Paradisus allueretur, non quod alibi frequentes amnes non funderet fons ille altissimus, de quo modo diximus, sed quod hanc illi potissime terram rigarent, quæ non Adæ solum, & Eue, quos angusto loco quopiam custodisse verisimile est: sed & posteris quotquot in innocentie statu futuri erant, destinata fuerat. Porro quo in loco fons ille extet, inundetq; incertum est; multis enim a partibus habitabilis nostræ irrumpit, vt diximus, Oceanus, & vt Physici tradunt, mutari marium in terras introitum contingit: quanquam Ambrosius certos limites ex testimonio Iob, vndis Oceani statutos tradit. Quod si coniecturam non audacem nec alienam sequimur, & remotissimæ vetustatis placita depromimus, in hanc certe sententiā inuitamur, vt penitissime terras intrantem

Augustinus

Fons Paradisi

Damascenus

Ambrosius

Quatuor capita fontis

Caspium s/
nus.

Nota.

Indus & Ni
lus idē olim
crediti.Cur Indum
Moses præ
terierit.

Aethiops.

Hortulus li
gni uitæ
ignoratur.
Damascena
regio.

Daphne:

Ezechiel's

trantē Oceani sinum fontis loco intelligamus, cū primis autem Caspiū siue Hircanū; quē seorsum mare esse, nec ab Oceano euidente illapsū deriuari veteres, authore Plinio & Strabone, crediderunt. Quod si ita fuisset nimirū insignis ille fons foret; ita tamen vt occultis Oceani meatibus æditum, rursus occultis meatibus diffundi, & amnes parere eum intelligeremus. Nūc vero cum ex recentiorum traditione Caspium ab Aquilonari Oceano angusto meatu fundi constet, & in eum omnium testimonio amnes maximi circūquaq; illabantur, maris vndis nihil interim auctoribus factis; quis non credat occultis illis meatibus dilapsū amnem in alias oras exeuntium auctorē esse posse? Proinde, ne quis indigna fide comminisci se sibi persuadeat, fuere qui Caspium sinum cum Euxini maris vndis subterraneis cauernis coire (magno argumento per occultos meatus exeuntis Hircani) prodiderint. Qua de re quatuor patentissimos amnes, Gangem, Indum, Tigrim, & Euphratem fertilissimam omnium terrarum oram rigantes: tametsi immanibus Tauri iugis ingentem aquarum vim desumere non sit dubium, augeri tamen & occultorū meatuum commertio, inde originem tanq̄ ex fonte deriuare, nec a naturę potentia, nec a veterum traditione abhorret. Demus autem vt ita non esse manifestis argumentis conuincere possis: non statim consequens est, vt horum amnium partem sub terra defluxu Oceani augeri non posse credamus. Sed de Indo, inquis, Moses nō meminit. Geon enim vt Augustinus lib. super Gen. octauo interpretatur, Nilus est per omnem Aethiopię terram fluens. Agnosco equidem Augustini interpretationem. Constat tamen vetustissimis, adusque Alexandri & Artaxerxis tempora, dubitatum fuisse diuersusne esset a Nilo Indus, an idem amnis, id quod Aristoteles scriptum reliquit, & libr. decimoquinto memorię prodidit grauis in primis author Strabo, vt rerum & humanarum, & diuinarum peritissimum pastorem Mosen, ea causa Indum præterisse existimare debeamus, quod populari suorum temporū historia in Nili nomine Indum comprehendi videret: & quanquam diuersos amnes esse nouisset, populari tamen opinioni primordiorum mysteria subdere voluerit: quādo & angelicę naturę creationem rudibus tantum, & vulgo expositis creatiōis verbis subdiderit, nihil nominatim admonēs: & tacuerit non pauca, ne, quod Ambrosius ait, cœlestis dispositionis se arbitrum & cōsiliariū præstare videretur. Porro in Aethiopię nomine sunt qui Indię partē intelligant, & Aethiopes dictos a veteribus, qui in India sunt, velut honoratus Grammaticus Seruus prodidit. Cæterum quo in loco harum regionum Deus optimus maximus arborem illam, cui vim corporeę vitę retinendę indi derat, plantauerit: quoue in agello lignum dinoscentiæ boni & mali, ad cuius signū Adam præcepti moneretur, seuerit: credo cum Augustino a cognitione hominum remotissimum esse: Etiam si sciam esse, qui de Damascenę regionis amentitate suspicentur, tum quod in ea iuxta Libanum montem postea vrbs fuit Plinio & Ptolemæo Paradisus dicta: tum etiam quod Eden, hoc est delicias, siue, vt septuaginta interpretati sunt, voluptates, ibi esse vetus historia tradiderit, vbi a Caym postea Enos vrbs extructa fuerit. Quibus accedit, quod locum supra Antiochiam Libanum versus Daphnen etiam latina vocat historia, amœnitatis visendæ, vbi Romanas cohortes quandoque vsque ad perniciem voluptuatas constat. Cæterum quo minus cum his sentiamus, Augustini facit autoritas: nec facile amplius locum illum quispiam ex corporalium deliciarum vbertate deprehēderit, qui diuinus esse post peccatum primorum parentum defierit, fructu illo immortalitatis nimirum euando, in cœlum redactis perpetuę vitæ seminibus. Credimus autem ea omnia in Paradiso, quæ ad animi voluptatem attinuerunt, terrenis & sensui expositis incōparabiliter præstantiora fuisse, quæ mox desisse verisimile est, quando homo Dei per peccatū, hoc est, vt Ambrosius ait, præuaricationem diuinæ legis, & cœlestium inobedientiam præceptorum, violato innocentiaē statu, cita rebellioe amiserat. Vt locum quidem, vbi decore ornatus Paradisus fuit, etiamnum insignē esse intelligere debeamus: Paradisum autem non esse, qualis fuerat, sed decorem amisisse, cum ille præceptū non retinisset. An non Propheta Ezechiel cap. xxxi. Cedrum illum Libani arboribus Paradisi comparans, omnium ita meminit, vt fuisse magis quam esse intelligi queat? Cedri, inquit, non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei, abietes non adæquarunt summitatem eius, & platani nō fuerunt æque frondibus illius: omne lignum Paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum, & multis condensisq; frondibus, & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in Paradiso Dei. &c. Erant, inquit, non sunt, ad præterita desitaque referens. Porro scimus Adam & Euam euestigio post fructum vitæ arboris degustatum pudere cœpisse, timereq; & fugere: vt eo ipso momento Paradisi illos delicias in loco amœnissimo alioqui, & cœlesti adhuc fecunditate vernante, perdidisse non possis non asserere, gladio nimirum vitiōnis Dei tenui de filo in horum vertices dependente. Status enim innocentiaē, & ea iustitia, quam originalem Theologi nostri vocant, veras illas Paradisi delicias in communicatione ligni vitæ & sapientiaē efficiebat, quod illud Ezechielis quoque confirmat ex capi. xxviii, quando ait: Tu signaculum multitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in delitijs Paradisi Dei fuisti. &c. Quem locum diuus Ambrosius cap. ij. de Paradiso, ad Diabolum refert, quem & ipsum in Paradiso deliciarum fuisse constat. Lapsis ergo nullus amplius terrenus Paradisus voluptati erat, vrgēte in dolorem consciētia, & rebellionis scelere, quo creatorem offenderant, magnam deliciarum partē obturbante. Etenim quod cœleste erat, quod gratiaē Dei, quod munificētiaē incōparabilis, id prope vniuersum amiserant: & merebantur ob superbiam, quemadmodū & mali angeli, in æternum perire. Seruati

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

uati tamē imperscrutabili diuinę prouidentię consilio ad salutem sunt. Lucifer enim sponte ceciderat, Adam Eua seduxit, Eua serpens lubricus persuaserat; itaq; non tam sibi superbia, quam nobis inuidia, dum aliena huic felicitas molesta est, callidus Dæmon nocuit. Sed Iosephum citare libet, qui libro antiquitatis Iudaicę primo, Deum ad Adam præuaricatum sic loquentē facit, interprete Rufino. Mihi quidem de vobis notum est, quę ad nōdum felicem vitam extra omniū malorū passionem habueritis, nulla sollicitudine animum vestrum conturbante; cum vobis sponte ad fruendum, & ad voluptatis abundantiam orirentur vniuersa, me prouidente, virentia, sine vestro labore & miseria. Sed nunc male præsentibus, senectus velox vobis aduenit, & non longa vita succedet: quoniam mihi contumeliam tali voluntate fecistis, mea mandata præuaricando: neque enim virtutis causa taciturnitate constringeris, sed mala conscientia retineris. Et mox inquit: Adam vero peccati veniam postulabat, rogabatq; Deum, ne nimis eum affligeret: & de facto coniugem accusabat, dicens sic ab ea seductum fuisse. &c. Quibus verbis intelligimus in maxima perturbatione fuisse Adamum, cum propter violatum præceptum, tum vero quod intellectu mali, quod commiserat, & timore pœnę, quę imminabat, longe alium se ab eo qui fuisset, futurum videbat. Dimissi igitur sunt e Paradiso, qui culpa etiam sua delictis eius perfrui amplius non poterāt: & maledixit Deus terrę in opere Adam, & miseros in erumnam & sudorem vestiuit, erepto semel nobis immortalitatis munere, & mortalitatis iniecta catena, omnem generationē naturę a se creatę legibus subdidit. Emisso autem intelligo non in longinquam regionem, quam peterent, sed vicinam non a portentose altitudinis monte, quo descenderent, non ingenti aliquo interposito pelago, quod transirent: qualia cogitare solent, qui recentiorum opinionibus acquiescunt: sed eo ipso in loco, cum potiora, hoc est spiritalia, nec obuia sensibus, contempta lege, perdidissent, e terra benedictionis in terram, cui mox maledicebatur, abierunt. Adam enim vt extra Paradisum e limo formatum credimus, ita certe hoc ipso quod immortalitate donatus, quod cœlesti sapientia eruditus, quod spiritalibus ornamentis mirifice decoratus a Deo fuit, in Paradisi delicias positum eum, haud alienum a scripturę mysterio fuerit. Ambrosius enim, vides, inquit, quomodo qui erat, apprehenditur: erat autem in terra plasmationis suę: apprehendit ergo eum virtus Dei, inspirans processus atque incrementa virtutis. &c. Adam enim non tam in locum deliciarum, quam ad perfectionem status innocentie translatus est. Atque hic quidem intellectus quanquã spiritalis est, & ad inuisibilia bona parte refertur, historicum tamen esse, & rem gestam cōtinere quis neget? Hoc enim consilio Genesim a Mose traditam posteris excellenti doctrina viri prodiderunt, vt rudi & simplici verborum cortice per figurarum & ænigmatum inuolucra, historiam penitissimis mysterijs confertam, & (vt Augustinus ait) mysticis significationibus plenam clausisse intelligeretur: qua scribendi ratione in arcanis etiam naturę, memorię prodendis, vsam esse vetustatem constat. Porro si doctor ille gentiū Paulus priori ad Corinthios Epistola, videre nos ait per speculum & in ænigmate, mox visuros de facie ad faciem; nos inquam quibus patefacta in aduentu Christi veritas est, & ostēsa digito ad felicitatem via: quis amplius admirari velit Mosen suos, qui in vmbra legis, & figura futurorum versabantur, hoc simplicis picturę genere in his tradēdis, quę spiritus forent, et sensu capi non possēt, vsu fuisse? quando & Christus allusionibus alicubi obscurus fuit, nominatim interim admonitis Apostolis, ne omnia sese capturos sperarent, antequam cœlesti numine adiuti, ad penitentiorem veritatem intelligendam diuina ope firmarentur. Natura autem comparatum esse videmus, vt ea quoq; quę haud ita longe a sensuum captu absunt, nisi crebris corporalium rerum figuris vestiamus, rudiori paulo, & a sensibus hærenti concioni persuadere nequeamus. Ea renimirum factum est, vt plebem a patribus secedentem, facili apologo citius Agrippa persuaserit, quã vllis Numę legibus potuisset. Vt populum Atheniensem res nouas molientem, fabella sitibundę vulpeculę citius deteruerit Themistocles, quam vllis Academię placitis eualuisset. Et potuit cohibere militem in ordine Sertorius, duobus equis in concionē productis, qui Catonis militaria præcepta, si deprompsisset, persuadere celerius haud potuisset. Deniq; scimus recentes ficus a Catone in Senatu ostensas, Patrum animos vehementius perculisse, quam si decem Carthagine allatas hostiles legissent literas. A deo ad mouēdū efficacia sūt, quę corporeis tectoribus clausa, a sensibus proficiscuntur. Oportuit igitur Mosen, vt eruditus simul & imperitis operam commodaret, altissima primę creationis mysteria, eaq; cū primis, quę nec cernere oculus, nec auris audire, imo vero nec spiritus facile capere requirit, familiari atq; humi repēti eloquio subdere, rebusq; vulgo notissimis accōmodare. Vnde etiã factū videri potest, quod cœli tm̄ nomine, noto vtiq; & omnium oculis exposito, angelorū creationē difficilem captu, atq; omnibus modis spiritalē, intelligendam reliquerit attente legētibus. Ea de re vere diuus Augustinus libro super Genesim. xi. dubiam disputationem finiturus, Conscriptā quidē esse legem dixit, sicut eam legi ab hominibus oporteret, etsi a paucis hæc intelligeretur, sicut oporteret. &c. Porro vt rerū, quę ab his primordijs extiterūt, quæ dā sensibus obuiæ sūt, quædam videri nequeūt præstātiores cæteris: ita sane in Mosis Genesi non minus historica videri debent, quæ de inuisibilibus, & a sensibus alienis substantijs monent magis quam docent, quam quæ rerum manifestiorum productionem continent, velut cœli, elementorum, hominis, animalium: quorum in vniuersum consistendi ratio angelica natura impurius est, & ignobilior. Vt his obiter respondeamus,

Iosephus.

Adā & Eua
e Paradiso
missi.

Nota.

Ambrosius.

Quo consi-
lio Genesim
Moses scri-
psit.

Paulus

Nota.

Menenius
Agrippa.

Themistocles.
Sertorius
M. Cato.

Augustinus.

*Allegorie
historica.*

*Augustinus.
Allegoria.
Aenigma.*

Serpens.

Cerberus.

*Gladus ner
satilis.*

Rhomphaea.

*Augustinus.
Omnia terra
sub vndis di
luy fuit.*

respondeamus, qui ab historia ad diuersam ab ea Allegoriã confugere illos existimant, qui in corporeis; & sensui expositis rebus, incorporea & intellectui obuia intelligunt. Porro vt demus, Allegorie nomine id genus sententias comprehendere, quæ ex priori aliqua narratione facta colliguntur: suntque illæ plane Allegoricæ: consequens tamen non est, vt omnem Allegoricum sensum ab historico diuersum esse dicere opus habeamus. Augustinus enim libro de trinitate. xv. Allegoriam locũ habere ait, cum aliud ex alio intelligitur: & ænigma, in quo frequenter tamen historie continetur, ab Allegoria sola obscuritate discerni tradit. Quod si ita est, non oberit historico sensui omnis Allegoria: & quæ spiritalia in corporeis intelliguntur, a Paradisi historia non secerentur. Namq; in serpentis historia non anguem tantum, verumetiam dæmonem intelligimus, qui re ipsa in Paradiso positus, primis hominibus peccati occasionem præbuit. Nam lib. ij. Lactantius, Tum, inquit, criminator ille inuidens operibus Dei, omnes fallacias & calliditates suas ad decipiendam hominẽ intendit, vt ei adimeret immortalitatem; & primo mulierem dolo illexit, vt vetitũ cibum sumeret: & per eã ipsi quoq; homini persuasit, vt transcederet legem Dei. &c. Anguis autem corpus erat anima viuũ, dæmon spiritus incorporeus: nec fefellit serpens, sed in serpente dæmõ: erat enim ille in genere suo reptile: quod Deus cũ fecisset, vidit quod esset bonũ, vt Moses ait. Propterea Augustinus libro super Gen. xj. serpentẽ ait in scriptura prudentiorem seu callidiorẽ dici cunctis animantibus terræ: non quidẽ irrationali anima sua, sed alieno spiritu, hoc est diabolico, quo recte potuit sapientissimus dici omnium bestiarum. Et inferius mox: Quid ergo, inquit, mirum? si suo instinctu diabolus iam implens serpentem, eiq; suum spiritum miscẽs, eo more quo vates dæmoniorum impleri solent, sapientissimum eum reddiderat omnium bestiarũ secundũ animã viuã, irrationabilemque viuentium. &c. Hoc est, quod alibi idem author probat, in Paradisi historia corporalia & spiritalia, id est inuisibilia simul intelligi oportere. Tam enim in anima Adam Paradisi delicias plantasse Deum existimamus, quam pro corporis non mortalis ratione, amoenissimã illi & posteris habitationem eo in loco, quem incolere cœpissent, instituerat. Nec dubito quin incomparabiliter maior animi voluptas fuerit in Paradisi delitijs per spiritalia, quam corporis a corporeis rebus esse potuerit. Vt igitur de Allegorie ratione finiamus, constare arbitror hanc demum Allegoriam ab historia longissime recedere, quæ a natiuo literæ sensu ita recedit, vt ne cogitasse quidem de ea vixquam videatur, qui cætera prodidit: nedum vt aut inuuisse eum quicq; tropis, aut verbis, quæ ad penitentiorem sensum trahi possent, monuisse videri queat. In Genesi autem Mosi cũ pleraq; omnia ita tradita sint, vt lectoris animũ ad penitentiorem remotioraq; contemplanda primo statim sensu cohortentur, non minus culpabiles esse eos existimamus, qui historie Paradisi Allegoriam non coniungunt, quam qui sola nixi Allegoria, re ipsa quod Moses tradidit, euenisse fuisseue negant: quorum in numero Manichæos fuisse Augustinus indicat. Ideo bene Hieronymus cap. x. Expositiõis in Daniele, Domino, inquit, Saluatori, & Baptiste Ioanni super fuenta Iordanis aperiantur cœli. Vnde eorum deliramenta conticescant, qui vmbra & imagines in veritate quærentes, ipsã conantur euertere veritatem, vt flumina, & arbores, & Paradisum putent Allegorie legibus se debere subdere. Iam quod Moses tradit Deum, postq; Adam cũ Eua eiecisset e Paradiso voluptatis, Cherubin statuisse, & flammeum gladiũ, atq; versatilem additum ad custodiendam viam ligni vite: Augustinus libro super Gen. xi. non gladium ipsum, siue (vt ipse ait) Rhomphæã, quæ vertitur, sed Allegoricõs ignem intelligit, qui per cœlestes potestates circum visibilem Paradisum excitatum esse credendum sit: vt per angelicum, inquit, ministerium esset illic ignea quædam custodia: quã quidem non frustra, sed ad significandum quicq; de spiritali Paradiso factam esse nõ vtiq; dubitandũ ait. Hæc est Rhomphæa, quæ recentes aliquot Lombardi interpretes in eam sententiam traxit, vt intra torridam Zonam sub æquatore Paradisum esse videri tradiderint: cum terram, quæ æqui noctiali subest, multis in locis frequentissimẽ habitationis esse experientia constet. Præterea nõ temperie illa cœli adeo ipsis memorabilem Paradisum intra torridam Zonam priuasse viderentur, monti altissimo, & ad quem radiorum reflexa acies non pertingeret, imposuerunt: præsertim qui in confinio primæ & secundæ regionis aëris illum prominere dicunt. Nam sunt qui supra secundam regionem ad principium terciæ regionis aëris Paradisum extollunt, & quouis eum Olympo faciunt altiore: cum vt æstui eripiant subdito, tum maxime quod eundem nec imbris madescere, nec premi aut nubibus, aut niuibus velint. Ex cælo vero in loco esse, vel illud probat, quod vndæ diluuij altissimæ Paradisum non obtexere. Quandoquidem Enoch vir iustus illuc translatus erat, scilicet (quod ex Ecclesiastico intelligere sic voluerunt) indignus, qui Cataclysmi vndis succumberet. At vero diuus Augustinus in fine libri de ciuitate Dei. xv. Mosi de diluuiõ testimonium mordicus retinens, cum grauitè in eos inuexisset, qui de Olympo nescio quid nugati, omnem terram vndis diluuij tectam fuisse negabant: ridiculos illos, & naturæ rerum parum peritos existimat, qui terræ aliquid ex vndis illis quindecim Aegyptiacis (si Origeni credimus) hoc est quincuplo singulis, quam nostri sint, quouis monte altioribus cubitis extare potuisse autumant. Factum autem est, vt quæ illi hoc modo de Paradiso tradidissent, non potuerint inter verosimilia non referri, postq; semel ad orbis Lunæ conuexum (altius enim nõ poterat) Paradisi hortũ Beda extulit, grauis alioqui, & dignus veneratione scriptor: in quo tamen noua aut inaudita hæc montium altitudo nõ est. Iã olim enim fuisse Plinius lib. quinto scribit, qui Atlantis vertices ad vicinia Lunæ extolli fabulati essent,

essent. Quod si ita esset, quam vanas, Deum immortalem, friuolasque Mathematicorum demonstrationes doctissimorum quorumque industria, terram rotundam esse vno ore confessa admisisset? Iam mirari me fateor, adeo nihil de gladio illo in libello suo de Paradiso Ambrosium meminisse, & in censenda historia difficilem hunc locum tam paucis ab Augustino indicatum: nisi forte monere nos voluerunt, ne vnquam in scripturæ mysterijs tractandis altius scaperemus quam oporteret, & de dubijs obscurisque locis nihil temere præsumeremus. Sūt autem quibus Allegorice gladius ille pœnas temporales indicet, primis hominibus statim postq̄ peccassent, versatili quadā maiorū occasione irrogatas: quando & bestijs, quibus paulo ante subiugis Adam nomina dederat, nocēdi nobis facultas concessa est. Ad quod illud Ecclesiastici accedit, xxxix. cap. Bestiarū dentes, & scorpij, & serpentes, rhomphæa vindicans in exterminium impios, &c. Impij enim erant, qui præceptum violauerant. Ad hæc mors, sanguis, contentio, & rhomphæa, oppressiones, fames, contritio, & flagella mortalibus nobis immissa: quibus nimirum ante præuaricationis nefas carere potuissimus. Cōtempa autē lege factū est, vt omnis transgressio & inobedientia (teste etiam ad Hebræos Paulo) iustam præmij reparationem acceperit. Porro vt in animo male sibi conscio Paradisus deliciarum esse nequit, ita profecto ne ligni quidem vitæ fructum vnquam decerpserit, quem peccati labes in amaritudine animæ & mentis angore conspurcat: vt Allegoria haudquaquam aliena in rhompheæ nomine, peccati furor, & animi perturbatio, qua itus (vt Persius dixit) infelix palles, & in noctem quandam infeliciū turba scelerum ageris, nec quietus vnquam manes, nec tibi cōstas, intelligi queat. Ecclesiasticus enim, xxi. capite, Quasi rhomphæa, inquit, bis acuta hominis iniquitas, plagæ illius non est sanitas. Eodem authore constat, Spiritus esse, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmauerunt tormenta sua: Et recentiores angelos etiam malos hominibus in exercitium immitti, qui Dei sui iussa perficiant, tradiderunt. Mihi vero ad historiam respicienti, Gladij nomine visum est ignem quidē significari: cæterum etiam solum, qui inter mortale varium caducumque, & immortale, ac sempiternū interueniret, hoc est eum qui sua in Sphæra giraretur: quem versatilem esse, & ad motum firmamenti rapi Peripatetici confirmant: vt iunctū Cherubin, hoc est intelligentiam mouentem, vel horum sententia facile intelligeremus. Vt cunque autem hæc lectores accipiant, constat ad conuexum Lunæ ambitum, cœlestium rerum horizontem quodammodo esse, supra quem pura omnia lucidaque & natura sistunt, nec vnquam mutata fortuito cernantur. Vbi (vt libro. ij. de natura Deorum Cicero ait) nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec varietas inest: contraque omnis ordo, veritas, ratio, constantia, &c. Infra autem caduca omnia, & frequēter alia atq; alia vestita facie, pro elementorum & iugalium in eis qualitātū cōsensu dissensuq; (quodque mireris) cœli virtute in his variandis præcipua. Qua de re magno omnium consensu creditur in cœlis beatorum sedem esse, lucem habitare inaccessibilem mortalibus: agere illic Deum authorem deliciarum Paradisi, fontem omnis boni, plantatorem ligni vitæ æternæ: qui fructui quidem Paradisi terrestri diuinam quandam vim aduersus carnis solutionem & mortē indiderat: sed quo uesci Adam, ad carnem & terram conuersus noluit. Itaq; retractis illis, in cœlo suis Paradisum plātauit: felicitate instituta, quæ nec cœpit vnquam, nec vnquam desinet. Nam in quæstionibus Hebraicis diuus Hieronymus manifestissime comprobari ait, quod priusquam cœlum & terram Deus faceret, Paradisum ante condiderat. Hoc in loco, vt mihi videtur, post legis consummationem, & partam per Christum Iesum salutem, cœlique reclusas portas, & noxijs dæmonū potestatibus reuinctis, Paradisum esse, & veræ vitæ lignum existimandum est. Cuius arbor vitæ bonos fructus in Euangelio facit, & æternæ spei mandata diffundit per vniuersos populos: vt ad Sabinum Ambrosius scripsit, In id regnum Paradisi decus commutatum est: hic quærendum est quod Adam amisit, quod Christus reddidit. Libuit hæcenus afferre de Paradiso quæ senserim: non Hercules, quo quicquam affirmandū vnquam existimarim: aut quæ prodidi, recipienda retinendaue constantius putarim: sed hac potissimum causa, vt quoniam apud Pomponium inuissimè in animo mihi esse, vt quicquam de Paradiso in medium afferrem, hoc in loco, quæ mihi opinio potissimū arriserit, proderem, simulque sinistram opinionē (si quam apud curiosos concitarem) amolirer. Nec ignoro diuersa quædā ab his nostris cum alios veterum, tum ipsum cū primis Augustinū tradidisse, qui Paradisi terrestri locum mortalibus inaccessum credidit, cinctum custodia gladij & Cherubin: præterea nec desisse, sed adhuc durare. Quā suā opinionem equidē non impugno, etiam si dissentio: indicare tantum libebat, non etiam contendere, id quod magna tamen iuuandæ veritatis spe in recentiorum aliquot excutiendis opinionibus potuissimè, si hæc stetisset sententia, vt nostra cōfirmanda duxissem. Porro negociū mihi seorsum visum est odiosum, non tam argumēti raritate & obscuritate, quam ingeniorum ætatis nostræ, nihil nisi sua demirantiū inuidencia, quæ certe iam ab initio studiorū pessime semper his respōdit, qui optime de veritate mereri voluissent. Et alioqui mihi occupatissimo nō vacabat satis in hanc rem vt ex animi sententia inquirerem, tantillo subcisiuarū horarū spatio, quo hæc annotauimus, vix impetrato. Opinor autem inculpabile esse, vel a receptis alicubi dissentire, modo non ineptissime, aut impudentissime dissentiās: nec admodū vestigandæ veritati leuis inquiringentiū discordia obfuit: quā certe & ipsam apud scholasticos Theologos interminā esse video. Quibus equidē (soli enī sūt qui aliorū placita acrius venant) vt præiudicare i hac re temere noli, ita de me intelligat velim, hæc me receptæ, hoc est sacræ scripturæ reuerentiā tribuere, vt sicubi

Gladius Cherub quid.

Ecclesiasticus.

Nota.

Peccati furor rhomphæa quædā est.

Genij mali.

Quid gladij nomine intelligi queat.

M. Cicero.

Paradisus ubi.

Cur de Paradiso tradere voluerit Valerianus.

Theologie professoris ueretur Valerianus

eam coactius detorsisse, aut suo in sensu non cepisse conuinci queam, ita me cessurum illis, vt gratiam etiam certiora tradentibus sim habiturus.

15 Apud Pomponiū libro primo, vbi de terrę partitione in Zonas, deque cardinibus cœli, & positus mortalium ratione mentio fit, longiuscule cum commentarer in Antœcorum, Periœcorū, & Antipodum describenda diuersitate sum digressus: re (vt mihi tum videbatur) minime protrita, & lubricę etiam in celebrium authorū codicibus fidei, multisque obuolutam erroribus, ac plane digram in qua studiosę iuuentuti pro mea virili prodessem. Qua in re me vel hoc ipso profecisse spero, quod supra recentiorum diligentiam quędam non admodum protrita indicauī, vt eruditioribus vltra cogitandi bene ne an se cus senserim, occasionem darem. Equidem haud leuibus argumentis ostendisse mihi tum videbar, Antœcos, & quos Periœcos vocamus, esse, & de quibus frequentius eruditi dubitauerunt, contrapositis plantis terrę innixos Antipodas. de quibus cum āno retro plus minus septimo ad Rudolphum Agricolam, insignem in literis hominem, ex traditione Georgij Collimitij eruditissimi, & posteritate digni Mathematici scripsissem: non videbatur ex re esse, cum mea qui ad alia festinarem, tum studiosorum, quibus potissime laborabam, vt quę abunde, & ad fastidium vsque alibi enarrauissem, denuo prodendis inculcarē. Remisi igitur ad ea lectorem, quę isthic assuerassem. Quorum, vt candidē dicam, adeo me non pœnitet pudetue, vt ne ior tam quędam vnā, in hac vsque horam qua ad hęc scribenda Camertis me authoritas compulit, mutare voluerim: ac nunc quidem libeat vel latum (quod aiunt) digitum ab his discedere, quę vtrobique cum argumentis densissimis, tum vero adoranda demonstrationis fide persuasus, magna fiducia affirmāui. At vero, quoniam nuper Ioannes Camers Theologus doctissimus, suis in Solinum enarrationibus, post diligentissime perspecta Scholia nostra Pōponiana, Theologos ait, hoc est (vt ipse refert) veritatis authores, fabulosa esse oīa, quę de Antipodibus ab alijs relata sint, credere: rursus mihi, superos testor, inuito instituendus de Antipodibus sermo est: non alio fulciendus argumento, quam vt paucissimis ostendam, in quo mihi cum Camerte non conueniat. Apologię enim scribendę nulla causa est: cum nemo hactenus quę de Antipodibus prodidisset, incesserit. Nec sane consultum mihi videbatur, vt Palilogia niterer: qua decore tamen potuissem vtī, nisi vidissem Crambem illam fusissimę de Antipodibus explicationis nostrę amplius sine graui lectoris nausea reponi non posse. Satis igitur visum est monuisse lectorem, ne aut nomine, aut authoritate Camertis motus, erratum paulo insignius, quam ratio quęsitę veritatis ferret, aut leuius quam doctrine, aut diligentię nomen permetteret, inesse nostris suspicaretur: quando peritus ille vir nostra tanquam indigna fide præterisset. Hoc enim solum fassus est Camers, non deesse quibus Lactantij persuasiones frigide nimis esse videantur: quorum in numero me esse norūt, qui nostra legerunt. Equidem inficias non eo, superbam & prædentem Lactantij inscitiam, qua in Antipodum historia confutanda ineptiuit, non potuisse mihi non vehementer displicere: quando quidem (quod honoris præfatione dictum volo) non aliter de illis disputat, quam de coloribus cæcus solet: nec aliud in medium affert, quam meras nugas bellissimo suauiloquentię fuce delinitas: vt vel hac via rem magnam tradidisse literatori cupiam videri possit, qui certe non aliud dedit quam verba. Qua de re velim non Theologos solum, sed & Aristotelicos, hoc est scholasticos illos disceptatores, & in primis Mathematicę rudimentorum peritos iudicare, meo periculo. Nec vero mihi persuaserim, Camertem nostrum pro singulari eruditione sua videre nequiuisse, quibus rationibus, quamque euentibus in Antipodum historia confirmanda fuerim vsus: sentiente mecum Cl. Ptolemæo, omnium sane, qui a proximis quatuordecim seculis Mathematica prodiderunt, citra controuersiam peritissimo: præterea, vt medię ætatis scriptores, simulque recentiores prætereā, peritissimo illo Georgio Collimitio incredibili auditorū frequentia Mathematicen in clarissima Viennensi Academia profitente. Ex quo Camers quid in hac quæstione recipiendū, quid rei sciendum foret, intelligere debuisset, viro in omnium liberalium doctrinarum peritia tanto, vt multis Academijs vnus velut Plato quidam sufficere possit. Nisi forte suspicandum est, Camertem a suis commode dissentire nō potuisse, atque hactenus quidem indicare voluisse, quid alij sentirent, non etiam ianuere qua in sententia ipse foret: id quod & Solinum alicubi, & C. Plinium fecisse autumat. Vt cunque demum Camers statuerit, persuadeo mihi ita casurum olim, vt nostrę sententię pedaneum iudicem doctissimum Camertem habituri simus: maxime quod recentiorum quidam ex scholasticis Theologis, quorum commentarij in Lombardi sententias prodierunt, Augustinum quod Antipodas negauerit, lapsum esse dicunt. Porro & culpa tantum scriptorem eximunt, quanquam nec attinentibus, nec veris id rationibus faciunt: vt mirum etiam sit, videre illos non potuisse, quibus causis motus Augustinus Antipodas esse negarit. Iam, vt rem institutam prosequamur, constare arbitror candidę lector, nullum prorsus in Canonica, siue sacra scriptura locum esse, qui Antipodum mentionem faciat: nedum vt persuadere nobis debeamus illic inesse qui equam, quod cum hac sese traditione collidat, aut Antipodum positum non admittat. Nihil igitur negocij Theologis nostris cum Antipodibus futurum erat: sicut nec cum Periœcis, aut Antœcis vnquam fuit: nisi falsę veterum traditioni, quam mordicus & Macrobius retinet, & Martianus Capella confirmat, nec admodum dissentit Plinius, tandem occlamare fuerint coacti, idque Augustino authore: nam Lactantium vel sui gratia tacuisse præstitisset. Veteres autem

Rudolphus
Agricola.

Camers
Theologus
doctissimus.

Lactantij te
meritas.

Georgij Col
limitij laus.

Bene de Ca/
merte sperat
Vadianus.

Theologi di
cūt Augusti
nū lapsum,
quod Anti/
podas nega/
rit, sed male
dicunt.

Nihil Theo
logis cū An
tipodibus.

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

autem non pauci Antipodum situm ita seiunxerunt, vt ingenti eos, & impenetrabili Oceano dista-
re, nec vnquam conuenire posse dicerent, frequenti vtrobiq; mortalium multitudine. Id Augusti-
nus intelligens, cum experientia destitutus, suo quoque refragante seculo, aliud quod sequeretur,
non haberet: & iam pro fide scripturę recepisset, omnem hominem vt cunque monstruosum, modo
homo foret, ex protoplasto illo Adam originem ducere, de quo nullus, inquit, fidelium dubitauerit:
neceffe erat vt receptam suorum temporum de Antipodum positu sententiã, vt aduersam scri-
pturę reijceret: quando illi, vt iam dixi, sub duplici cœlo, & diuersissimis terrę partibus, magno
Oceano interueniente, duplex mortalium genus diuersę originis statuissent: hic omnem hominem
ex Adam originem ducere consentanea cum scriptura sententia traderet: collidentibus se ex Dia-
metro, vult aiunt, sententijs. Nolum vero o lector, quę hic præscribo tibi, velut apud me nata su-
spicareris. Ad Augustinum, lege caput nonum decimisexti de ciuitate Dei, & cum his quę priori
capite scribuntur, confer, vt demum bene ne an secus de Augustini consilio sentiam, intelligas.
Equidem existimo neminem hodie peritiorum esse, qui cum Augustino sentire nolit: quandoqui-
dem nec historię fide, nec vlla ratione nitentem, sed sola coniectatione fluctuantem sententiam,
fauente Ptolemæo, & vniuersa Mathematicorum neotericorum cohorte, reiecit, & contempsit.
In nunc, & persuade tibi sodes in ea me vnquam sententia aut fuisse, aut esse potuisse, vt Antipodes
esse hoc modo, quo Macrobius & Capella tradidere, credendum existimarim. Potior mihi grauis-
sima Claudij Ptolemæi autoritas est, & ipsa quę rationibus præstat, demonstratio, firmosque &
celebris veterum cum recentissimis de terrę rotunditate consensus, potior inquam friuolis Ma-
crobij & Capellæ opinionibus. Et Ptolemæus quidem tradit ad hemicycli spatium, hoc est. cxc.
graduum longitudine non interceptam vndique Pelago, & in hemisphæriorum superficies discre-
tam, sed solidam, & cohærentem sibi terram extare, cum frequentissima vndiquaque mortalium
habitatione: qui ne vlllo quidem mari, nedum Oceano superando coire commertijs, & eodem sub
cœlo cohabitare possint, ex quibus in extimis cognitę longitudinis metis deprehendantur, qui
terra sensim sese obliquante vestigia sibi controuertant: sintq; vtrinque non sub terra, sed supra ter-
ram, sursum nõ deorsu arrectis capitibus Antipodes, nec adeo ad casum pronis, ac Lactantius pu-
tauit, qui sursum cadere Antipodes, si forent, Physice plane & Aristotelice videlicet suspicatus est.
Hoc vero quod Ptolemæus inuit, quod doctissimi pmittunt, quod terrę situs peritissimi, qđ rerũ Ma-
thematicarũ scientissimi scriptores tradunt, cur negare Theologi malint, quam rationibus & de-
monstrationibus locum cedere: præsertim quod lite hoc modo composita nihil amplius ipsis cum
Antipodibus negocij futurum sit. Et ex diui Augustini verbis constat, nunquam eum Antipodes
esse negaturum fuisse, si illud quis docuisset, quod cohærentis terrę superficie, ijsque in locis, a qui-
bus sine difficultate commigrare mortales possent, Antipodes forent, nimirum ab vno Adam pro-
gnati. Cõstat autem hanc Antipodũ rationem nulli prorsus, aut Euangelij edicto, aut veteris scri-
pturę sententię, aut omnino alicui veterum Theologorum aduersari. Quod si non desinis obijce-
re mihi: Theologi hoc negant, & fabulosum putant: Respondeo, non esse confestim consequens,
vt ita non esse credendum sit, si illi ita non esse contenderint. Porro non scio veterum quenque hu-
ius farine, qui Antipodes esse negauerit: præter Augustinum, cum quo consentio: & Lactantium,
cum quo sentire nemo potest. Enimvero si quis sanctarum literarum doctus, rationibus (quando
scripturę testimonio nequit) comprobet, quod non sint, nec esse possint, aut in vniuersum debeant,
idque magis aut artificio nature, aut recenti experientię scriptorum consentiat: ita paratus ani-
mo illico meis cedam, vt pro dignitate amplissime alioqui professionis, quam omni honore di-
gnam iudico, pedibus in illorum sententiam iturus sim, & oraculi habiturus loco quod illi tradide-
rint. Quod ipsum quoniam a nemine factum in hunc vsque diem, quo hæc scripsi, animaduerti,
obsecro molesti mihi esse illi ne velint, principis Mathematici autoritate nitenti, & demonstra-
tionum accincto fide, atque etiamnum paratissimo ad cedendum, si meliora certioraue Theolo-
gus quispiam in medium attulerit. Equidem vt ingenue fateor, Theologo euidentis scripturę (cui
hanc venerationem debemus) testimonium producenti non nisi impudentissime & impiissime re-
sisti: ita puto non statim legis loco habendum, si a diuinis oraculis ad humanarum opinionũ & Le-
ptologiæ inuolucra conuersi illi, de his tradant, quę vel inter se ipsos perpetua dissensione in qua-
stionem vocant, vel ab alijs ex professo id agentibus rectius, vberius, doctius, atque accuratius ex-
plicantur. Igitur non dubito quatenus ad Mathematica a scriptura non dissentientia attinuerit,
veteribus Theologis quotquot sunt, Ptolemæum præponere: recetibus autem Ioannẽ de Regio
monte Germanum, & Camerti nostro (pace hominis dixerim) Collimitium meum. Nec ambigen-
dum video, quin in his, quę ad nature explanationẽ, aut eorum quę Metaphysica dicunt, enarra-
tionẽ pertinent, Alberto Aristotelem, Auerroim Scoto, Thomę Themistium, Capreolo Auicênã,
itẽq; alios alijs præferre debeamus. Quandoquidem illos authores sequi non dedignantur, & ex
professo docuisse fatentur, quę ipsi (modo Theologos agant, non Zenonas, aut Chrysippos) non
nisi aliud agẽdo, ac non raro extra rem præstare solent. Quamobrẽ diuus Augustinus Ethnicorum
placita verẽda arbitratus, libro sup Genesim primo, turpe esse, & perniciosũ existimat, si quis in re
quapiam ad scripturę explanationem, & fidei professionem non attinente, tanquam secundum

Falsa veterũ
de antipodibus
opinio.

Ptolemæus.

Theologi an
tipodas esse
negare non
debent.

Quatenus
Theologo
non refras-
gandum.

Nota.

Augustinus.
Nota.

christianas literas agat, temere aliquid affirmet: vt vel non christianus, dum ita delirare eum, & toto (quemadmodum dicitur) cœlo errare conspiciat, risum tenere non possit. Quem Augustini locum vtinam ætate permittente Lactantius legere potuisset, ne adeo inconsulte historiam Antipodum labefacere orationis tectorio conatus fuisset. Porro in eodem libro Augustinus multa esse inquit, quæ Ethnicis de cœlo, de cæteris mundi huius elementis, de motu, de conuersione, vel etiam magnitudine, & interuallis syderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum & temporum, alijsque huiusmodi ita nouerint, vt vel certissima ratione, vel experientia teneant. Præterea tradit inibi Augustinus, veterum tradita demonstrataque ab homine christiano non reiicienda esse, vbi constiterit scripturæ ea authoritati non contrauenire. Nec leuiter succenset fratribus quibusdam præsumptuose, vt ait, audacibus, qui sine scriptura, quamlibet friuolas opiniones contra certa & consona Ethnicorum tradita defendendas suscepissent.

- 16 Apud Pomponium libro de situ orbis tertio, vbi Taprobanes, insularum, quas in Indico Oceano veteres nominarunt, celebratissime mentio fit, obiter, & vt puto, in loco in Plinianam incidi de Taprobane lectionem, locosque aliquot animaduersione, nisi conuiere velis, dignissimos, qua potui in magna festinatione, diligentia explicauit. His vero æstimandis, quod a Plinio discessi, & Rachiæ comitibus, quibus aurem Pliniana diligentia præbuit, fidem non adhibendam, nisi quo sub cœlo sitam esse Taprobanam nosceremus, contendi. Camers noster suis in Solinum enarrationibus indignabundus, ingentem nuper, hoc est, vt ego intelligo, friuolam apud quosdam quæstionem ortam esse ait, qua in parte orbis Taprobane sita sit. Mox longum præfatus pronunciat, atque ita pronunciat, vt demum quo animo diligentiam nostram æstimarit, haud obscure intelligere queas. Porro mihi ne, qui primus, quod equidem sciam, hanc quæstionem proposui, an alijs qui eadem tractarint responderit, meorum cum suis collatione facta, sine mora candidus lector cognoscet. Equidem, quod ad me attingit, fateor literariam hanc velitationem, quam mecum paucis de locis, hisque me Hercules indignis, quorum causa dissentiremus, Camers instituit, nec ingrata mihi, nec adeo molestam demum esse: maxime quod illum pro sua humanitate, & causæ nostræ bonitate, nec hostiliter, nec seuerè admodum, sed leui tantum armatura occurrentem, & Ferentarij equitis more eminens iaculamentum sustineam. Tantum queror non suppetere ocium, & illiberalibus negocijs distracto tantillum spacij non dari temporis, quo non ineptum fortasse animi captum candido lectori, tibi que cum primis doctissime Faber, ea qua opus foret, diligentia præscribere possem; & afferre quicquam, quod frugem secum doctrinæ traheret: vt fateari posset qui legeret, non tam ingenuam, quam proficua esse hanc pugnam: eoque modo non solum Camerti, qui intendit, verum etiam mihi, qui coactus sum respondere, gratia haberetur, quod in hanc rei literariæ doctorum spectaculo dignam arenam descendissemus, quod ipsum quando in præsentia ut fiat, non datur, fecero fortassis olim, ocio commodius impetrato, & paulo ampliore pro animi sententia perquisitione in hanc rem facta: vbi & Pomponio nostra proximis aliquot mensibus ut cumque recognito, simulque commentarijs meis in eum æditis, sicubi opus fuerit, & docti interim viri citra calumniam monuerint, prodesse summa openitemur. Nunc quantum me ex media hominum concione, & rei cum domesticæ, tum vero Medicæ occupatione ad longo tempore intermissas literas recipere potui, illud ocij vel inuitis negocijs suffuratus sum, quo indicare tamen beneuolo lectori quirem, me per ea quæ attulit Camers, ne huiusmodi mutatum, quo minus in priori sententia mea perstarè, idque me nec peruicacia, nec temeritate facere ostenderem; mox Camerti responderem modeste, amice, & vt hominem decet literatorem, præsertim Germanum, candide. Ut enim omnia alia præteream, quæ in hoc doctissimo viro a multis annis sum admiratus, illud certe & doctrinæ, & diligentie sue tribuo, vt verendum eum studiosis omnibus non possim, etiam si velim maxime, non fateri. Neque vero is sum, qui adeo vitio dandum existimem, quod aliter atque sperassem ita de meis passim senserit, vt non paucis etiam in locis dissentire voluerit: quandoquidem eruditorum vel acere iudicium non solum non sum auersatus, verum etiam ita optaui, vt magis iam in eius occasione studiosorum utilitatem inessenon potuerim mihi non persuadere: maxime quod incolumi respondendi iure meo secundariam æditionem nostram non segniter adiuuari posse videbam, quam semel adeo candide & ingenue pollicitus essem. Nec difficulter admitto aleam, cui iam obiectauimus caput, vt hac nostra Apologia, siue mauius Paillogia lecta relectaque, penes doctissimos quosque tum demum in quæstionem venire debeat, æque ne an inique nostra Camers taxauerit: an vero ego potius odiosus studiosis esse debeam, qui locos satis superque de errore & falsitate conuictos, cæca quadam peruicacia, quasi exstimulante me ambitione, rursum post tam eruditi hominis latam sententiam defendendos susceperim. Id quod fere solent, qui quod sua oraculi loco haberi velint, ad quasuis rationes, atque etiam demonstratiões Endymionis somnium dormiunt. Illud dixerim, non aliam causam mihi in animum de Camerti stomacho venire potuisse, quam quod Vadianus homo Germanus, & in literis, si non infime, certe mediocris nec amplius notæ, qui Græce perparum, Latine mediocriter calleat, Plinij & Solini locos non adeo protritos, nec cuius nasuto etiam, & aceto perpurgato obuios, in repentina scriptione tanta fiducia adoriri, & iudicio adhibito expendere fuerit ausus. Et si bene ariolor, nec me vetus experientia fallit, a Plinio & Solino dissensisse nocuit: non adeo quod manifeste vera collabefactare fuerim ausus, sed magis quod a Plinio & Solino dissensi, & Germanus dissensi. Quod quidem cum temere facere visus forem, non tam in me, quam in Albertum, quem libenter sequor, itidem Germanum,

isthæc

Veritas in
quocumque est,
a spiritus sancto
est.

Vadiani a/
quanimitas.

Vadiano non
suppetit ocium.

Camerti
laus.

Paillogia
Vadiani

Vadiani su/
spitio.

Vadiano a
Plinio et So
lino dissensisse
se nocuit.

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

Isthaec indignationis machæra districta est. Vellem autem Camertem, quo consultius nostra æstima-
 mare potuisset, vetus istud de me sibi persuasisset: Sæpe etiam est olitor valde opportuna locutus,
 aut si maluisset, istud saltem: *πολλάκι τοι καὶ μωρὸς ἀνὴρ κατακαίρομ' ἔταρα*. Si hoc ipsū cogitare nolu-
 isset, quod quatenus ad Astronomica et Mathematica attinebat, nihil fere scripsi, nihil dixi, quod
 Georgij Collimitij Mathematici probatissimi lima non strinxerit, expoliuerit, probauerit. Pro-
 inde & Andreæ Perlachij, & Henrici Grammatei Astronomorum & Geometrarum, discipulorū
 quidem Collimitij; cæterum talium, vt præceptorum eos nomine in Mathematicis præsertim, di-
 gnari vel Camers posset, opera iudicioque frequenter sum vsus; idq; nō alia causa, quam ne quid de
 tantis alioqui in omni doctrinarum genere scriptoribus incautius proderem. Quamobrem in spē
 adducor fore, vt gratiam haud paruam apud Astronomiæ vel candidatos, vbi vbi illi nostra lege-
 rint, indepturus sim, quod nec rationibus, nec instrumentorum fide induci potuerim, vt quæ cita
 cogitatione commentus essem, in lucem æderem, nisi illorum qui ex professo idē agere potuissent,
 quod ego egi, candidus calculus accederet. Iam vt ad Plinium, quo cum mihi negocium fuit, reuer-
 tamur: Scire te peruelim candide lector, duos apud Plinium in cap. de Taprobane locos esse, qui-
 bus æstimandis adeo a nobis dissentire Camers voluit, vt tantum non impudentem me esse innue-
 rit, quod in eis indicandis obstrepere Plinio fuerim ausus. Prior quidem, quod Plinius ait Septen-
 trionem in Taprobane non cerni: ideoque legatos, qui duce Rachia Romam venerunt, Septentrio-
 nes Vergiliasque apud nos velut nouo cœlo admiratos tradit. Alter, quod Lunam apud ipsos nō
 nisi ab octaua ad decimam quintam supra terram aspici prædicassent. Ad quos ego locos cū pau-
 lo attentorem adhibuissim cēsuram, cogitare cœpi quo nam sub cœlo iacere Taprobane Plinio ui-
 sa esset; idq; cum anxie in toto suo de historia naturæ opere perquirerē, nō inueni; mox arbitratus
 hoc tātum adnotare Plinium voluisse, quod ex legatorum relatione accepisset, nec compertū ad-
 modum, nec fide dignum, ideoque paucissimis ab eo traditum. Dubitare in vniuersum de Taproba-
 ne cœpi, quo nam sub parallelo latitudinis sita foret, etiam si indicijs quibusdam, quo minus de Plī-
 nij credulitate dubitarem, liquido monebar; hoc ipso satis superque qua in sententia esset testante,
 quod ait: Hactenus a priscis memorata nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit.
 Hanc ipsam igitur nostram de insulæ situ inuestigationem, grādem videlicet quæstionem Camers
 vocauit: quam ego nō tam grādem, quam necessariam fuisse etiamnum cōfirmo. Quinimo si Pos-
 sidonium grauissimum authorem coarguēdum duxit Strabo, quod ad clima & parallelos cum re-
 spexisset, Pelorum Siciliae ad Septentrionem, Lilybæum autem ad Austrum statuerit, forma insu-
 læ non admodum respondēt; qui mihi nō liceat iustiori causa moto, de Taprobane quærere, quā-
 do semel iterumque Septentriones in ea nō cerni C. Plinius dixisset? Fieri enim nequit, idque Plī-
 nio, quod mox adducam testimonio, vt sine diligēti obseruatione situs, hoc est latitudinis loci cu-
 iuspiam, de syderibus quæ appareant lateantue, ad indicati loci prospectum quicquam pronūcia-
 re, ac ne intelligere quidem apte queas. Id enim rotunditas terræ, etiam si ad orbis cœlestes, & mū-
 di ambitum collata, nō nisi puncti & centri rationem habet, efficit: vt quemadmodum sub circulo
 æquationis habitātes vtrūque polū pari facilitate cōtuētur, omnibus inibi syderibus, & emergētis
 bus, & occidentibus, cū vtroque a latere cōspicua sint, ita quædam occultari, quædam altiora fie-
 ri, & a finitore sese attollere, si in alterum latus abeas, necesse est aliter atque aliter ambiete finitor-
 re, prout lōgius propiciusue indicato habitationis tuæ parallelo æquator circulus abfuerit: qui
 quidem cū impari ratione prospectus mortaliū finiat, & stellā quampiā interim conspicuam relin-
 quat Orientē, interim occultet nunquā vidēdam, velut Canopum nobis, qui Alexandrinis conspi-
 cuus esse incipit; cōtingit haud dubie vt par ratio apparentium stellarum apud omnes esse neque-
 at. Ea dere doctē libro octauo Marc. Capella finitorem definiēs talē esse ait, qui ex eo quod sem-
 per surgētis demeātisque mundi diuersitatibus varietur, certum astrorū ordinem nō poterit retine-
 re. Necesse est igitur, vt in hanc rem paulo studiosius inquirentes, primum omniū quo sub parallelo,
 quoue latitudinis, quod idem est, positu locus iaceat, in qua astrorum quicquam, aut apparere sem-
 per, aut semper delitescere cōtendis. Porro si plana terra foret, nulla esset aut latitudo, aut longitu-
 do, quæ vel ortus rationem variaret, vel inæquales faceret dies, & hanc apparitionis stellarū di-
 uersitatē efficeret. Idem enim horizon omnibus foret ad normam sphaeræ, vt vocāt, rectē: idē igitur
 Ortus, Occasus, Meridies, eadē quātitas diei, idē in cœlum prospectus omnibus. Hoc ipsum et
 Plinius fassus, lxxij, capite libri secundi. Quod si plana, inquit, esset terra, simul omnia apparerēt
 cunctis, noctesq; nō fierēt inæquales, &c. Atq; variari hęc omnia propterea quod terra cum aqua
 Sphærica est, credo ex Sphære intellectis rudimentis, & vulgariū instrumētorum fide, nisi sit qui
 cęcutire ad hęc de industria velit, patere posse. Docet enim historicis, atque adeo efficacibus ad
 persuadēdum argumētis, idem loco iam citato Plinius, Vitruuium credo secutus, cuius libro de ar-
 chitectura nono de mūdi syderibus hęc verba sunt: Quæ figurata formataq; sunt in mūdo simula-
 chra natura, diuinaq; mēte designata, vt Democrito Physico placuit, exposui: sed ea tantum quo-
 rum ortus & occasus possumus animaduertere, & oculis contueri. Nanq; vt Septentriones circū
 axis cardinem versantes non occidunt, neq; sub terram subeunt; sic & circa meridianum cardinē,
 qui est propter inclinationem mundi subiectus terræ, sydera versabunda latentiaque non habent
 egressus orientes super terram. Itaque eorū figurationes propter obstantiam non sunt notæ. Huius
 autem

Georgius
Collimitius
Andreas
Perlachius.
Henricus Grā
maticus

Loci Plinia
ni

Strabo Possi-
dionium ex-
cussit leui de
causa

M. Capella,
Horizon
quid.

Nota

C. Plinius

Vitruuius

Plinius.

Ioannes de
mōte Regio.

Acute.

Similitudo.

Cl. Ptole/
m. ei laus

Ouid.

Ptolem. ei E
pitaphium.

autē rei idex est stella Canopi, quæ his regiōibus est ignota, renūciātibus negociatoribus, qui ad ex-
 tremas Aegypti regiones, proximasq; vltimis finibus terræ terminationes fuerunt. Viden diserte
 Faber? Vitruuiū tradere, terræ in globū intumescens obstantiā in causa esse, quo minus meridiani
 cœli aliquot stellarum configurationes nobis conspicibiles sint: sicut e regione nostræ arcticæ stel-
 læ illis, qui æquata nobiscum latitudine ab æquatore in meridiem vergunt, pari contrapositionum
 ratione conspicuæ esse nequeunt. Plinius ergo hunc Vitruuij locum mutuatus, lxxij. cap. libri secū-
 di, Reliquorum, inquit, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cū ea
 aquas iisdem intelligitur argumētis, sic enim fit haud dubie, vt nobis Septentrionalis plagæ syde-
 ra nunquam occidant, contra meridia nūquam oriātur, rursus hæc ab illis nō cernātur, attollē-
 te se cōtra medios visus terrarum globo. Hucusq; Plinius, veram & Astronomicam rationem red-
 dēs, cur fiat quod certis in locis stellæ partim lateāt, partim appareāt. Nec id aut nebulis, fumis,
 nubibusue (quis enim incerta hæc, & mutabilia pro æterna nō visorum syderum lege receperit?)
 fieri arbitrātur: sed hac causa, quæ & peculiaris, & perpetua est, quod cōtra medios hominum vi-
 sus terrarum se globus attollat. Hoc Ptolemæus docet: hoc Vitruuius cōfirmat: hoc ipsum Ianus
 de Regio mōte Germanorum in Mathematicis gloria, & sui æui rarum decus, vt triuijs etiam &
 tonforibus notum relinquit: hoc tota Astronomorum, & Geodetarum cohors inter præcipua re-
 ceptæ veritatis axiomata circūfert. Perpende igitur doctissime Faber, iudica, di nosce, temere ne
 an minus hæc de situ Taprobanes quæstionē mouerim, non admodum fateor grādem: cæterū quæ
 a diligēti, & iuuādæ veritatis studioso interprete, præsertim vbi tāti viri dere incredibili, & vt e-
 go sentio, fabulosa authoritas vrgeret, prætermitti nō potuerit. Ain? in Taprobane Septentriōes
 nō cerni? Quæstio est, vbi sitam esse Taprobanen credas, vltra ne æquatore an citra, an vero sub
 æquatore. Quod si vltra esse putes, quāt o spatium vltra positam existimes, vt mergēte sese polo no-
 stro, etiam Septētrio apparere desinat. Porro si sub æquatore statuis, dico polum etiā cernere eos,
 nedum Septētrionem. Si citra statuis, velut bonam eius partem Ptolemæus, iam eximie cōspicibi-
 lis vrsa fuerit. Si vltra, nō dubium sit esse etiamnum deuergetiam, in qua vrsa cerni queat, nec licet
 de hoc dubitare, cum demōstratione id cōstet. Quod si incolarum adeo aut hebes animus, aut stu-
 pida solertia est, nihil isthoc ad hanc rem attinuerit: cum sint apud nos etiam doctrinæ nomine cē-
 si viri, qui magnam partem syderum verticē etiam obeūtium ignorant. Quod si nō doceas vbi
 Taprobane sita sit, quid obsecro de stellis in ea aut latētibus, aut cōspicuis, quod dignū sit fide, pro-
 feres? Perinde istud tale fuerit, atque si asseueres magnorum luminarium Eclipses in quamuis indi-
 catam longitudinem sciri posse, & interim neges de magnitudine Solis & Lunæ nobis compertū
 esse. Porro quemadmodum fieri nequit, vt incognita Solis Lunæue magnitudine quicquam certi &
 pēsi de Eclipsibus tradi possit: ita extantium latētiumq; stellarum historiam de vno aliquo, vt ra-
 tio postulat, loco tradere nullo modo queas, nisi a causa eius rei principioq; ordiaris, parallelo scili-
 cet latitudinis, cui locus, de quo ambigimus, subsit. At vero Claudius ille Ptolemæus, patria Ae-
 gyptius, qui sub Antonino floruit, incōparabilis doctrinæ Mathematicus, eiusq; artis, quam pro-
 fessus est, totius posteritatis iudicio princeps, ac multis etiam Plinij citra cōtrouersiam antefere-
 dus: qui primus apud Græcos cœli rationem omnem diligētius explicuit, & pleraq; veterum in-
 strumēta ab antiquitate vindicata clarius demōstrauit, cuius eximie doctrinæ clarissimi Mathe-
 maticorum id tribuere non sunt veriti, quod suo Pythagoræ magnæ olim Græciæ schola tribuit,
 vbi in requapiā cōfirmāda satis esset dicere $\alpha\upsilon\tau\ \theta\ \epsilon\phi\eta$, quando ille semel omnia aut verisimilibus
 argumentis, aut efficacissimis demōstrationibus munisset. Ille inquam Ptolemæus libro Cosmo-
 graphiæ septimo, Taprobanen ita æquatori subdit, vt duodecim graduum citra hunc in Septen-
 trionem, vltra in Austrum duorum graduum & dimidij latitudine abeat, a Boreo promontorio ver-
 sus nostrum latus extimo, & meridiem versus ab Orneorum extremis mēsuratiōe sumpta: vt exi-
 stimare tuto possimus Taprobanen longe amplius in latus nostrum ab æquatore quam in Austrum
 protēdi. Quis autem cogitare etiam posset, nedum dicere, leuibus indicij motum Ptolemæum,
 isthęc in orbis terrę mensuratione mandare literis, & absque diligenti obseruatione, quam vel ipse
 adhibuerit, vel alijs adhibendam commiserit, in hanc sententiam posteris tradere voluisse? Præ-
 sertim quod Aegyptius fuit, & Alexandrinę negociationis occasione, quę sua etate per sinum Ara-
 bicum ab India & Oriente vniuerso vectis mercibus frequentissima fuit, omnia perdiscere sine dif-
 ficultate potuerit. Vt interim ne dicam quam facilis certaue vel pugillaribus instrumentis, quo-
 cunque in pelago fluctues, quacūque oberres regione, latitudinis obseruatio esse queat. Quāquam
 haud satis certum habeam, quatenus receptissime Ptolemæi sentētię fidē adhibiturus sit Camer-
 noster, ex quo cum Cynico quęrere cœpit de cœlo differentem: Quando de cœlo venisti? Equidem
 nescio fuerit ne in cœlo vnquam, quando vixit Ptolemæus: id quod de Prometheo Poëtę fabulan-
 tur. Illud scio, præclaro Poëta testante: Cœlestes animos, quibus hoc cognoscere primum, Inque
 domos superas scandere cura fuit. Et Ptolemæum ferunt veritatis magis quam quęrendę glorię
 studio, hoc sibi Epitaphium se reliquisse, verecundissimum mea sentētia, & purissimum: Mortalem
 quamuis me norim sorte creatum, Dum tamen astrorum scrutor in orbe vias, Sum pedibus tellure
 procul, iuxtaque Tonantem Assideo diuus, pascor & Ambrosia. Quo quidē satis significat in cœ-
 lo se fuisse, verum aliter quam Cameris velit: qui, nisi fallor id quoque cū Cynico postulat, vt cor-
 pore præsen-

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

pore praesentes astra manuprehendat, qui de eis veri quicquam referre mortalibus velint. Qua in sententia si constare posset Camertem persistere, littus (quod aiunt) hoc instituto meo arare: quippe qui persuadere nequirem virum tantum, vniuersae Astronomiae non principia solum, sed ipsam etiam professionem quanta quanta est, hac vna interrogatione subuertentem. Vnum me solatur, vt quoniam nuper ab Hispaniae occiduo littore mira celestitate in insulas meridies, & remotiora Indiae littora nauigari coeptum est, sperari possit futurum, non priuatos tantum, sed etiam principes occasione arrepta, in hanc rem inquisituros, de qua adeo mihi cum Camerte non conuenit. Interea susque deque ferendos existimo, qui Ptolemaei autoritatem, tanto eruditorum consensu, tot seculis veneratam negligere malunt, quam Rachiae comitibus, qui Romam venerint, dubium quam peritis, quamue veracibus, fidem non adhibere: idque non alia magis causa, quam quod dignos fide Plinius iudicauit. Iam Camers, reor, inquit, in hisce rebus nobilium scriptorum autoritatem, hominumque experientiam rationibus praefendam, &c. Suspicientur alij quod velint, ego vt existimare nolim, ita haud possim, si velim, Ptolemaeum in parallelorum latitudinis designatione reddenda, absque diligenti obseruatione, & experientia memoriae prodidisse quae prodidit. Quem cum exactissime tradidisse videamus, quae ad Europam, & Septentrionis latus pertinet, latitudine praesertim adamussim obseruata: qui dubitemus pari eum diligentia, & certitudine de locis in Austrum expansis, in Aegypto praesertim agentem referre potuisse? Doleo profecto ita cadere hoc loco, vt tanti viri autoritas in re leuicula notaque iuuanda mihi sit. Atqui te nil refragari Ptolemaeo forte dixeris. Si ita est, fateberis velis nolis in India, inque Taprobane conspicuos esse septentriones, urgente etiam, quod mox viderimus, Plinio. Sed priuata, inquis, causa est, quae id prohibeat. Quae? nebulae ne aut crassus aer? Cur ergo Seres aspiciunt tanto intervallo oceani & continentis se iunctos? Porro si Vergilias non cernunt, nec Lunam semper vident, nec Septentriones insignia sydera intuentur; qui credam alias eos videre posse stellas? Non dubito autem me nobilium scriptorum autoritate, simulque hominum experientiam veterum scriptorum traditionibus & rationibus confirmatam, tuto sequi, si in latitudine locorum obseruata, omnes alios qui bene dixerunt, in vno Ptolemaeo, eoque principe Mathematico fuero secutus. Tu vero iubes vt Rachiae legatis credam. Qui possim? Primum aiunt non videri Lunam nisi ab octaua die in decimam quintam, siue decimam sextam, hoc est plane ab eo tempore, quo semiplena emergere incipit, vsque ad id tempus, quo pleno orbe resplendet, nec multo ultra: hic enim dierum Plinianorum numerus a noua luna initium sumit. Cum vero constet Lunam ingenti sese altitudine omnibus, qui intra tropicos habitant, attollere, etiam cum latitudine in alterutrum latus ab Ecliptica declinat, itaque bis vertice obire in mense: qui possim credere non cerni eam, cum & maxime licet, alte incedente, & toti alioqui orbi conspicibile? Praeterea cum semiplenam supra terram cernant, donec impleatur: quae (malum) ratio obstiterit, cum eo modo decrescat, quibus accreuit, quo minus eam his etiam diebus videant, quibus in semiplenam deficit? Accedit ad haec, quod altior apud eos aestiuis mensibus umbra est nocturna, propter dierum noctiumque maiorem aequalitatem, vbi sydera omnia magis conspicua fieri necesse sit. Rursum tenuis aeris liquida puritas est, qua fieri etiam Camers existimat, vt Seres longe in continente Indiae a Taprobane remotos aspiciant. Pariter autem falsa friuolaque existimamus, quae de Vergilijs illi garruerunt, sydere eximiae lucis, & quod non temere vnquam sese vel lucidis noctibus oculis contuetium subtrahat. Haec cum stellae sint, quae septem dici (ait Ouidius) sex tamen esse solent: qui fiat, vt Canopo eximie luce, quam stellam esse octavae sphaerae indubium est, hic quidem noctu videatur, illae autem vna cum Luna videri non possint? Quod ad locorum incolas attinet, quorum fidem adeo extollit Camers noster, neminem existimo latere, quam lubricae plerumque fidei sint, quae plerique suis de locis interdum afferunt, plebeis subinde, & naturae rerum ignaris miras nugas, aut ambitione ingerente, aut suppeditate iactantia: adeo vt non raro de rebus manifeste falsis affirmare constantissime non vereantur. Velut non ita pridem cum mihi cum homine Scotto, nec inepto valde, nec imperito, paulo tamen ad nugandum proniore, de quantitate dierum noctiumque contentio esset: interque alia dicerem in Scottia brumae dies multo nostris breuiores esse: alte ille occlamare coepit, & me tantum non medacij arguere, quod constaret (ita nugabatur) diem brumae in Scottia illa sua esse amplius octo horarum, ac prope verne serenitati simile. Quod falsum esse constat ex demonstratis Ptolemaei, & omnium Mathematicorum assertionibus, etiam si tota reclamet Scottia. Nuper quoque miles veteranus ex Heluetijs in magna hominum frequentia, cum me praesente multa miraque de graui illa Caroli Gallorum regis expeditione in Neapolim & Calabriam, cui interfuerat, meminisset, tandem in lenis quae illic foret hyemis praeconia incidit, mox aestiui caloris molestiam memorans: ea causa fieri vtrumque assererat, quod aestatis dies nostris longiores essent, rursum hyemis breuiores: nec dubitare de hac re oportere aiebat, quando diligentissima obseruatione id deprehendisset videlicet. Id ego si ita mandasse literis, & posteris reliquisset, quem putas docte Faber risum, vel rudimetorum sphaerae peritis nostra credulitas motuisset? cum vtrunque contrario modo euenire constet. Naturae igitur maiestatem eleuant, qui frigidis & incertissimis historijs moueri malunt, quam suis nixam legibus, & illustrium scriptorum inuentis indicatam naturae constantiam, quam diuina quaedam ratio moderatur, agnoscere. Porro quantum Legatis illis nugari libuerit, longinquitate credo fisis, quae (vt Strabo ait) facile carpi non possit, hoc ipso satis patet, quod ex eorundem relatione subiunxit Plinius sic: Sed maxime mirum ijs erat ymbrae

Vadianus
Rachiae comitibus non credit.

Peregre uenientium lubrica fides.

Carolus Gallorum rex

Sententia.

Plinius

Lucani Arabes.

Strabo.

Recentiorū experientia.

Camers.

Simile.

Vadianus tria probat.

Primum.

umbras suas in nostrum cœlum cadere, non in suum; satis hoc ipso quam periti essent rerum nature testati. Obsecro te, si sub æquatore Taprobane iacet, an non Brumę umbram habet in nostrum cœlum cadentem? idq; multis mensibus, ac non paulo longiorem, quam umbram habeat meridianam, cum maiori parte in nostrum latus insula deurgat. Quid igitur tantopere admirari iuuabat, quod nullo non anno fuissent experti? Rectius multo Lucani Arabes, quod nostro in latere umbras tantum dexteris haberent, mirabantur; quales & in Arabia frequenter obseruassent, ita tamen ut inter sinistram quoque caderet. Mirum autem nihil a veteribus illi, qui ante Taprobane orbi patefessent, de hac re mira nihil tradidisse. Nam Solinum & Capellam ex Plinio, quę de hac insula prodiderunt, mutatos constat, suppresso (ut solent) authoris, a quo fœnerati essent, nomine. Nec verbo quidem vno, quod sciam, eius rei Diodorus meminit, lubricę & ipse fidei in multis author; nec iniuria puto, per faceta ironia taxatus a Plinio in epistola liminari ad Vespasianum, quando dixit: Apud Græcos desijt nugari Diodorus: & βιβλιοθήκας historiam suam inscripsit. Strabo autem magno iudicio in veterum censendis lucubrationibus usus, a principio libri. xv. manifeste testatur, plerumq; diuersa tradidisse de Indię rebus etiam illos, qui eam se intrasse iactassent. Porro & secundo libro Deimachum ait grauem authorem prodidisse memorię in nulla Indię parte Septentriones non cerni: quod auspicijs, ut sic dicam, Ptolemęi supra omnem veterum laborem, recentiorum diligentia deprehensum est. & erunt indubie magis clara omnia, cum qui illuc nauigant, peritis rerum conductis principum iussu nihil non obseruabunt. Quantum autem recentiorum experię tribui debeat, ut Ptolemęum missum faciam, Strabo testatur, toties cum vetustate congressus, quando interim errasse eam, interim non exacte tradidisse, multa vero ad eorum notitiam non peruenisse demonstrat. Sed Camers, constat, inquit, multorum experientia in Australissimis Indię partibus, umbram in meridiem ipsum cadere, quod ab authoribus probatissimis proditum esse ait, tanquam sint qui in re confessa dubitare voluerint. Rursum Taprobane multo Australiorem quolibet Indię loco nulli in dubium verti debere ait; qua de re consequens esse ait, ut in meridiem umbrę in Taprobane cadant. Primum, non est necesse locum, qui in meridiem umbram iaciat, plane Australissimum esse; cum omnis locus inter Cancri tropicum & æquatorem, nostri lateris Sole solstitium faciente, in meridiem umbram declinet; præterea in Australissimis aliquot Indię partibus etiam in Septentrionem umbrę cadunt; neque vnquam legi a quopiam hac de re dubitatum. Cæterum quod asserit indubium esse Taprobane esse Australiorem quolibet Indię loco, Ptolemęus negat; cum quo equidem errare malo, quam cum eo inferioribus verum dicere. Hic autem & Chersonesum, quę citra Gangeticum sinum est, æqua latitudine cum Taprobane in Austrum abire ait: & Catigaram Sinarum gentis ciuitatem in continente Indię trans sinum Gangeticum stam nono fere gradu ultra æquatorem iacere memorat; cum Taprobane ad alterum tantum & dimidium attingat. Accedit ad hoc, quod Strabo & Plinius septem dierum nauigatione a proxima ora continentis abesse Taprobane dixerunt, quod certe non asseuerassent, nisi constitisset id tempus peculiariter ea nauigatione absumi. Qualiter Acronium nostrum alicubi quatuor horarū spatio nauigari posse dicimus, quod id tempus translaticium sit, & quod in mercede postulanda aestimare nautę soleant. Quamquam si vehementes obstant venti, ne octaua quidem hora transmittas; si secundi sint & validi, etiam duabus horis ab Arbona Buchornam, vbi latissimus est, vento feraris. Cæterum quoniam hæc fortuita sunt, & insperata, in consueti & usu deprehensi temporis, ut sic dicam, canonem non recipiunt. Ita qui ex Venetijs in Palestinam nauigant, tardius citiusq; prout vëtorum ratio tulerit, perueniunt. Nihilominus tamen tempus nauigationi præscribunt, cui aestimato merces a vectoribus expendenda respondeat. Quid, quod Plinius haud recte credidisse ait illos, qui vigesimo primo die hanc Oceani partem traieci prodiderunt? Cū verisimile foret, Camertis sententia admissa, ut aduersis ventis cohibiti, vix etiam vigesimo peruenirët, Rursum autem, inquit Camers, experientia deprehensum est, quibus in locis in die umbrę non sint, Septentrionem non conspici. &c. Sic quidem ex Onesicrito Plinius, lxxv. capite libri secundi in fine retulit. Ego vero, quoniam ratio ita postulat, & ut faciam, Camertis me de Plinianis oraculis fiducia vrget, tria hic ordine probabo. Primum, Non Ptolemęi testimonio solum & omnium Astronomorum consensu, sed ipsius Plinii autoritate conuinci, Septentrionem in his etiam locis conspicuum esse, in quibus in die umbrę non sint. Secundum, Plinii autoritate probari posse vel euidentissime sub æquatore habitantibus conspicuum esse Septentrionem; quanquam Plinius id ipsum inibi tanq̃ verum recipit, quod re ipsa falsum est. Tertium, Plinium diuersa, & sese collidentia tradidisse, ita ut alterutrum falsum esse necesse sit; idq; non diuersis locis, quod tamen ingenti in opere diuersa cogitanti sibi non semel obtigit, sed vno eodemq; fere capite, vbi nihil magis ex professo tractari; quod equidem ut ignorantia adscribi non debet, ita negligentia incuriaq; notæ eximi non potest. Quibus tamen longe diuersa, & ex diametro, velut aiunt, pugnantia pluribus ratiocinando contra ea quę prius tradidisssem, Camers collegit, cui ne amplius vindicandæ calumniæ negocium pariam, age dum ordine omnia, quo instituimus, demonstremus. Primum omnium Plinius cap. lxxij. secundi libri de Septentrione locutus, Idem inquit a Rhodo absconditur, magisq; Alexandria in Arabia Nouembri mense, prima vigilia occultus, secunda se ostendit in Meroë solstitio, vesperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Hactenus Plinius. Qui idem, lxxv. capit. Quibus

EX SVIS IN MELAM COMMENT. EXPLANATIO.

Quibus in locis in die vmbre non sint, Septentrionem non conspici ait: & ea loca appellari $\alpha\eta\iota\alpha$, nec horas dinumerari ibi, &c. Horum priori loco fatetur Plinius in Meroë Septentrionem bis cerni. Quam tamen insulam constat eodem authore (ne Ptolemæum nominem) supra Syenem in Austrum versus quinq; milibus stadiorum in amne Nilo habitari, vt cap. lxxv. eiusdē libri tradit. At qui Syenem, vt est ex Plinio notum, parallelus solstitialis ambit: consequens est ergo, vt eo in loco quibus in die vmbre non sint, Meroë sit, in qua, teste Plinio, Septentrio cernitur, quod secundo loco repugnat. Illud autem nemo credo ignorat, quod loca in quibus in die vmbre non sunt, intelliguntur omnia ea quę intra tropicos parallelos, & sub ipsis tropicis iacēt. his enim solis in die vmbre non sunt, non quidem continuę, sed quando in parallelo verticali Sol voluitur: cuius radius cum in meridiem ascenderit, Catheto, id est perpendicularo incidit, nec aliquam vmbra efficit. Putare enim loca esse, in quibus vmbre semper in die non sint, hoc est meridiei tempore semper absumantur, adeo ridiculum est, vt Plinium ita putasse, sine verecundia suspicari nemo queat, aut debeat. Quamquam videam ingenti suspitione non carere quod dixit, nec horas dinumerari ibi: tanquam Scioterica horologia esse nequeant in locis, vbi vmbre non sunt: & hoc modo Plinius loca esse crediderit, quę simpliciter vmbra illa saltem meridiana careant: quod ipsum vt videre plane non possum, ita Camerti æstimandum relinquo. Ac de primo quidem hæcenus. Pro secundo, scribit Plinius cap. lxxv. secundi libri, In India gente Oretum montem esse Maleum nomine, iuxta quem vmbre in æstate in Austrum, hyeme ad Septentrionem iaciantur: & addit quindecim tantum noctibus ibidem apparere Septentrionem: quo in loco æstatis nomine sex mensium spatium intelligit, sicut & sex menses in hyemis vocabulo. Quod mox, xix. cap. sexti libri docet in hæc verba: Quorum mons Maleus, in quo vmbre ad Septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrum per sex menses, &c. Quod si ita est, necesse est sub æquatore modis omnibus Maleum esse: alioqui fieri nequit, vt vtranq; vmbra pari duratione sex mensium habeat. Quod facile sic demonstro. Totus Zodiacus, authore Plinio cap. lxxij. lib. secundi, intra tropicos cōtinetur, æquinoctiali medio ambitu eundem incidente: ita vt sex signa in Cancri solstitialem, reliqua sex (duodecim enim sunt) in Capricornum vergant, medijs in ijs Arietis & Librę æquatore traiciente. Quamq; nō sum nescius, in octonis signorum cardinalium partibus æquinoctia solstitiaq; & Vitruuium, & Plinium statuisse. Quod si ita esset, vt non est, constaret tamen nihilominus circulum Zodiaci, Plinio teste et Vitruvio, in æquos hemicyclos duos diuidi: ad cuius initium hinc octaua pars Arietis, hinc Librę foret, æquabili nihilofecius hinc & inde vmbra ratione. Sed de illo dicere iam nō attinet. Quū vero constet singulis mensibus singula signa Solem permeare, æquabili supputatione facta, Solis autem motum, qui constantissimus est, & ab Ecliptica nunq; exorbitat, annum esse: hoc modo sex mensibus Maleo dexter, rursus alijs sex sinister erit: iacietq; dexter sinistram vmbra, sinister vero dextram, duobus tantum æquinoctij diebus vmbra Catheto incidentē suo in vertice absumens. At qui ad Maleam quindecim diebus Septentrionem cerni ait. Quod si vt verum Camerti donamus, fateatur necesse est sub æquatore Septentriones cerni posse. Taprobanen autem Camers bona saltem parte sub æquinoctiali sitam videri, non admodum negat. Nunc quia falsum esse Ptolemæus indicat, Taprobanen ab Indię continente seuñctam subdens, & quantum distet explicās: consequens tamen est Plinium negare non posse, vel sic videri Septentriones sub æquatore cerni, postquā in hanc semel sententiam retulit. Hoc enim tradidit, in loco videri vrbem posse, in quo Sol dextram vmbra sex mensibus iaciat, reliquis sex sinistram, hic autem locus nisi sub æquatore esse nequit. Nisi forte Maleam montē, quem iam dicta in Taprobane lib. vij. Ptolemæus statuit, intelligere malumus: proxime enim sub æquatorem imminet, & iuxta non Oretas, sed Orneos populum habet, quorum & xv. libro Strabo meminit, tantillo a Ptolemæo diuersus, quod insule promontorium alicubi Maleam vocat. Hæc autē ratio multo magis ad verum loci situm quadraret. Quamquam cum Plinio ipse quoq; Hermolaus Oretas intelligere mauult. Sed de hoc suo loco. Et hæcenus de secundo. Tertium confirmare ex iam probatis non est difficile. Negat Plinius, & experientia constare Camers sit, vbi vmbre in die non sint, ibi Septentrionem non aspici. Idem in Meroë insula, & iuxta Maleum montem, quem sub æquatore esse Plinius voluit: reuera autem trans Cancrici tropicum situs est, Septentriones interdum cerni ait contrarijs sentētis, & sese collidentibus: ita tamē vt experientia & clarorū authorum testimonijs constet, his in locis, quibus in die vmbre non sunt, Septentriones liquido videri posse. Illud miror, Plinium dicere potuisse in Troglodytice vicina Aegypto illos non cerni: & permisisse interim vel sub æquatore eos cerni posse. Sed aliorum inquis placita prodit Plinius, non sua. Demus, spero tamen me id consecutum hæcenus, vt negare nequeas diuersa contrariaq; prope vno in loco Plinium de eadem re, hoc est de Septentrionibus, suo operi indidisse: quod eum de industria fecisse quis existimarit: tanta tradendi fiducia, & euidētissimis argumentis iudicij adhibiti, & selectus facti, non vno in loco eius libri extantibus. Quamquam ea modestia cum cōmētarer fui, vt indicare hos locos tum noluerim: iam cum videam temeritatis suspitiōe premi a quibusdam, quę officio, quę cādori, & diligētia tributum iri sperassem, monere lectorem libuit, ne Plinij autoritate seduceretur: multa in hoc præclaro scriptore inesse, quæ nō aliorum tātum, sed suo etiam ipsius testimonio falsa friuolaque conuincerentur. Suspiciari vero quis posset vel Atlātis iuga sub Aegypto, vel Emodi Tauriue in India obstare, quo minus vtrinq; ab accolis

Quibus in locis in die vmbra non esse intelligendum sita

Secundum.

Malea in Taprobane.

Tertium.

Plinius de diuersa et se se collidentibus tradit.

Nota.

Plinius.

Insigne Plinij testimonium.

Plinij locus evidens.

Nota.

Refutatio vulgaris opinionis.

Nota.

ab accolis cerni hoc sydus possit. Profecto si hæc ratio mouere quenquam velit, quando in Germania montium accolis idē vsu veniat, vt impediēte altitudine cum circum radicē ipsi adhabitēt: dicere opus habebimus, in Germania non minus, quam in India vsam alicubi non cerni. Eam ob rem eruditioribus paulo in mentione apparētium vel occultorum syderū, montiū altitudo non æstimatur, sed solius finitoris habetur ratio. Horizon enim propositi loci hemisphæriū ambi, quocūq; e loco tandem prospicias. Porro si mōns obest, quo minus cernas, montem ascēde, vt contuearis: par enim ratio fuerit, quantum ad Horizontem atinet, & cœli hemisphæriū, e monte ne an loco plano prospicias. Multi sunt apud Heluetios pagi, ita in Septentrionem expositi, & immanibus Alpiū iugis subiacentes, vt per Brumā ne Solem quidem aspicere possint, nedum hydram illā Austrinam, crateremue aut cornū, siue aram. Propter quod tamen a nemine recte dici autumo, craterē aut arā apud Heluetios non videri. Similis ratio de nebulis aut fumis fuerit. Oportet enim nec crassum nec turbidum aërem esse, per quem ad Seres, qui in Taprobane sunt, prospiciunt. Illam igitur non apparentium stellarum rationem, quæ Mathematicis probatur, hoc est, quæ ad Horizontis designationem, & terræ rotunditatem pertinet, retinere debemus, ipso ante alios Plinio monente, qui, lxxij. capite libri naturalis historiæ secundi, de stella, quam Cæsaris Thronō vocant, deq; alijs in Italia non cōspicuis locutus, in hæc verba tradit: Nec Canopum Italia cernit, & quam vocant Berenices crinē: item quam sub diuo Augusto cognominauerunt Cæsaris Thronon, insignis ibi stella, adeoq; manifesto assurgens fastigio incuruatur, vt Canopus, vt quartā fere partem signi vnus supra terram eminere Alexandriae intuentibus videatur: eadem a Rhodo terram quodammodo ipsam stringere, in Ponto omnino nō cernatur. Viden Faber doctrinarum decus: quam manifeste Plinius fateatur conspicuam esse stellam, quam diu supra Horizontem est, etiā si terrā stringere aspicientibus videatur: Quamquam graphice Cæsaris Thronon deuergetem depingat, donec sub Horizontem cadens euanescat. Nulla apud Plinium vaporum, nubiumue, aut nebularum mentio est, fortuita illa sunt: cumq; variant, certū quicquam, quod in stellarum prospectu recipiamus, afferre nequeunt. Idem Plinius in eodem capite hæc diguissima memoratu verba habet: Nauigantiū hæc maxime cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoq; conspicuis, atq; vt e freto emergētibus, quæ in anfractu pilæ latuere, syderibus. Neq; enī, vt dixere aliqui, mundus hic polo excelsiore se attollit, vt vndiq; nō cernant hæc sydera: verū hæc eadē quibusq; proximis sublimiora credunt, eadēq; demersa lōginquis: vtq; nūc sublimis in deiectu positus videtur hic vertex, sic in illam terræ deuexitatem transgressis illa se attollūt, residentibus quæ hic ex cella fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere nō posset. Hæc Plinius: quibus apertissime testatur totā rationē aspectus syderum, aliam atq; aliam esse diuersis locis, propter rotunditatem maris & terræ: eoq; modo fieri, vt interim supra finitorem conspicua sint, quæ paulo ante delitescerant: rursus alibi euanescere videamus ex oculis, quæ paulo ante extabant. Horum vanitatē coarguens, qui certū syderū prospectum esse vno ambiente Horizonte, neq; variari eum posse tradidissent. Iam vt ad Taprobanē reuertamur, quo in sensu illud accipiemus, quod capit. xix. libri sexti de Malea locutus, in hæc verba subdit: Septentriones in eo tractu semel apparere, nec nisi quidecim diebus, Betō author est: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri Megasthenes tradit. Vides? vt fateatur pluribus ī locis Indiæ hoc sydus cerni, etiam si raro, vt non possim in hanc suspicionē nō venire, apud veteres nō visi in India Septentrionis opinionem inoleuisse: hac maxime causa, quod auium volatu velificantes illi stellas simul omnes negligant: quæ ratio tamen vsis in nostro mari magnam famam & præcipuam notitiam peperit: ad quod accedit, quod in Horizontem inclinant illis vsæ, & cottidie non parū profunde occidunt. Tertiā rationem etiam Camers recipit, ea gentē vecordia videri, vt nec discernat inter sydera, nec sane quo motu, quæ apparitione variant, facile videre queant. Postremo constat Septentrionem illis velut alia quoque sydera cum Sole occidere interdum, rursusq; oriri oriente Sole: quo tempore sane nec noctu cerni, nec die videri queunt, mox sensim enasci, & iuxta Horizontem primum paucis horis apparere ab occasu, dein longius longiusq; donec eximia altitudine luceant, sicut solent stelle, quæ nobis heliace occidunt, vt Astronomi tradunt, post rursus exorientes. Ita in Arabia & Meroë aliquando Septentriones apparere, ex Plinij traditione licet suspicari. Porro quod autumant pleriq; latus Septentrionis ab Indis longissime distare, ac ideo mirum non esse, si vsq; quæ proximæ sunt polo, tanto interuallo non videantur, ratione caret, & ignorantia secum suspicionem trahit. Quandoquidē tota terra cum mundi centrū sit, non aliam habet ad cœlestes illos orbis collata rationem, siue proportionem, quam puncti cuiusdā, vt ipse etiam Plinius tradit, terram vniuersam nō aliud quam mundi punctū affirmās. lxx. capi. secundi libri. Dioptræ quoq; vsus magno argumento confirmat, cū per eam æquinoctij tēpore ex eadem linea ortus occasusq; cernantur, velut recte Pli. docet. Porro quocūq; in loco, quacūq; in regione cœlum intueris, nullum sydus, nulla stella octauæ sphaeræ magis ab oculi obtutu abest distatue, quam alia: cum horizontis tui centrum semper vestigijs premas, a quo nimirum lineæ ductæ in quacūq; partē hemisphærii cœli trahi imagineris, æquales sint necesse est. Præterea cuiuslibet Horizontis pūctus cœtro terræ respondet, & cum cœtro mundi eandē habet rationē: & quamquam semidiametri a centro mundi ad punctum superficiē terræ, quam occupas, ducti notabilis quantitas est: ea tamē a clarissimis Mathematicorum insēnsibilis respectu cœli dicif: si enim in tota terræ diametro pūcti ratio, hoc

hoc est insensibilis quantitas inest, ad ingentem cœlestium orbium ambitum collatę, quid dubites & insensibilem in semidiametro quãtitatę inesse? ne quis obiter obiiciat tales à pũcto vestigię, hoc est Horizontis lineas ad circũferentiã ductas nõ esse æquales: quãq; æquales vel hoc modo sint, qui circũquaq; in latera ad Horizontę à pũcto vestigię mei ducunt; hæc em̄ inæqualitas magis foret iuxta Zenith, q̄ iuxta latera Horizontiũ, ad quę Septẽtriones tamen deurgũt ex India prospiciẽtibus. Posito igitur & concessõ, quod sub æquatore Taprobane faceat, velut Ptolemæus tradidit, nõ minus cõspicua propter distantiã in illa Septentrio est, q̄ nobis aut Ara sit, aut Argonaui: nec vllã hi qui in Taprobane habitant, stellã vel à meridie, vel ab ortu occasũue cernunt, quę ipsis propior in octava sphaera esse possit, q̄ sint Septentiones. Patet hoc ex iã dictis. Id autę referre libet, ne quis alijs studijs deditus, dum hæc legat, vulgi captũ, ac non magis ipsam veritatem sequatur. Nulla enim stella, firmamenti inspicienti tibi alia propior esse potest, quocũq; prospexeris. Dignã autem hoc in loco notatu rē non præterierim, Omnẽ Horizontę partē cœli conspicuã, à parte, quę latet, ita diuidere, vt in duo æqualia diuidat, cui quidẽ æqua terrę marisq; diuisio respõdeat. Cæterum hoc iteresse, quod cœli dimidiũ ab Horizontę descriptũ, in superficie plana aut eminẽte cõtuemur: dimidiũ interim terrę marisq; quod huic respõdet, videre nõ queamus. Prioris causa est collatio terrę ad cœlũ insensibili quãtitate, punctũ em̄ est, vt diximus. Alterũ euenit propter magnitudinẽ terrę collatam ad nos, & oculum prospicientis: cuius certũ descriptumq; sit prospectus interuallũ, velut Dioptrici tradunt. Videndũ igitur, ne quempiam seducat Macrobius, qui libro de Somnio primo de Horizonte locutus, Dioptricum placita sequitur, non Astronomorũ: & Horizontę punctis lineę visualis finit, vltra centum & octuaginta stadia videntis aciem excedere negans, ita vt totius diametri Horizontis trecentasexaginta stadia esse intelligamus. Nobis qui de stellarum apparitione & occultatione loquimur, non videndum quantum quis in terra prospiciat, sed quanta cœli pars extet, in quã ascendere sydera, & à qua rursus descendere stellas cõtingat. Dicimus igitur Horizontem circulum esse diuidentem inferius hemisphaerium à superiori, vt Astronomi tradunt: ex quo intelligitur in Horizonte stantẽ stellam videri posse, quod & Plinius docet. Ne quis obiter id negare audeat, cum constet stellam, inter quam & Zenith prospicientis interuallum est non amplius .xc. graduum, liquido videri posse. Atqui hæc dimensio circumducta hemisphaerium definit, & Horizontem designat. Porro si imaginemur terrę globositatem in duo æqualia diuisam, superiori hemisphaerio ablato, ita vt ab ipso centro circumcirca prospicere stantem cõtingeret, velut imaginatur Petrus Cameracensis: tunc haud dubie arcus designatus pro cursu diametri mũdi videretur, hoc autem est hemisphaerium cœli. Quod si ita foret, quis neget cœli dimidiũ è terrę superficie plana videri posse? cum quod semidiametri à centro mundi ad indicatam superficiem terrę ductę, quantitas insensibilis est, ad orbis cœli & firmamentũ collata: tũ maxime quod tota terra, vnã cum aqua, vnã complexa rotunditate puncti rationẽ habet respectu firmamenti. Nec obstat, quod terrę conuexitas nobis prospicientibus non deprehẽditur: & de ingenti eius magnitudine cõperum habemus, quando Mathematicis demonstrationibus cõstat, hanc quanta quanta est terrę magnitudinẽ ad immensos illos orbis collatam, centri rationem habere: idq; ita esse & Dioptrę probet vsus, & nobilium instrumentorum fides indicet. Propterea Robertus Linconiensis Mathematicę peritissimus autor, in eo libello qui Compendiũ sphaerę inscribitur, Horizon, inquit, est circulus, qui diuidit medietatem cœli visam à medietate non visa. Radius enim visualis est, sicut linea contingẽs terrã, quę ipsa circumtotata faciet circulum diuidentem cœlum in duo æqualia, cũ magnitudo terrę sit insensibilis respectu cœli. Ecce parem rationẽ inesse docet in abscissione cœli per radium visuale, circumductum à puncto superficiei terrę, cum ea quã à vero centro Cameracensis fieri imaginatus est, propter insensibilem, vt dixi, semidiametri quantitatẽ. Quapropter nõ dubitandum mihi cum Ptolemæo, cũque recentissimis optimisq; Mathematicorum videtur, quin citra æquatorem, & sub eo multisque etiam vltra eum gradibus cerni Septentrio possit, efficacissimis rationibus id ipsum comprobantibus: quarum partem pro ingenij nostri captu in Commentarijs Pomponianis explicuimus: idq; studiosorum, & veritatis iuuandę gratia, quando mihi persuasissimẽ, nec candoris satis, nec officij esse in rebus disputatione dignis de industria cæcutire, & ob vnus & alterius scriptoris gratiam, aut auctoritatem iuuandam manifestarios errores intactos transmittere. At Camers, Non laudo, inquit, eos qui Herostrati more τὸν κληδῶνα aucupant. Hoc enim ante apud eum natum adagium erat, Herostrati gloria, in hominem qui ex re nepharia famã quæritat, qui virtute clarus esse nequit. Porro famam κληδῶνα Græci nominant. Quam nouam parcemiam, quo minus in eos, qui nec quærendę glorię, nec laceffendi libidine, sed iuuandę tantũ veritatis studio, in loco veterum tradita acriori paulo censura deliniant, & non raro in quæstionẽ vocant, detorquere possim, Camertis diligentia factum est: qui suis in Solinum enarrationibus, qua cura, quo iudicio innumeros Alberti Magni autoris citra controuersiam docti, locos plurimos æstimauerit, annotauerit, obelis confoderit, planẽ constare arbitror. Absit autem, vt in ingenuo labore, & nullis non frugifera opera versatum Herostrati more τὸν κληδῶνα aucupari voluisse dicã. Tanquam præterire me potuerit, hanc à remotissima mortalium memoria, veritatis iuuandę studio prærogatiuam semper fuisse, cui nec temporis spacio, nec auctoritate nominis cuiusquam præscriberetur. Proinde licere hodie, semp̄que licuisse studiosis, vt si quæ aut obscure dicta, aut

Propositio.

Horizontiũ
ratio.

Macrobius.

Horizon

Petrus Ca/
meracensis.Robertus
Linconiensis.Adagiũ no/
uum.Camertis
laus.

Nota.

Albertus ue
niā meretur

Pro Camer/
te.

Sciētia.

Plinij in ca/
stigando li/
bertas.

incogitantius admissa in veterum libris inueniant, indicare ea, atque etiam coarguere possent, modo hanc prouinciam candido atque ingenuo proposito suscepissent. Id quod ego in Plinianis locis passim indicatis ita præstare volui, vt hærerem, & doctissimorum quorūque iudicium sustinere velle intelligeret, modo non nimis fidenter illi leuiculis rationibus nostra, quæ certioribus niterentur, reijcerent. Quod cum in nostris taxandis Camertem non admodum agere vidissem, & timerem maxime, ne tua mihi incommodaret autoritas, fateor me non alia magis causa, vt homini responderem compulsus esse. Porro in Plinianis locis indicandis æstimandisq; obsecro quid egi, quod in Alberto taxando Camers noster non egerit? Sēsus ego totos, aut falsos, aut obscuros deprompsi, annotaui, præterea & diuersa attuli in medium: Camers ob subsultantem, aut perperam locatam syllabam aliquam, cuius culpā tamen librarijs rectius aut vitiat, vt illis erant annis, codicibus, q̄ inscitie incuriæ autoris tribuas, ita cum receptissime autoritatis viro agit, vt plerūq; misere spectandū tātū non traducat, sæpe etiā falsissime rideat. Veniā interim tot nominibus merēte Alberto, qui primū iniquissimis tēporibus æditus, & in rudi, nec nisi armis dedita Germania natus id præstitit, ingenij felicitate non omnino succumbēte, quod hodie vtriusque lingue peritia, felicium temporum ope, denique emendatissimorum codicum copia adiuti, ægre & cum labore assequuntur. Iam Plinium & Melā clarissimos autores aureo literarū seculo floruisse constat, hūc Hispanum quidem, illum Transpadanum; vtrunq; tamen in magistra eloquentie Vrbe Roma altum, in Italia doctrinarum nutrice versatum; vt non potuerint æditis literarum monimētis cum fame priuæ, tum publicæ posteritatis vtilitati non consulere. Atqui ex hoc tercentum errata sustulisse se Hermolaus ait, qui in eodem tamē authore, quæ posterius emendarent, præterijt. Cum illo autem ita egi, vt nisi fato quodam productus ad hanc operam nauandam Hermolaus fuisset, qui medicā manū, & salutarem tot crudis, & rabidis Plinianæ lectionis vlceribus adhibuisset, actū fuisse de Plinij autoritate eruditissimi homines existimēt. Id si temporum iniuria media in Italia asseruatis scriptoribus obtigit, quid Alberto in media Germania lacero, à barbarissimis trāsripto, p omnia barbarorum collegia proximo seculo tracto, deniq; corruptissimis olim codicibus in commentando vso, quod manifeste multis in locis dinoscit, in tanta linguarū, tanta eruditorū penuria, obtigisse suspicemur? Huic nemo hætenus suppetias tulit; nemo vt succurreret, misertus est. Igitur coactus est aliorū etiam errata suæ doctrine iactura sufferre. Cūmq; hodie sint qui in emendandis præclaris scriptoribus, in obscuris locis passim extricandis, immortalitatem quādam affectēt, ac laudis occasionē non ita raro ex aliorum erratis petant; nullus mortaliū repertus est, qui non mortuara Alberti opera à temporum saltem iniuria, & librorum pudendis erratis vindicare voluerit; cum leui tamen opella quispiam, vel mediocriter peritus id efficere potuisset, vt non nisi paucis in locis tantopere sudare Camertem oportuisset. Cui tamē gratie agendæ sint, quod leuiuscula non præterierit, & futuris Alberti sectatoribus viam fecerit emendandi, quæ vel sua culpa, vt humanū est errare, vel librorum oscitantia nō paucis in locis admissa sunt. Porro iurēne an iniuria aliquos locos strinxerit, non est meū decernere. Ego certe Plinium in harenam deducturus, non raro petita venia præscriptis verbis honorem præfatus sum; quo in loco id Camers fecerit Albertum producens, nondum videre mihi obtigit. Deniq; nusq̄ adeo iniquo iudicio fui, vt Plinium receptæ citra controuersiam autoritatis scriptorem, quod vno & altero in loco, quod equidem obseruaerim, de rebus ad Mathematicam attinentibus incommodius dixerit, Dicam illi, vt ille ait, imperitiæ, velut ad tribunal Rhadamanti scriberem; aut quamuis aliam intēderē formulam, quæ tātæ autoritati ignominiosa esse potuisset. At vero quo Theatri eruditorum loco Albertum Camers dignetur, alios æstimare malo, quàm coram, ne quid peccem, effari. Postremo cum indubie per omnia modestius cum Plinio egerim, quàm egi cum Alberto Camers, persuadere mihi nequeo in eorū me numero ab illo censum, qui Herostrati gloriam aucupari existimantur. Si vero crimen est annotasse de quibus iuste dubitari debeat, & illaudatus est qui diligenti lectione & multiplici obseruatione, non raro etiam lucerna adhibita, studiosis pro sua virili prodesse pergit; nō video quid commiserim, quod mihi cum Camerte, cūmq; multis alijs doctissimis viris non sit commune. Porro si reuiuiscat Albertus, idque obijciat Camerti quod Palemoni obiecisse Menandrum ferunt; quæso Camers bona venia dic mihi, cum me vincis, non erubescis? Egone Camerti erubescendum putem, qui tot locis adeo docte, tanto iudicio adhibito, lapsus esse Albertum indicat, ac de manifestario errore velit, nolit, conuincit? Veritatis studium candidum est, & pudoris nescium, quin & sua fruitur libertate: Erroris autem frequens comes esse verecundia solet. Hercle, ne Menander quidem erubescendum esse Palemoni recte iudicabat, vbi non proprio ille, sed concionis suffragio vicisset. Rectius enim dixisset; Quæso Athenienses bona venia dicite mihi, cum Palemonis fabulas meis præfertis, non erubescitis? Quod ad me attinet, malo paulo arrogantioris in annotando sedulitatis accusari, quàm sustinere vt dissimulanti mihi, tum & adulanti illud Persianum quis obtēderet, An Romule ceues? nec dubito quin paulo æquiores Plinij manes habiturus fuisset, quàm illos habeam, qui ne attingi à me Plinium vellent, nedum coargui. Qui ipse tamen si permisit, vt priores se, quos passim secutus est, de dubijs rogarentur omnibus, quis dubitat & hoc permissurum fuisse, vt de manifeste falsis conuincerentur? Vt interim non dicam, quàm insigni multis in locis exemplo, veritati patrocinandum esse reiecta autoritate monuerit. Nam libro vltimo,

Aeschilo

Aeschulo orbis ignorantiam opprobrat, quod Eridannum in Hispania esse, & eundem Rhodanum appellari dixisset: praeterea & Euripidi, & Apollonio, quod in Adriatico littore confluere Rhodanum & Padum credidissent. Postremo in Sophoclis sententia adducta de succino, demum sic ait: Quod & credidisse eum, vel sperasse alius persuaderi posse, quis non miretur? quamue pueritiā tam imperitam posse reperiri, quae auium ploratus annuos (ita tradiderat Sophocles) credat? lachrymasque tam grandes, auesque e Graecia, ubi Meleager periit, ploratum esse in Indos. &c. Quis vero neicit toties mendaciorum & vanitatis leuitatisque Graecos a Plinio damnatos? nominatim alicubi taxatis qui vel leuiter connixissent. In nunc, & persuade mihi aequo animo non laturum in suis Plinium fuisse, quod ipse in aliorum lucubrationibus tanta sugillandi libertate egisset. Ego sane cum viderem opus historiarum naturae eruditum esse, nec minus varium, quam ipsa natura, velut Plinius tradit Nepos: tantum semper illi tribui, quantum nemini alij, hodieque nullum alium scriptorem libentius frequentiusque lego. Sed tamen & errare potuisse, ut mihi persuaserim, primum illud inuitauit, quod ipse humanum esse arbitratur hallucinari, & omnium non meminisse: praeterea quod anno sexto & quinquagesimo in ipso prope aetatis flore violenta morte decessit, medio tempore cum officiorum molestia, tum principum cura & aule studio inquietissimo, adeo distento impeditoque, ut post cibum frequenter, ac etiam recumbens, non raro & in sole iacens id ocium, quod alij aut gestationi, aut deambulationi, seu leuiusculae voluptati impendunt, ipse tot rerum annotationibus destinare fuerit coactus: porro & in itinere cum a caeteris curis paulo liberior animus foret, idem agere: quodque mireris, in balneis etiam dum distingueretur & tergeretur, audire quicquam aut dictare. Quibus omnibus constare posse arbitror, parcissimum temporis dispensatorem tantopere publicarum occupationum molestia praepeditum, festinanter pleraque, & tanquam aliud agendo conscripsisse: quae paruo commodiori ocio ad Aristophanis (quod aiunt) lucernam emendaturus si leuissimum erat. Quamquam sunt viri eruditissimi, qui dicere non vereantur Caium Plinium Mathematica, quae ex Graecis & Latinis transumpsit, non admodum intellexisse: cuius hoc manifestum argumentum est, quod Lunam maiorem esse terra credidit, Martiano Capella, omnia alioqui Pliniana demirato, refragante: quod manifeste falsum nouisset, quae ille tradidit. Praeterea diuersis alicubi, & sese collidentibus alicubi proditis, quae sane non ita pridem a me Pomponium interpretante transmissa, demum referenda erant. Porro & illud, xvi. cap. secundi falsum est quod scripsit, Nihil habitari ab hominibus, quam quod Zodiaco subiaceret. Atque haec leuicula, Praegrada quaedam, & scitu dignissima adnotauit Georgius Collimitius noster, Mathematices scientissimus, dicato volumine, quod breui (ut speramus) in lucem aedet. Interim diligentiae nostrae in locis Plinianis censendis, vel tantillum gustum studiosae iuuentuti propinare libebat, quo ab vno caetera aestimaret: videretque non conuenire, ut Plinium veritatis auctorem esse crederemus, quod Camers tamen autumat. Qui quoniam aperte mihi calumniae notam inussit, placuit ut hoc in loco quam posse breuissime, doctissimorum testimonij citatis indicarem, quam libere, nec dicam false, aut arroganter, in media prope Italia nati eruditissimi homines de Plinio pronunciarint: ut inde quoque candidus lector intelligeret qua per omnia usus modestia fuerim. Ante alios Nicolaus Leonicensis Vincetinus, aetate nostra in Graecis Latinisque literis, & vniuersa philosophia peritissimus, & plane Aesculapius quidam in re medica, minime vero propenso alioqui, quod ex suis ad me literis intellexi, ad carpendum mordendumue animo: praeterea Plinij conterraneus, siue Veronensem hunc facis, seu Nouocomensem esse mauis. Hic non admodum magnam negocium vel huic facturus est, qui Plinium non satis Graece calluisse dixerit, mox, Vtinam, inquit, Plinius tantam habuisset in corde sapientiam, quantum habuit in lingua patria eloquentiam, &c. Quando ego, chare Camers, tale quicquam in Plinio desiderauis? Sed audi quid dicat amplius: Quod homines eruditi Plinianam elocutionem diuinam iudicent, eamque praecipue imitandam censeant, non equidem improbo, sed magis laudo: & quibus ista non sapiat, eos desipere arbitror. Sed illos vicissim puto esse in altero desipientiae genere, qui Plinio tantam tribuunt diuinitatem, ut nullo pacto in animi eorum captum venire possit, Plinium in aliqua sui operis parte deerrasse, siue de imaginibus herbarum atque natura, siue de terrae & maris ambitu, siue de siderum magnitudine loquatur. Caeterum leuia haec & quae vix credas hominem Transpadanum Transpadano obijcere potuisse. Illius potius meminisse oportet, quod in doctissima quadam, & elegantissima epistola, qua Politiano in vocabulo κισθός pro hedera, Plinij patrociniū suscipienti respondet, idem Nicolaus sic ait: Ego vero, & si non inficias eo Plinium omnium doctrinarum studia excoluisse, multa tamen de quibus in suis de naturali historia libris conscripsit, non satis illi comperta, atque explorata fuisse crediderim. Ex quo illud secutum est, ut cum non ea scriberet, quae ipse nouisset, sed quae potius a diuersis autoribus varie scripta collegisset, saepius diuersa pro eisdem, atque eadem pro diuersis retulisse videatur. Haec Leonicensis, qui in eiusdem epistolae loco alio sic inquit: Quod si is mihi animus fuisset, aut nunc etiam esset, Plinij errata in lucem patefacere potuissem & tunc, & nunc quoque posse integrum de eisdem implere volumen, &c. Quibus verbis credo odorari Camertem posse, quot errata in opere Pliniano Leonicensis, non Germanus, sed Transpadanus, & Plinij conterraneus, supra Hermolai vigilias, & reliquorum diligentiam obseruauerit, quando volumine erratis Plinianis impleturus erat, si ita libuisset. Is etiam Leonicensis alicubi Plinij de Lunae magnitudine verba cauillu vocat, eique notam inurit manifestarij errati: tam ad Plinianam diligē-

Plinius Graecis praemolens fuit.

Laus Plinij.

Plinius tamen potuit.

Georgius Collimitius.

Nicolaus Leonicensis.

Nicolai de Plinio iudicium.

Plinij lapsus

Nicolaus Perotus.

Salsce.

Apostrophe ad Fabrum.

Nota.

Vadiani candidor.

Vadiani in Camertem animus.

tiam attinuerit, non conscribere solum ex alijs, verum etiam iudicio adhibito secernere: cū hæres tamen alijs, qui sua ætate de mathematicis literis prodiderunt, notę compertæque fuerint. Porro notius est, q̄ vt multis dicam, quibus modis Plinium tractet, quod de Dorcade & Caprea, de Vespertione & Nycteride, de Siluro & Glani, de Passere & Psittaco animalibus, interim Græce ea, interim Latine nominans, ita meminerit, vt lectorē tamen non admonuerit, eadem ne an diuersa essent: vt plane videri queat putasse non eadem esse. Idem de Gallica Nardo, & Saliunca, tanq̄ de diuersis herbis Plinium tradidisse ait, cum Dioscoridi cap. viij. idem sint: quanquam scio præclarum herbarię rei professorem Virgilium Marcellum nuper æditis in Dioscoridem commentarijs, Plinio patrocinari cœpisse, & apud Dioscoridem non Saliuncam, sed Gallicam legendum esse contendere. Quod vt missura faciamus, quid illud quod in Plinio Græcarum literarum peritiam desyderans, ignorasse eum ait quid vocabulū Myrmetion Græcis significet, in descriptione Phalangij Myrmetij: quem errorem ne Hermolaus quidē dissimulare potuerit. Iam Nicolaus Perotus eximie doctrinę scriptor mirari satis nequit, quod Dasipodem diuersum a lepore fecerit Plinius, & multis tamen argumentis constet idem animal a Græcis Dasipodem, a Latinis leporem dici. Porro hæc atq; his similia innumera, cum mira quadam libertate, & fiducia in Plinianis voluminibus eruditi obseruent, annotent, taxent: sintque hodie qui tanquam in seminario quodam, ita in Plinio esse tradant, quod magno posteritatis emolumento eruditi quotidie explicare & interpretari queant. Quid mihi egregijs argumentis intento molestus esse pergis, quod alicubi inuitus etiam dissentire a Plinio cogor? Quando ne tantillum quidem Plinianę maiestati detraxerim, ac de imperitię suspitione ne cogitarim quidem: præterea nostro id exemplo nō faciam. Nisi forte Plinianam autoritatem numinis loco ita venerandam censes, vt indignum iudices, aut rationem eam, aut demonstrationi cedere. Qua in sententia si perstas, face sso libens, & Persianum illud subdo: Per me sint omnia protinus alba. Iuuabit priuatim de his tradere, & animum ab odiosa contentione auocatum liberiore parto ocio ad alia quoq; æstimanda, nulla minus parte frugifera studiofis, conuertere. Scio enim priuato in opere id curaturum Collimitium, vt quantum illi venerandę alioqui autoritatis scriptori, in rerum Astronomicarum tractatione tribuendum sit, haud difficile omnes intelligant. Libuit autem doctissime Faber, vt consilij mei demum rationem tibi patefaciam, in exponendis Pomponij libris huiusmodi locis passim immorari, nō admodum triuialibus, neque alienis a susceptę prouincię instituto: ne quis claudi more, vt ille ait, pile me inhærere, nec quicq̄ ex ingenio, quo amplius prodessem multis, depromere arbitraretur: & videbam conscribendi laborem inglorium non minus quam inutilem esse, si tantum ex commentario saperem, & quid veteres senserint, non etiam quid pro recentiorum cum eruditione promouente, tum vero dignissima fide experientia sentiendum esset proderem, rariusculis quibusdam apud assiduos scriptores locis annotatis. Proinde eum me modum in illo ipso opere seruasse existimo, vt quoad incolumi veritatis studio liceret, nullius plane aut nomini, aut famę obfuerimus, aut infectam cruore gloriolam illam captauerimus. Quod si sunt qui digito monstratos quosdam ægreferunt, tribuant precor illi veritati, quod nobis daturi alioqui non erant. Equidem quod ad me attinet, tantum sincero liberoque a calūnijs veritatis studio tribuo, vt, quod sæpe sum præfatus, meliora certioraue depromentibus libenter sim cessurus: quin & errata in nostris vbiubi illa extiterint, agniturus, nec deprecaturus culpam, modo rationibus illa, non quibusuis, sed attinentibus & dignis fide conuincantur. Si quis aut leui me testimonio vsū fuisse docebit, non grauabor & autoritati dare locum, modo quos citavi, rationibus dignis fide non præmunierim, tm̄ illa scriptoris fuerit classici & assidui. Quod ad Camertem attinet, virum omnibus modis doctum & diligentē, vellem equidem quouis alio modo monitum me fuisse, quo commodius necessarijs occupationibus nostris horas ægre ad hanc disputationem impetratas dedere potuissem. Cæterum quoniam hac via incedere maluit, visusque sibi est pro vindicandis ab incuria calumniaq; Solino & Plinio nauiter agere, nihil adeo ægre tulerim, sciens hanc literariam velitationem, vel inter amicissimos locū habere posse. Qua de re nec ipsum quidem tot nominibus amicū, quod veritatis iuuandę gratia potissimum, ei responderim, his nostris offensum iri speramus. Vnum id dolere me non possum non fateri, quod cum anno superiori e Sarmatia Viennam venissem, scholijs meis iam dudum in lucē æditis, & suas ipse in Solinū enarrationes iam tum in officinam chalcographariam destinaret, nō ita magno vtrius commodo cecidisse, vt his de locis (quod ante sæpe in alijs facere consueuissemus) fidelissime contulerimus: vt hoc modo alia ratiōe inita, & Camers nō infulsisset suis, quę infulsit: & ego post reuisos auctosq; his proximis mensibus Commentarios nostros, isdem indicandis nostri rationem habere non fuissē coactus. Tuum fuerit omnium insignium doctrinarum peritissime Faber iudicio adhibito, & vtriusq; collatis sententijs perpendere, fauore ne an odio, an magis asserendę studio veritatis ea tradiderim, quę Camerti nostro digna visa sunt, quę carperentur, aut certe non reciperentur.

F I N I S.

IOACHIMI